

Сільвія Труу

ПОТАЙНИЙ ХАРАКТЕР

Сільвія Труу

ПОТАЙНИЙ ХАРАКТЕР

ПОВІСТЬ

Для середнього
та старшого шкільного віку

Переклад з естонської
ОЛЕКСАНДРА ЗАВГОРОДНЬОГО

Художник
ВЯЧЕСЛАВ ІЛ'ЯШЕНКО

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1987

8497—44
Т79

Первая часть трилогии эстонской советской писательницы о школьнице-десятикласснице, которая летом месяц работала на кондитерской фабрике, о выборе профессии.

Перекладено за виданням:

Silvia Truu, Peidus pool.— Tallinn, Eesti Raamat, 1981.

Труу С. О.

Т79 Потайний характер. Повість: Для серед. та ст. шк. віку / [Пер. з ест. О. С. Завгороднього]; Худож. В. В. Ільяшенко.— К.: Веселка, 1987.— 136 с.: іл.

Перша частина трилогії естонської радянської письменниці про школярку-десятикласницю, яка влітку місяць працювала на кондитерській фабриці, про вибір професії.

4803010200—047

Т— 196—87.
M206(04)—87

8497—44

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ИЗДАНИЕ

Сильвия Александровна Труу
СКРЫТЫЙ ХАРАКТЕР

Повесть. (На украинском языке)

Для среднего и старшего школьного возраста

Художник Вячеслав Валентинович Ильяшенко

Перевод с эстонского Александра Сергеевича Завгороднего

Киев «Веселка»

Редактор Л. Г. Силаєва. Художній редактор К. І. Сулима.
Технічний редактор Л. В. Маслова. Коректори Л. В. Осипова, С. В. Гордіюк

Информ. бланк № 4324

Здано на виробництво 11.09.86. Підписано до друку 13.11.86.
Формат 84×108/32. Папір друк. № 3. Гарнітура звичайна нова. Друк високий. Умовн. друк. арк. 7,14. Умовн. фарб.-відб. 7,50. Обл.-вид. арк. 8,32. Тираж 50 000 пр. Зам. 333.
Ціна 40 к. Ордена Дружби народів видавництво «Веселка», 252050, Київ-50, Мельникова, 63. Білоцерківська книжкова фабрика, 256400, Біла Церква, Карла Маркса, 4.

© Видавництво «Веселка», 1987, переклад українською мовою, ілюстрації.

Був вечір на Івана Купала.

Сілья з батьками стояла в сосняку біля обсерваторії і допитливо роззиралася довкола.

В парку було повно людей. Вони походжали між хирлявих сосон і вкритих мохом ялин, що врозкид збігали до яток з наїдками і напоями. Сілья помітила на багатьох поверх легкого літнього вбрання плетені кофти, плащі й жакети.

Звісна річ: ті, хто зодягся тепліше, мали намір гуляти до ранку. Адже цілком зрозуміло: найсвітлішої і найкоротшої ночі року спати не можна. Звісно — ніхто, кому виповнилося шістнадцять, не лягатиме сьогодні в постіль. Ніч на Купала! Сьогодні навіть сонце не сідає, як завше, за обрій.

А чого це раптом хлопці заметушилися й загомоніли? А куди це кинулися дівчата?

О! Вже палав багаття! Дивіться, люди, спалахнув купальський вогонь!

Усі стояли й дивилися, і на обличчях був такий захват, нібито цієї миті розквітне папороть.

— Мамо, тату! Дивіться — палав купальський вогонь!

Та батьки не чують. Прихилившись одне до одного, вони спозирають з пагорба на долину, де поміж людського моря струменів димок. У їхніх очах сподівання дива: параду світлячків або... танку ельфів¹... або по високому стовпу диму шугонуть униз істоти з інших планет, аби побачити, що тут діється, й підійдуть до нашого купальського вогнища.

Несподівано Сілья похнюпилася.

Що ж це таке? Як вона не збагнула ще вдома? Батько одягнутий у світлий костюм, а мама — в нове сяйливо-біле літнє пальто. Хіба так вбираються люди, ідучи до лісу на Купала, щоб зустріти схід сонця, походити під кружляючим попелом, посидіти на пеньках або корчах? Невже їй, Сільї, й сьогодні доведеться ще до півночі плентатися додому за батьками? І сьогоднішньої купальської ночі, як і в усі попередні, заграє оркестр і люди танцюватимуть... без неї? І сутінки, й світанок зустрінуться... без неї?

Батько перехопив доньчин погляд.

— Уже палав. Бач, здіймаються червоні омахи. А чому це ти спохмурніла? Нудно, еге? — запитав тато. — Потерпи

¹ Духи природи, які нібито жили в повітрі, землі, горах. (Прим. перекладача.)

лишень, незабаром почнуться танці. Оркестр уже готується.

— Тут, здається, ще комусь сумно,— сказала мама і кивнула ліворуч.

Там, поставивши ногу на низький камінь, самотньо стояв чорнявий юнак у светрі і дивився на купальське багаття.

— За останній рік Індрек став просто дорослий,— мовив тато.— У дворі це якось не впадало в око.

— Дуже серйозний хлопець,— сказала мама.— Покличмо його до себе, що він там одинцем стоїть.

— Ні, ні! — злякалася Сілья.— Зараз прийде Нійда. Ми з нею домовилися і... взагалі.

Але Нійда не приходила, і Сілья тайкома позирала на Індрека, що стояв неподалік. Та коли заграє оркестр, він почне вибирати, з ким би танцювати. Звісно, на дівчат молодших класів він тільки погляне. Так ведеться здавна. Навіть на шкільному вечорі не помічав мене, хоч од народження живу з ним в одному будинку. Так було донині й триватиме далі, бо восени в нього на грудях з'явиться значок випускника. Тоді, можливо, й не вітатиметься, якщо нині вже не розмовляє з нею!

А втім, дуже несправедливо, що на танцях немає рівності, принаймні в дев'яти випадках з десяти вибирають хлопці. Стій, наче тобі геть байдужки, грає оркестр чи ні, танцюють чи ні, а в самої серце калатає, хто тебе цього разу запросить на танець — той, кого сама бажаєш, чи хтось інший, чию й тінь бачити не хочеш.

Чудово б мати брата або однокласника, справжнього товариша, щоб інколи піти з ним на танці. Але це неможливо. Хлопці подумують казна-що — таке вже з себе удають. І, звичайно, розбазікають на весь світ про пару палко закоханих. Як про Нійду й Воотеле. З четвертого класу вони приятелюють, разом збирали то марки, то сірникові етикетки, то жучків і метеликів, нині захопилися ще й орнітологією, одначе в школі, будь ласка,— їх називають «молодыятами». Хіба пояснюватимеш, як усе насправді.

Звуки оркестру урвали думки Сільї. На шкільних вечорах при перших тактах музики у неї щеміло серце, і навіть тут, у парку, було таке дивне відчуття, хоч гримів духовий оркестр.

— Потанцюємо! — запросив тато маму і водночас махнув рукою Індреку, який роззирався довкола.

Коліна Сільї затремтіли. Ну й вигадав тато! Забув, що їй уже шістнадцять, а не шість років.

Цієї миті хтось руками закрив Сільї очі і, немов обценьками, стиснув голову.

Довгі тонкі пальці, крихітний чотиригранний годинник, светр із ангорської пряжі...

— Нійда!

Так і є — Нійда. І, звісно, разом із Воотеле.

— Пішли! — Сілья схопила Воотеле за руку й потягла його повз здивованих Нійду й Індрека до танцмайданчика.

— Отакої! — буркнув хлопець і, озираючись, потюпав за дівчиною, мов упертий ведмідь.

— Я не могла інакше, — тільки й спромоглася Сілья сказати Воотеле.

— Перед Нійдою так просто не відбудешся, — кинув юнак.

Дівчина поглянула туди, куди дивився Воотеле: там танцювали Індрек і Нійда. Індрек, серйозний і мовчазний, здавалося, не помічав їх. А Нійда хитрувато підморгнула Сільї.

— Ось і порозумілися без слів, — мовила Сілья.

— Ага! — вигукнув Воотеле, — добре, якщо так. А тепер не ображайся, перший танець я обіцяв Нійді.

Він поплескав Ідрека по плечу, і замість довготелесого Воотеле перед Сільєю умить постав трохи нижчий Індрек.

Танок тривав.

Індрек мовчав.

Сілья намагалася пригадати, коли і про що востаннє говорила з Ідреком, але не змогла. «Добрідень!» чи «Доброго ранку» — цими словами обмежувалась цього року їхня бесіда. Цікаво, що він скаже нині?

Однак Ідреківі мовчання аніскільки не дошкуляло. Він дивився куди завгодно, тільки не на Сілью. Ніби танцював хлопець із уявною дівчиною. Ніби танцював соло. Сілья хотіла покашляти, щоб нагадати про своє існування. Або спиткнутися об його ногу — тоді він, звичайно, вибачиться і мовчанка обірветься. Але навіщо? Коли товариш випускник не бажає розмовляти, не варто його примушувати. І цей танок йому нав'язано. Хто відає, раптом він домовився сьогодні з іншою дівчиною. Може, тому й стояв самотній, бо на когось чекав? Ох, і тато, ох і втнув!

Перший танець закінчився, і Сілья стала квапливо пробиратися на місце поміж танцюючих, котрі аплодували самі собі. Проте Індрек схопив її за руку:

— Постривай! Потанцюймо ще! Звісно, якщо ти хочеш.

Чому б і ні — з Ідреком приємно танцювати, він добре танцює, веде впевнено.

Увесь вечір вони танцювали, проте Сілья не могла позбутися ніяковості, що з'явилася в неї після батькового припрощувального кивка Індрекові.

Коли геть посутеніло, дівчатам захотілося піти пошукати світляків.

Мама, позіхаючи, сказала батькові, що наступного дня рано вставати.

— То йдіть спочивати! — порадила Сілья.— Я залишуся з Нійдою і Воотеле.

Сказала це зовні так спокійно й упевнено, буцімто про якусь дрібничку в її житті, наче від неї залежало, лишатися їй чи ні біля купальського багаття. Та внутрішньо напружилася до краю, ні на кого не дивилася. Якщо зараз скажуть «ні», то не знає, що стапється; мабуть, помре від сорому.

— Гарзд! — па диво швидко погодилася мама. Але поставила вимогу, щоб вони увесь час були разом, не йшли ні до кого з чужих і додому поверталися гуртом.

«Ур-раа! — раділа Сілья.— Ба, все-таки щось значить, коли виповнилося шістнадцять».

— Ну, до ранку! — попрощалася Сілья з батьками.— На добраніч! — побажала вона Індреку, і це пролунало майже радісним вигуком.

Їй відповіли тільки тато й мама. А Індрек ступив до неї і запевнив батьків:

— Не турбуйтеся! Буде так, як ви сказали. Я вже про це подбаю.

Сілья недовірливо поглянула на батьків: певне, вони задалегідь домовилися з Індреком про те, що вона залишиться біля купальського багаття. З чого б це татові так по-змовницьки презиратися...

Сілья кусала губи — вже вдруге вона постала перед Індреком маленькою дитиною. А він, мабуть, почувався страшенно поважним. Подумати лишень, сусіди довірили йому свою доньку, щоб немовля зі своїми двома супутниками, звісно, такими ж немовлятами, поводилися як слід. Ну, стривай, юначе!

Дівчина зобразила на обличчі люб'язну й погордливу посмішку й запитала Індрека:

— Сподіваюся, ти попередив свою маму, що залишишся на ніч у лісі? Кешсько буде, коли вона почне тебе розшукувати.

В Індреківому погляді застигли подив, задума і щось незбагненне.

А батько тихо сказав доньці, що Індрек учора відвіз свою

матір до лікарні. Так само тихо він утішив хлопця: на щастя, туберкульоз нині цілком виліковують.

Сілья знову закусила губу. Вже втретє цього вечора вона опинилася перед Індреком у незручному становищі. Цього разу вишна сама.

— Вибач, я не знала,— пробубоніла вона, тамуючи бажання схопити Нійду за руку і чкурнути від хлопця до лісу.

2

Із чотирьох шукачів світляків пощастило тільки Індреку. Тримаючи зеленаву світну цяточку на долоні, хлопець повів друзів до великого каменя на схилі гори. Індрек сказав, що саме звідси Тазуя¹ подав смолоскипом знак до повстання в Юр'єву ніч; саме тут найзручніше білої ночі стрічати схід сонця.

Ліс наповнився димом вогнищ, піснями й музикою. Пахло живицею, паленим деревом, печеною картоплею, вогкою землею, мохом і ще чимось незбагненим.

Під соснами, де розкошували верес і чорниці, залягли сутінки, а над верховіттям розпросторилося м'яке глибинно-синє небо з поодинокими ранніми очима зірок. Удалині, над стовписьком сучасних будівель і морем, святковими барвами — зеленими, синіми, рожевими — світилося небо. Сонце щойно занурилося в море і невдовзі почне випливати звідти.

Вони намостили на камені гілок вересу, посідали, повернувшись лицями на схід сонця, де жевріла небесна пасмага.

— Саме цієї миті стрічаються сутінки й світанок,— тихо мовила Сілья, наче боялася когось наполохати.— Шкода, що я не віршую, а то сказала б про це красивіше... Ну, щось про білу північну ніч і...

— Дивачка! — похитала головою Нійда.— Захоплюється північною білою ніччю, а замість того, щоб їхати на північ, рушає на південь. Саме на півночі було б чудово: сонце тижнями не заходить, так що бачила б сні при сонці. А в Криму, як тільки воно зайде, западає така непроглядна штьма, що й не збагнути, де земля, а де небо.

— Це вирішую не я. Мама й тато хочуть.

¹ Тазуя (ест.) — месник, народний герой однойменної історичної повісті класика естонської літератури Едуарда Борнхьое (1862—1923). У творі йдеться про повстання естонського народу проти датських і німецьких поневолювачів в Юр'єву ніч — 23 квітня 1343 року. (Прим. перекладача.)

— У Крим! — вигукнув Індрек. — Ти!

В юнаковому голосі Сілья вчула глузування. А втім, що від цих хлопчиськів можна очікувати.

— Цікаво, чому це я не можу поїхати в Крим? — якомога спокійніше запитала Сілья. — Що в цьому дивного, деякі їздять щоліта, отримують на роботі путівку і їдуть.

— Що, для здоров'я потрібно? — поцікавився Індрек й окинув дівчину швидким серйозним поглядом.

— Чому саме для здоров'я! Просто їдемо влітку відпочити. У батьків відпустка. Рушаємо через тиждень. А коли повернуся, ти не впізнаєш мене, буду чорна, мов негритянка, тільки очима блискатиму.

— Дай руку! — попрохав Індрек і простягнув їй свою. — Ми даруємо тобі вогник для темних південних вечорів. Ось, візьми.

Він поклав Сільї на долою світлячка, зміряв її байдужим поглядом і поволі похитав головою:

— Подумати лишень, скільки коштуватиме така поїздка...

— Гадаєш, що в її батьків мало грошей, — заступилася за подругу Нійда. — Зауваж, вона у них однеєнка, працюють обоє, тож куди ще витратити!

— Ось як, — спроквола мовив Індрек, і Сілья відчула в його тоні осуд. — Ці гроші зароблені батьками.

— Дивне щось торочиш! — вигукнула Нійда. — Звідки цей дитині, ще школярці, взяти, по-твоєму, гроші?

— Паспорти, здається, вже маєте, отож уже не зовсім діти.

Індрек зверхньо посміхнувся, і Сілья, відчувши це, ображено відвернулася.

— Та задумайтеся нарешті, — вів далі Індрек. — Після закінчення дев'ятого класу їдеш у Крим, після десятого, скажімо, на Кавказ. Після першого курсу... по туристичній путівці до єгипетських пірамід. І все під материним і батьковим крилом, усе з їхнього гаманця. Скажи-но, куди тобі ще закортить поїхати, коли станеш самостійною людиною, працюватимеш і сама зароблятимеш гроші?

— На Марс! — одрубала Сілья.

— Ти що, образилася? — зніяковів Індрек. — Ну тебе... Така пестунка! Я не зумисне... Просто для обміну думок. Розумієш? Адже який різкий контраст: ти їдеш у Крим, а наші хлопці працюватимуть ціле літо, щоб заробити на святковий костюм до випускного вечора і тепле пальто...

— І стануть чоловіками! — зауважив Воотеле, підбадьорився й окинув Нійду самовпевненим поглядом.

— І не тільки хлопці, — заперечила Нійда. — Дівчата з

нашого класу працюватимуть місяць на кондитерській фабриці. Гадаєте, заради цукерок? Ні, тут справа серйозніша.

— Сонце! — скрикнула Сілья. — Вже зійшло, а ми й не помітили. Отакої...

Вона сердилася на Нійду. Безтактна. Знайшла, бач, кому пояснювати, що дівчата місяць працюватимуть на фабриці. Вони втрюх підуть на роботу. І стануть дорослими. Не тільки хлопці... А вона тут одна зманіжена пестунка і ще хтозна-що, тож Індреківі й розмовляти з нею негоже. Розпащекувалися утрюх одне з-поперед одного, нібито її й не існує. Ось так. Цей Індрек роками її не помічав і не розмовляв, тож навіть усе це тепер. Такий самовпевнений хлопець її геть не цікавить. Тим паче нині, в купальську ніч. Уперше побачила, як сутінки й світанок зустрілися. Інше зовсім не цікавить. Ось так.

3

— Сільє, ти вже прочитала про Бахчисарай? — поцікавилася мама, а тато порадив:

— Неодмінно погортай книжки, де розповідається про Севастополь. Добре, коли знаєш щось задалегідь.

— Поплаваємо по Чорному морю, — пообіцяла мама, а тато запевнив:

— Побачиш дельфінів.

Ще він сказав, щоб донька прихопила кеди, в них добре забиратися на Чатирдаг. Одначе мама зауважила:

— Ні, дитину в таку подорож брати не дозволяється. Я чула про це. Важко. Рюкзак, туристичне спорядження, їжа, посуд... Усі несуть порівну. Ні-ні. Сілью залишимо під чиеюсь опікою, нехай загоряє на узбережжі або малює і чекає нашого повернення. Восени приємно здивує вчителя, коли той знову попрохає малюнки для виставки.

Мама нагадала доньці, що треба купити пові сонцезахисні окуляри й акварельні фарби, і пішла з татом на прогулянку.

Сілья з вікна дивилася їм услід.

Тато ступав сягисто, трохи перевальцем. Мама, зростом йому до плеча, енергійно дріботіла поряд. Вони спинилися на мить, помилувалися розквітлими в траві анемонами і, жваво перемовляючись, вийшли за ворота.

«Вони однодумці, — подумала Сілья. — Скрізь полюбляють ходити вдвох. Не так, як Метси, які живуть навпроти, — навіть у кіно ходять порізно. Тепер мама проведе тата на роботу, а сама піде на студію. Їй подобається ходити пішки.

Татові теж. «Замість ранкової фіззарядки», — кажуть вони. Майже щовихідного втрех рушають у мандри. Всі пагорби Естонії підкорили разом, проте на Чатирдаг вони дитину не візьмуть. Залишать під чийось наглядом, наче вона маленька.

А увечері танці? Чи братимуть її з собою? Чи спершу дитя покладуть у ліжко і заспівають колискову? Адже там не буде сусідського хлопця, якому змахнеш рукою — і він запросить до танцю. А можливо, через дитину батьки й самі не танцюватимуть? Не захочуть увечері залишати дитя самісіньке в чужому місці, а тому добряче обміркують, чи йти самим. Який це буде в них відпочинок, хотілось би дізнатися. Мама й тато, веселі, непосидючі, зовсім не старі, то чому ж не повеселитися! Вони танцюватимуть і в дев'яносто дев'ять літ, радітимуть життю.

А коли цю п е с т у н к у не можна нікуди брати з собою, навіщо взагалі її везти за тисячі кілометрів і платити так дорого? І навіщо тягти дитину з собою в таку далеч, коли там усе найцікавіше діятиметься без неї? Що за радість сидіти під чийось наглядом саме тоді, коли мама й тато сходитимуть на Чатирдаг? А хто її доглядатиме? Якась тітопка триматиме за руку й не дозволить зайвий раз обернутися?

Дитина, дитина... Все ще мала для мами й тата. Вони не вважають на паспорт і на твої шістнадцять літ. Уже вища за маму аж на шість міліметрів, але все ще дитина. Коли вони нарешті побачать, що вона вже доросла? І не тільки вони. Добре, хоч цю розмову про Чатирдаг не чув учора Індрек. Інакше... Навіть важко уявити, що міг би додати до пестунки. Пестунка... Гм, ох і втнув!»

Сілья подзвонила Нійді.

— Давай зустрінемося вранці! — запропонувала вона. — Тобі зручно?

— Ой, ні! На жаль! Справа в тому, що... Одне слово — мушу бути біля універмагу о десятій. Стрічаюся з Мерле. Підемо з'ясовувати щодо роботи.

У Сільї зануло серце. Напередодні увечері, коли вона з Нійдою ходила в кіно, подруга й слівцем не обмовилася про те, що сьогодні зустрічається з Мерле. Що це значить? Досі між ними не було бодай найменшої таємниці. І Мерле дружила тільки зі своєю сусідкою по парті Тійю, яка нині в Карпатах, перепрошую...

— Он воно що, — холодно мовила Сілья. — Ну що ж.

— Приходь і ти! — поспіхом запросила Нійда. — О десятій. До побачення!

Поява Сільї здивувала Мерле.

— Ой, і ти підеш на роботу? — запитала вона.

Нійда застерезливо смикнула Мерле за рукав.

— Адже ти знаєш, що Сілья їде з батьками в Крим.

— Ох, справді! В Крим! Неймовірно! Можна лиш позаздрити! — вихопилося в Мерле, але в її голосі не було ні захвату, ні заздрощів. Вона допитливо глянула на Сілью красивими блакитними очима і співчутливо заторохкотіла: — Ти б хотіла з нами, еге? Цілком тебе розумію. Але не сумуй: в Криму теж чудово. Там, напевне, хтось із однолітків стрітеться. Коли тобі стане сумно вкрай, напиши нам. А ми повідомимо, як працюємо, чим займаємось і взагалі...

Мерле зиркнула на Нійду і поспіхом потиснула руку Сільї:

— Нічого. Головне — не впадай у відчай! У майбутньому надолужиш. Попереду ціле життя. Щасливої дороги! Ми страшенно квапимось оформлятися на роботу. Завтра теж можна, але ми вирішили майнути сьогодні.

— Ходімо з нами, — запросила Нійда. — Просто з цікавості. А що як піти?

— З цікавості! — вигукнула Мерле. — От сказала! Це не якась забавка чи екскурсія і не виробнича практика. Це — справжня робота. Ми отримаємо трудові книжки, платню і все інше. Місяць будемо як дорослі.

— Ще не сьогодні... — мовила Нійда, намагаючись пом'якшити тон Мерле. — Сьогодні лише будемо оформлятися.

— Гарзд, поспішайте! — Сілья не змогла затамувати гіркоту. — Я мушу купити сонцезахисні окуляри.

За мить Нійда й Мерле пустилися наввипередки.

Сілья дивилася їм услід: мов летять! Одні мають паміржити місяць, як цілком дорослі, а когось залишать, як немовля, під чийсь опіку, поки мама й тато з іншими дорослими дертимуться в гори. Був би ще якийсь Монблан!

Вона кушила сонцезахисні окуляри й акварельні фарби і замість трамвая сіла в автобус, щоб проїхати повз кондитерську фабрику.

Вже здала вона побачила своїх однокласниць, котрі юрмилися перед прохідною. Саме тоді, коли автобус мчав мимо, вони посунули всередину.

Скільки ж їх туди пішло! Там усі дівчата. Лише Тійю подорожує з батьками в Карпатах. А друга — їхатиме до Криму. Пестунки?

Ось промайнула прохідна й потяглася сіро-червоною фабричною спорудою, перед якою всіма кольорами веселки струменів водограй. Незабаром за вікном з'явилися інші будинки.

Знічена украй Сілья їхала додому.

Повертаючи в замку ключ, вона згадала, як дівчата гуртчком протискувалися в двері прохідної.

Обличчя Сільї пойняла весела усмішка.

Дорослі! Теж мені! «Мов первачки біля морозивної ятки», — сказала б про них класний керівник.

У передпокої Сілья окинула своє зображення в дзеркалі. Тендітна вузькоплеча дівчинка поправила рівне русяве волосся, закусила рожеву спідню, а потому й верхню губу, діловито стисла уста, серйозно-поважно звела брови і пильно глянула на Сілью.

Доросла. Цілком доросла, чого там. А коли батьки поїдуть, то весь місяць буде одна-однісінька... Що сказав би тоді Індрек?

Оце по-нашому!

Вона крутнулася на п'ятах, схрестила на грудях руки і пройшлася маршрутом: передпокій — кухня — передпокій — її кімната — передпокій — кухня, уявляючи, як вона жила б самотою. Урапці сама вставала б, крокувала б на роботу без портфеля, тільки в сумочкою, як дорослі жінки, в сумочці в день зарплати — гроші, не кишенькові, отримані від батьків, а зароблені, і сітка лежала б там, як у мами: для продуктів, що їх купувала би після роботи в магазині. Вибирала б тільки те, що самій хочеться, а не по маминій записці. Заходила б у ворота стомлена, як іноді мама, коли довго затримувалась у студії або на знімальному майданчику, а опісля стояла в черзі. Якби Індрек побачив її такою, його очі на лоба полізли б. Авжеж! Чи й тоді б він осмілився думати, що вона все ще пестунка з горішнього поверху?

Раптом вона застигла й опустила руки.

Так, це було б чудово, але що скажуть мама й тато?

До приходу батьків Сілья зварила обід, накрила стіл і поставила вазу з ромашками.

— Донечко, ти чому не їси? — здивувалася мама.

— Дорожня пропасниця! — усміхнувся тато.

Сілья впустила виделку.

— Ні, тату. Я... Я вирішила не їхати в Крим.

— Що це за вибрики! — випалили водночас мама й тато.

— Цілком серйозно.

Батьки спантеличено презирнулися.

— Так-так, — почав тато. — Цікаво, які ж у тебе наміри?

— Піду на роботу.

Запала мовчанка.

— Так-так,— підвищив голос тато.— А навчання?

— Я ж не полишаю школу. На роботу піду тільки на місяць. Усі дівчата з нашого класу пішли. Адже я вам уже казала про це. Завтра останній день запису.

— Ось так! Дівчата... Клас... Ти вирішила... А ти не поцікавилася, що буде з відпусткою твоїх батьків?

У маминому голосі було більше подиву, ніж прикрощів.

— Отакої! — вигукнула Сілья.— До чого тут ваша відпустка? Ви неодмінно поїдете. І повірте — удвох вам буде набагато краще, ніяких турбот...— Сілья ледве не сказала, що ніяких турбот — себто не сушити голову над тим, кому доручити дитину.— І ви матимете справжню відпустку. І мені буде чудово — житиму, як цілком доросла, ходитиму на роботу, і доглядатиму житло.

Мама встала.

— Ну, цього не буде, що ти залишишся одна. Ці нерозумні дитячі витівки одразу викинь з голови.

Сілья теж підвелася. Її підборіддя тремтіло.

— Мамо, мені вже шістнадцять. Я не хочу бути пестункою, яка увесь час під маминим і татковим крильцем...

— Ах, ось у чому справа!

Мама сіла.

— Хто тобі це сказав? — поцікавився батько.— Раніше я од тебе не чув такого.

Сілья уп'ялася в спинку стільця і втупилась у салатницю.

— Чому я повинна повторювати кимось мовлене? У мене своя голова на плечах.

Батьки мовчали, і через певний час це змусило дівчину нарешті підвести очі.

Мама сиділа, підперши рукою щоку, і сумно дивилася поперед себе. Її завше біле й ніжне обличчя взялося червоними плямами.

Тато облишив їжу, вийняв сірникову коробку, пачку сигарет і знічев'я вертів їх у руках.

Сілью зненацька заповонило почуття жалю й провини. Цієї миті вважала себе мало не злодійкою — це ж бо через неї розвіяно радість батьків.

Одначе... Якесь невимовне відчуття не дозволяло їй поступитися задуманим. Окрім цього, далекий і чарівний Крим зблякнув у порівнянні з близькою і знайомою реальністю.

— Ось послушайте! — вигукнула донька майже зі сльозами в голосі.— Я лиш хочу місяць попрацювати разом з усіма. Невже я гірша від них, чому й мені не спробувати? Я не хочу відставати від однокашників. Я не хочу відділятися від них. Це станеться неодмінно, якщо я поїду. І... пестункою мене

називатимуть — це точно. І нічого не вдієш. А ви...— вона спробувала усміхнутися,— ви злякалися так, нібито я зібралася заміж.

— За-мі-іж? — затнулася мама.

— Цього ще бракувало,— усміхнувся тато.

— Далебі! Я довіку не піду заміж,— спалахнула Сілья, ужалена батьковою усмішкою.— Це вже твердо. Якщо людині скільки років, як мені, і вона ще не стріла свого Ромео, то їй судилося жити самотньо. Правда? Щодо цього облиште свої побоювання...

Доньчину тираду урвало мамине запитання:

— Скажи, ким ти хочеш стати?

— Я?

Наприкінці навчання у восьмому класі про це чимало говорили на уроках і під час перерв, удома з батьками і без них. Проте далеко не всі могли відповісти твердо. Хіба що староста класу Ольві — вступила до музичної середньої школи, а сусіда Сільї по парті Як вирішив стати капітаном і вступив до морехідного училища. Взагалі більшість хлопців не мала наміру вчитися до одинадцятого класу: йшли у технікум, щоб отримати спеціальність до армії. Але Сілью не приваблювали ні електротехніка, ні швацтво, ні будівництво, ні жоден інший ґах, яким би прагла оволодіти. Її зачаровувала праця океанографа або геолога, льотчика або капітана далекого плавання — професії, сповнені небезпеки й пригод. Або дослідження космічного простору — деє є розумні істоти, з якими Сілья в майбутньому сподівалася налагодити зв'язок і виконати важливе доручення. Усі дуже захоплюючі професії. Яку ж обрати й опанувати? Спинишся на одній, а до інших тоді — зась. Ох і важко. Оскільки Сілья навчалася добре, батьки і класний керівник порадили їй перш за все закінчити середню школу. Мабуть, коли настане пора отримувати атестат зрілості, плани на майбутнє набудуть чітких обрисів.

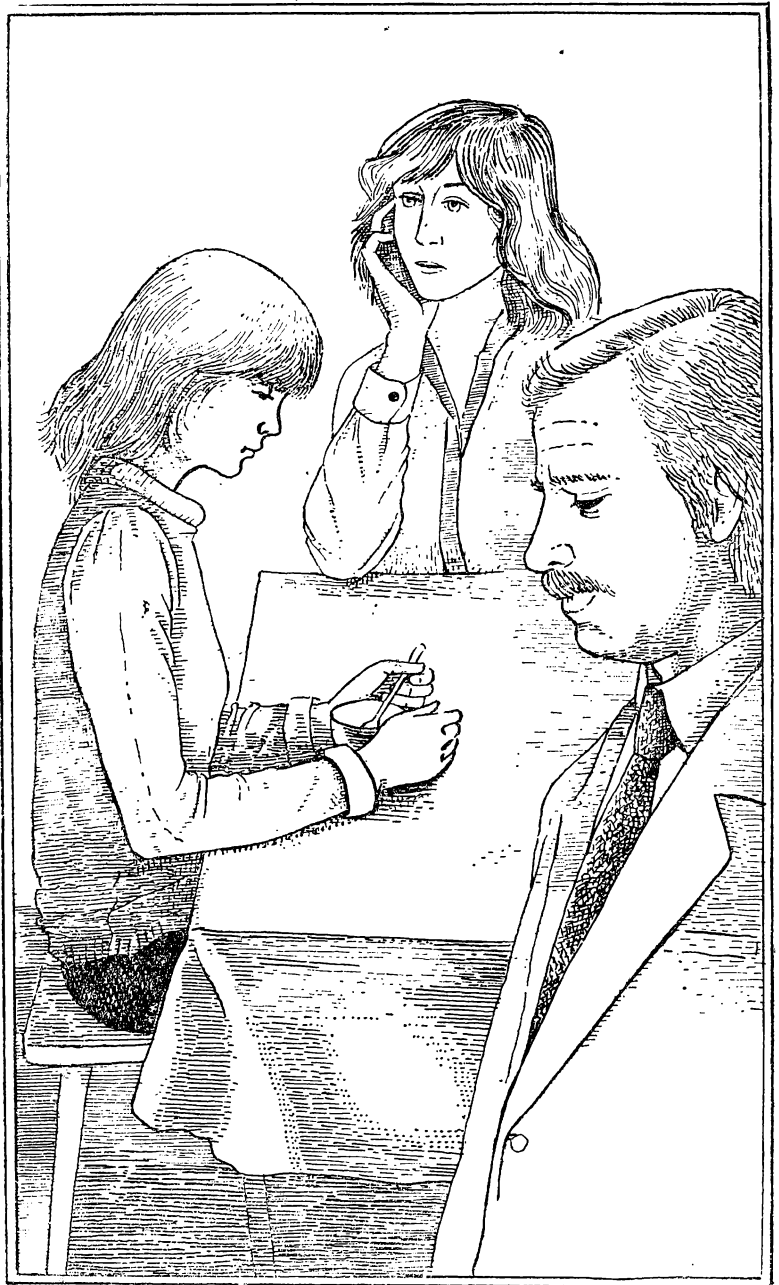
Дівчина залюбки пішла до дев'ятого класу. Однак уже на початку навчального року класний керівник обмежила коло її уподобань на майбутнє лише трьома рядками:

кондитерська фабрика

зв'язок

торгівля.

Сама вона мусила ще більше звузити рамки — обрати із трьох спеціальностей одну-єдину — кондитера, поштового працівника або продавця. З усіх лише одну. Протягом навчання в старших класах, сказала вчителька, вони мають

опанувати якийсь фах, щоб потім він став справою життя. Навіть папірець відповідний обіцяли їм видати разом із атестатом зрілості. І не треба сушити голову над обранням професії, а вже знаєш, куди підеш працювати і що там роби-тимеш.

Звичайно, можна перейти в іншу школу, де, як прийнято говорити, їй більше подобався ухил — музичний, театральний, художній і т. п. Та, на думку Сільї, аніжодне спрямування не переважило товариства підлітків, з якими навчалася з першого класу. І вона почала радитися з дівчатами, яку спеціальність обрати.

Хлопцям запропонували попрацювати на взуттєвій фабриці або в ремонтній майстерні автопарку, і всі вони охоче побажали вивчати машинерію і миттю придбали квитки грошово-речової лотереї, щоб виграти машину. Та й половину дівчат вабила автосправа, щоб, коли виграють машину, самим давати їй раду. Проте за надісланою до школи рознарядкою не могли задовольнити бажаючих, і всі вісімнадцять дівчат із трьох запропонованих професій обрали найсолідшу — цукерниці.

— До якої роботи ти відчуваєш покликання? — поцікавилася мама, наголошуючи на слові по к л и к а н н я.

— Покликання? — повторила Сілья і несподівано відчула себе перед батьками крихітним опецькуватим дівчиськом. З прикрістю помітила, що й поводитися відповідно: стоїть, мов лелека, на одній нозі й збентежено тре носком правого черевика ліву литку.

— Так скажи, до якої? — домагалася мама.

Сілья опустила праву ногу коло лівої, стала твердо на підлогу, однак відчуття, що вона опецькувате дівчисько, не полишало. Чому це мама ні з того ні сього заговорила так серйозно й пишномовно? Просто б завела розмову про своє заняття. Так ні. Вона знає доньчину слабінку й поціляє саме в неї. Покликання? Гм! Коли протягом шістнадцяти літ не знайшла свого покликання, то як визначити отаураз?

— Що ти з цим... покликанням, — пролунав м'який, р'бито винуватий батьків голос. — Не кожен знаходить одрЯ, наприклад...

— А я в її віці точно знала, — заперечила мама. — міг би, любий Сандере, якби захотів, ще до служби в а, знати, а не бездумно захоплюватися то однією, то іншою в падковою ідеєю.

— Час пошуків, — не здавався тато.

— Сандере, любий, ти дезорієнтуєш дівчину, — дорікну-

ла мама.— Адже й ти шкодував про втрачений на пошуки рік.

— Маєш рацію,— визнав батько, підступив до Сільї, пильно глянув і стурбовано мовив: — Не варто розтринькувати сили. Тобі вже час подумати, визначити свої можливості й уподобання. Що раніше ти вийдеш на правильний шлях...

Його знову переципило мамине запитання:

— Ти хочеш усе життя варити цукерки, Сільє? Під час виробничної практики ви доволі часу провели на фабриці, отож уявлення про цю роботу маєш. Так хочеш?

— Здається, ні,— завагалася Сілья.— А може, все-таки й хочу, якщо врахувати, що на фабриці чимало всіляких розумних машин.

Зачувши про машини, тато з цікавістю поглянув на доньку, а Сільї цієї миті спало на думку — чому б і їй не стати машинобудівником і винахідником, як її тато. Могутня галузь. Хто може уявити сьогодення без машин!

Сілья випросталася і мовила впевнено:

— Гарзд! Тепер я й подивлюсь. Адже справжня робота — це все-таки не якась там виробнича практика. Погляну, як там буде, а коли повернетесь, розповім.

— Це слушно,— похвалив тато.

Але мама ніяк не заспокоювалась.

— Аби вабило тебе покликання, робота, в яку ти вкладала б усю душу, тоді можна зрозуміти,— сказала вона.— Та витратити літо на якісь спроби не варто.

Мама безпорадно поглянула на батька, і той поспішив їй на допомогу.

— Можливо, ми не зможемо в найближчі роки поїхати до Криму,— сказав він.— Тож подумай — чудове море, дельфіни, виноград...

— Я подумаю, тату. Потім вирушимо за Полярне коло. Це теж чарівно. Олені й північне сяйво, білі почі, мабуть, ще яскравіші за купальську...

— Годі! Розмовляти з тобою — що воду в ступі товкти,— вернувся батько і взяв маму за руку.— Що вдієш, певне, поїдемо вдвох. Весільної подорожі в нас не було. Тож ліпше виїдемо ніж ніколи. Ми ще обговоримо все. Гарзд?

Сілья навшпиньки вислизнула з кухні.

4

Валізи складено, сліди приготувань до від'їзду прибрано, на добраніч» сказано, і мама з татом пішли до своєї кімнати.

Сілья навстіж одчинила вікно і забралася під ковдру. Примне збудження заповонило усе тіло, відганяло сон.

Завтра... Отже, завтра...

Цієї миті пригадався відділ кадрів. Їй довелося понервувати набагато більше, ніж тоді, коли домагалася дозволу батьків працювати. Тому що в тимчасовій бригаді всі місця могли вже розподілити, що ж тоді?

Взагалі було трохи лячно самій робити цей донині найважливіший крок у її житті. І Нїйда не могла бути поруч, бо із Воотеле мала йти на розмову з якимось орнітологом.

Ще дорогою Сілья подумки наготувала усі найпереконливіші слова, які збиралася сказати у відділі кадрів і запитати, чи є для неї місце, і тоді пояснити, чому не з'явилася разом із усіма. Але сухорлявий чоловік, що копірсався в паперовому стосі, урвав її після першої ж фрази:

— Ще треба три фасувальниці.

Він пильно поглянув на дівчину, простягнув руку й попросив паспорт.

Вона з гордістю подала документ, який у неї від дня отримання ніхто не питав. Навіть коли йшли на кінофільми, які «до шістнадцяти заборонено».

Чоловік узяв паспорт з таким байдужим обличчям, мов це була давно прочитана газета чи якась папірчина на його столі. Недбало з хрускотом розгорнув документ, придавив, щоб він не згортався, і дівчина мимоволі простягла руку, щоб застерегти від такого поводження з дорогою їй книжечкою. Службовець здивовано поглянув на Сілью і запитав:

— У чому річ? Передумали?

— Ні-ні!

Чоловік щось виписав із паспорта. А тоді, навіть не глянувши на Сілью і не повернувши голови, віддав паспорт, сказав, коли бути на місці, й знову вткнувся в папери.

Полишала Сілья фабрику знічена. Якщо працівник відділу кадрів, який зобов'язаний уважно ставитися до людей, поводить ся з нею, мов із якоюсь гайкою, то що чекати від фасувальниць, які пораються коло машин? Саме серед них їй тепер бути. Щодня. Не лише раз на тиждень, як під час виробничої практики, коли однокласниці поряд, а їхню роботу перевіряла класний керівник. Якщо вона тепер чогось не знатиме, то не шукатиме керівника, а питатиме у фасувальниць. Вони люди хороші.

З кімнати батьків хтось вийшов. Кроки наблизилась і змовкли. Двері до Сільї тихесенько прочинились. З'явився синьо-білий рукав смугастої татової піжами. Слідом просулулася голова зі світлими пасмами волосся над чолом.

— Ти ще не спиш? — пошепки спитав тато.

— Ні.

Він зайшов і сів на край кушетки.

— Ну, як почувашся?

— Дивно, — відповіла донька. — Нібито напередодні іспиту з дуже важкого й водночас захоплюючого предмета. Наче все-все зрозуміло і... наче — ні.

Батько підійшов до вікна, поглянув на вулицю й порадив на ніч вікно неодмінно зачиняти.

Сілья сіла.

— А чому?

— Залишаєшся сама. Хтось, пустуючи, кине щось до кімнати... Злякаєшся і... навіщо це тобі.

Тато пройшовся кімнатою і сів. Він явно був дуже стурбований.

— Не забувай вимикати газ!

— Що ти, татку! Хіба я маленька.

— Перед сном перевіряй, чи замкнута двері!

Сілья усміхнулася.

— І не впускай чужих, — казав далі батько.

Сілья мало не розсміялася. Набула серйозного вигляду, наслідуючи актора з недільної передачі для малюків, пропичала:

— Та малесеньке козенятко не впізнало злого вовка...

Батько скуйовдив її волосся великою п'ятірнею.

— Ох ти, бешкетниця, хочеш сказати, що всі повчання зайві. Гаразд, залишаю свою доньку спокійно. Зрештою... людина прожила на світі шістнадцять — чомусь та навчилася.

Батько пішов, і Сілья шмигнула під ковдру.

Незабаром двері сусідньої спальні прочинилися знову і швидкі мамині кроки залопотіли на кухню. За хвилину вона повернулася звідти і зайшла до Сільї.

— Спиш? — прошепотіла мама.

— Ні.

Мама сіла скраєчку постелі, поправила ковдру й мовила:

— Ти не забувай про олівці та акварельні фарби! Увечері неодмінно зачиняй вікно!

— Тато наказував те ж саме.

— Невже! — здивувалась мама. — Я гадала, що він був у ванній. Що він говорив ще?

— Щоб я не забувала перекривати газ.

— Ох! — скрикнула ошелешено мама. — Ще ж і газ!

І знову Сілья стало смішно: хіба вона й справді видається батькам ще такою крихтною?

— І ще тато сказав, щоб я щодня мила шию і вуха й не виходила на вулицю розкудлана...

— Так і сказав? — засумнівалася мама.

— І щоб по сходинок не тупотіла, і щоб морозивом не застудила горло, і щоб... щоб завжди шанобливо віталася з сусідами, і щоб... щоб...

Сілья більше нічого не могла згадати з того, що вимагала від неї мама колись давно, і замовкла.

— І щоб ти не підсміювалася над своїми батьками, коли вони вболівають за тебе, — тихо зронила мама.

Сілья вибачливо погладила її по щоці.

— Не сердься, мамочко. Адже й ви смієтеся з мене... Шість років готую на газовій плитці і жодного разу не повернула замість газового водогінний кран. Між іншим, ти ще сказала б, щоб я старшим робітникам з першої зарплатні не поставила чарку, чи нагадала б про те, щоб, залишившись сама, не запрошувала додому хлопців, а коли завітає якось однокласник, то з ним варто розмовляти у дворі. Або про те, що після десятої, а тепер, у білі ночі, після пів на одинадцятку не сміла полишати дім, або про те, що гроші треба витратити ощадливо...

— Точнісінько оце все я хотіла тобі сказати. — Мама вказівним пальцем натиснула доп'ячир ніс: — Ну, порозумілися. Справді, ти в мене вже доросла. А втім, хіть-не-хіть, мушу повірити, що всьому даси лад сама.

5

Проводжачих до літака не пускають. Стій собі за воротами і вгадуй, з якого ілюмінатора дивляться на тебе мама й тато. Про всяк випадок Сілья махала рукою всім плямам-обличчям в ілюмінаторах. Очі розплющила широко-широко, щоб у такий спосіб стримати сльози. Почне плакати й витирати очі, мама й тато вмить вийдуть із літака й наступним рейсом заберуть її з собою. Отже, повинна показати, що сильна.

Трап уже давно відкотили од літака. Тепер гуркітливий срібний птах розвернувся хвостом до проводжачих і покотив на злітну смугу. Невдовзі повітря розколосилося від гримзотіння моторів, а ще за якусь хвилю літак одірвався від землі і за мить зник у безхмарному прозорому небі. Безслідно.

Разом із вітром, що прохолодно війнув із-за рогу аеровокзалу, дівчину огорнуло почуття самотності. Щоб позбутися його, вона побігла і встигла на автобус раніше інших проводжачих.

Що далі відвозив автобус Сілью від аеропорту, то дужче дошкуляв смуток розлуки, все владніше охоплювало зовсім нове, незрозуміле відчуття.

Сама! Ніби цілком доросла людина.

Тепер можна робити, що заманеться, йти, куди схочеться. Як дорослій людині.

Як подумала про свободу, що відкрилася перед нею, то аж подих перехопило. Тепер не треба чекати дозволу ні маминого, ні татового — роби, що хочеш. І так майже місяць!

Сама собі дозволяй! Сама собі забороняй! Що може бути прекрасніше!

Але навіщо тоді мчати на автобусну зупинку? Щоб скоріше потрапити додому? Навіщо? Там же ніхто не чекає. Нині можеш зайнятися з Нійдою чимось цікавим.

Ще немає дев'ятої. До пів на одинадцятую вечора — чотирнадцять годин. Ціла вічність! Якщо не хочеться, можеш взагалі не йти додому. А чому б і ні! А куди ж?

Перш за все треба завітати до універмагу й пагледіти подарунк батькам, який придбаю зі своєї першої зарплати.

Сілья вийшла з автобуса й нерішуче зупинилась: магазин ще зачинено, бо жодної людини біля входу. Дарма, можна побувати на виставці акварелей. Саме так! Можна як слід розглянути «Спокійне море» і «Вигин ріки» Рейбаса.

Дівчина вже попростувала до художнього салону, коли пригадала, що й туди раніше полудня не потрапити. І щодо зоопарку те ж саме, не кажучи вже про виставку квітів. Сілья дочекалася наступного автобуса й поїхала прямо до Нійди — все-таки вдвох вопи щось вигадують!

Нійда була вдома і поралася біля огорнутої парою пральної машини.

— У мене останній день перед роботою. А в мами завтра перший день відпустки, — заторохтіла вона, не припиняючи прання. — Подумала, що впораюся із білизною, інакше мама завтра почне сама, і що то буде за відпустка.

Сілья не приховувала розчарування. Зітхнувши, зіперлась на одвірок і сказала:

— А я гадала, ми придумаємо щось надзвичайне. Саме тому, що сьогодні останній вільний день перед роботою.

Дерев'яні щипці, якими Нійда спиртно і вміло підтягувала гаряченну білизну до гумових валиків, занурилися в піну, і Нійда розігнулася. Її очі, зморшка через чоло, кирпатий носик і витягнуті трубочкою губи виражали неабиякий подив.

У відповідь на це Сілья тільки зітхнула.

— А що в твоєму розумінні надзвичайне? — запитала Нійда.

Сілья стонула плечима.

— Сподівалась, щось та зметикуємо.

— Сьогодні не зможу ніяк. Поки розвішаю всю білизну, частина її вже висохне, і треба відразу ж прасувати. Тож...

Вибачливо усміхнувшись, Нійда знов узяла щипцями білизну й підтягла до валиків.

Сілья почала розстібати свою бірюзову сукню:

— Знайди мені якийсь халат! Допоможи тобі, поки спаде на думку щось розумніше.

— Розумніше навряд чи зараз щось спаде! — радо вигукнула Нійда й побігла шукати халат.

6

Сілья вирішила розпочати вдома самотійне життя. Вона подумала про це саме тоді, коли проходила з тазиком білизни біля дзеркала у передпокої. Який великий на неї Нійдин халат! Неймовірно великий, хоч і підперезалася пояском.

Отож оглядай себе пильніше! Інакше можна і в своєму одязі почуватися як у чужому: здається, що все гаразд, а ніби десь нитка метляється чи шов розповзся. А коли вже людина ходить на роботу... І коли вона живе сама, то лиш одній їй відповідати, щоб усе було гаразд, і перш, ніж виходити на вулицю, конче необхідно себе обдивитися. Навряд чи у робочій людині буде час бігати до кімнати батьків і зазирати в дзеркало.

Переконавши себе такими вагомими доказами, Сілья заходилася перетягувати мамин туалетний столик до своєї кімнати. Батько припасував його до стінної шафи. Сілья відтягла столик од шафи і стала штовхати поперед себе до дверей.

На світло-сірій підлозі з'явилися білі подряпини.

Дівчина метнулася до передпокою по доріжку, щоб на ній перетягти столик. Саме в цей час у коридорі за дверима пролунав Індреків голос:

— Адже вони сьогодні вранці всі поїхали.

І тітка Метс підтвердила:

— Я їх усіх зустріла. Рухали в аеропорт. Сама бачила.

— А в квартирі лунають кроки і щось тягнуть по підлозі, — стиха мовив Індрек.

У двері гучно постукали.

Сілья застигла посеред передпокою, боячись дихнути. Вона зовсім забула про Індрека. Що вагоме сказати хлопцеві,

чому не поїхала до Криму, а пішла на роботу. Індрек гадати-ме, що це через оті слова, сказані в купальську ніч. Ну, цього ще бракувало. А на пояснення, що всі дівчата з класу пішли працювати, він, безумовно, всерозуміюче посміхнеться: мовляв, красенько дякую, де ж були всі дівчата до купальської ночі? Може, й не посміхнеться, принаймні так подумас. Я ж бачила й чула цих хлопців!

У двері знову постукали й задзвонили.

Що ж їй вигадати? Жахливо, як може вмиць спорожніти голова.

— Тобі, певне, почулося? — мовила тітка Метс. Вона була вдома увесь день — лише на якихось хвилих десять виходила до магазину — і, здається, дуже добре знає, що до квартири ніхто не заходив.

Індрек щось пробурмотів у відповідь, ще раз коротко подзвонив і став спускатися східцями.

Лише тепер Сілья здогадалася змінити черевики на домашні капці. Обережно, ступаючи тільки по килиму, вона продовжила почате — перенесла важкий радіоприймач до своєї кімнати, прилаштувала його в узголів'ї кушетки і прислухалась.

Зпизу, з Індрекової кухні, долинали негучні звуки, ніби хтось підсвистував, а згодом почувся мотив «Єньки».

Так. Сусіда щось готув їсти. Що ж, смачного. Тож доки він на кухні, треба поспішати, щоб не почув ніякого шуму.

Сілья підсунула доріжку, і по хвилі дзеркальний столик «доїхав» до передпокою і вже здолав поріг...

Усе гаразд! Посувається, як по маслу...

Раптом позаду щось гупнуло. Це Сілья мимохить зачепила триногий ослінчик.

Насвистування урвалося.

Дівчину мов жаром обсипало, а по спині задріботили мурашки.

Внизу вже грюкнули дверима, затупотіли по сходинках, Індрек задзвонив і закричав:

— Хто там? Одчиніть! Я добре чув!

Дзвоник просто надривався. Сільї стало лячно. Вона затиснула вуха руками, тоді навшпиньки пропшигнула в кухню й викрутила запобіжну електропробку.

Дзвоник замовк.

— Ось і маєш, зіпсував чужий дзвоник, — підпшигнула тітка Метс.

— Я? Там хтось в. запевняю вас, — палко переконував хлопець

«Дурненьким цього Ідрека не назвеш»,— подумала Сілья. А тітка Метс бідкалася за дверима:

— Бідолашний хлопець! Материна хвороба геть підірвала твої нерви. Вчувається казна-що.

Ідрек намагався заперечити, але тітка Метс, підвищивши голос, завела про галюцинації. Так і змусила хлопця замовкнути. За хвилю він біг униз.

Сілья вкрутила запобіжну пробку і завісила кухонне вікно. Пора щось поїсти. Та й почитати газети не завадить. Ідрек вгамується і не прислухатиметься, що діється на горішньому поверсі.

Не встигла Сілья поїсти, як грюкнули входні двері під'їзду.

У щілину між фіранками побачила Ідрека, який спокійно простував до воріт. Одначе посеред подвір'я з ним скоїлося щось дивне: обернувся стрімко, майже стрибком, нібито хотів когось схопити, завмер на місці, взявшись у боки й розставивши ноги, і втупився у вікна Сільї. А надто його цікавило кухонне.

— Дивись, дивись! Дивись подовше. А я поки що прилаштую в себе дзеркало,— мовила до себе Сілья і заквапилася закінчити почате діло.

Через деякий час, коли Сілья відпочивала у кріслі-гойдалці й оцінювала перестановку, задзвонив телефон.

Сілья підхопилася. Напевне, Нійда випрасувала білизну і тепер можна буде вдвох щось придумати.

Вопа вже хотіла взяти трубку, але блискавично спало на думку: «А що, як дзвонить Ідрек? Перевіряє. Від нього можна чекати всього».

На обличчі Сільї з'явилася лукава усмішка. А коли взяти трубку й пропищати:

— Вдома нікого немає.

От побачити б Ідрека цієї миті!

Або гримнути грубезним голосом:

— Господарів немає вдома. Не заважайте, ще треба зібрати золоті речі й діаманти.

Отак! Це було б ще вдаліше. Телефон перестав дзвонити.

«Ось і добре,— подумала дівчина.— До завтра необхідно вигадати вагоме пояснення, і тоді не доведеться навшпиньках ходити по власній квартирі».

7

Перший робочий день Сільї почався з приємної несподіванки. Одна з проблем, яка непокоїла її, несподівано вирішилась чудово.

Ні матері, ні татові, навіть Нійді Сілья не наважувалась зізнатися, що боїться вранці проспати. Вони всі висміяли б її: людина хоче залишитися вдома одна і вперше піти на роботу, але потрібна няня, яка будила б її. Вранці Сілья ніколи не чула будильника, хоч і залишала останніми вечорами навстіж двері своєї кімнати й ледь прочиняла до батьків.

Украй стурбована, готувалася спати напередодні свого першого робочого дня. Навіть постояла біля телефону, збираючись попрохати Нійду, щоб подзвонила їй уранці. Проте відразу ж передумала — ніяково.

Біля постелі вона поставила тазик, в нього — перевернуте відро, а зверху — будильник, сподіваючись, що ці «засоби» підсилять дзвоник.

Годинник завела на сьому. Перед тим як заснути, подумала, що прокинутись треба о пів на сьому: хай краще буде надлишок часу, ніж його нестача. Та перевести стрілки не встигла — поринула в сон. Одначе вранці прокинулася точнісінько о пів на сьому, і що дивовижно — сама, без будильника!

Оце пробудження додало дівчині впевненості, піднесло її просто до небес. Людина, бач, може набагато більше, ніж вона гадає. Навіть без будильника може прокинутись уранці. А що такого в цій цукеркофасувальній машині? Даремно вони з Нійдою під час прання турбувалися, чи зможуть біля неї поратися. Під час виробничої практики їх до машин не підпускали: дивися собі здала і тримай руки за спиною. Після споглядання збоку пакування цукерок не видавалося чимось мудрованим. Машина працювала, паперова стрічка текла, цукерки мелькотіли, треба лиш їм злегка допомагати. Авжеж, це не бозна-яке мистецтво, коли їх оформили на роботу без випробувального терміну.

Чого там панікувати!

Сілья навмисне протупотіла з кімнати у ванну. У нижній квартирі було зовсім тихо.

Юнак ще спить. Або чує крізь сон кроки... Розплющить очі, вмить одягнеться і мов блискавка вискочить нагору — до її дверей. Хай приходить! Якщо постукає, його привітають і скажуть: «Доброго ранку!» Хотілось би при цьому побачити його лице! Можна б сказати, що приїхала з Ялти попиту вдома кави! Ще краще!

Сілья взула черевики і пішла на кухню. Вода вже буль-башила, скоро закипить. Дівчина стояла біля плити, мугикала шейк і, вигинаючись у такт танцювального ритму, постукувала закаблуками об підлогу.

— Прокидайся, прокидайся, сплюх...— співала Сілья, дістаючи ложкою мелену каву.

І раптом пролунав пронизливий дзвінок.

І хоч Сілья була готова до цього, вона здригнулася. Кава просипалася додолю. Сілья од несподіванки сунула ложку до рота, поперхнулася й заквапилася, кашляючи, до передпокою.

За дверима нікого не було. А дзвоник аж «виспівував» на всі заставки.

Будильник!

Сілья метнулася до кімнати, зграбастала «порушника спокою», тицьнула під подушку і впала, кашляючи, на кушетку.

Перед фабричною брамою Сілья чекала Нійду.

З цікавістю розглядала людей, які йшли на роботу. Сьогодні дивилася на них зовсім по-іншому, ніж під час виробничої практики.

Тоді ти була школяркою, а вони вже мали промовисті професії: варильниць помадки, глазурувальниць, лаборантів, бригадирів, відливниць асорті, інженерів-технологів...

Тоді ти була чужа, а вони всі свої, усміхалися тобі приязно й дружньо, як завше усміхаються гостям привітні господарі. Проте знаходилися й такі, хто позирав на тебе байдуже, навіть супив брови і вважав, що ти вештаєшся під погами, вголос насміхався, що тиняєшся й заважаєш.

Відсьогодні ти повноправна людина, колега. Оцього поважного інженера-технолога в окулярах і цієї веселої, з пишною зачіскою, у рожевій кофті бригадира. «Добридень. Так, я йду на роботу!» І завідувачка шоколадного цеху: «Доброго ранку!» Вона теж твоя колега. Як і той стрункий молодий чоловік з борідкою в сліпучо-білій сорочці й костюмі кольору морської хвилі, наче ступив із кольорової обкладинки журналу «Силует». І це маленьке рудокосе дівчисько, яке йде поруч з уславленою фасувальницею цукерок... Та ні, вона колегою ще бути не може: така худесенька й личко з кулачок. Йй, мабуть, ще не виповнилося п'ятнадцять. Напевне, це донька фасувальниці — проводить маму. Проведи, проведи, дитятко, і повертайся собі додомунок читати казочки або шити лялькам суkenки або збігай до крамниці, як було велено. А я ось-ось почну працювати з твоєю мамою. Можливо, навіть стоятимемо поруч біля машин. А коли ти станеш доросла і прийдеш працювати на фабрику, можливо, саме я навчатиму тебе. Хто відає, всяке трапляється у житті.

Роздумуючи так, Сілья майже осміхнулась, коли повз неї проходила ця низенька рудокоса дівчинка.

Та через кілька хвилин Сілья вдруге цього дня була просто ошелешена: та сама невеличка незнайомка показувала членам їхньої тимчасової бригади шафки, а коли всі одягли білі халати й запнулися білими хустками, сказала:

— Ласкаво просимо! Вірю, що у нас все буде чудово. Мене звуть Ендла Курма. Якщо хочете, кличте просто Ендла. Я ваш бригадир.

— Що вона сказала? — запитала Сілья у Нійди, і їй здалося, що ця найменша серед них дівчинка усміхнулася їй кутиком уст: мовляв, у житті всяке трапляється.

Ендла Курма повела зграйку щебетливих дівчат через двір до протилежного крила будівлі, де піднялися сходинками й опинились у фабричному клубі. Під стіною стояв зачохлений рояль, довгі столи було вкрито білим папером, заставлено коробками, ящиками, вагами... Коло столів їх очікували стільці.

Дівоча радість змінилася розчарованим шепотом: їх і не пустять до цеху, стати до машин не довірять!

Бригадир приголомшила їх повідомленням, що шоколадні цукерки, ті самі, які вони почнуть пакувати, вкладають у коробки вручну, і здивувалася, що вони цього не знали.

Не звертаючи уваги на невдоволений гомін, Ендла Курма запросила їх до столу оглянути нові коробки.

— Таких гарних нам раніше не привозили, — похвалилася вона. — Було оголошено конкурс. Тільки вчора отримали перші коробки. Погляньте-но, діти, хіба вони не красиві?!

Замість коробок Сілья дивилася на бригадира — манерою розмови вона нагадувала їй виховательку дитсадка, котра за будь-яку ціну намагалася заволодіти увагою своїх вихованців. Очевидячки, Сілья не єдина, на кого бригадир справила таке ж враження, бо хтось стиха мовив:

— Малесики-телесики, погляньте-но, які красиві коробочки! Дітки, уважно дивіться сюди!

Бригадир, кинувши блискавичний погляд, намагалася знайти глузійку, проте лица дівчат, які стояли попереду, були спокійнісінькі.

— Добре! — бригадир умить стала діловитою. — Я розподілю вас на місця.

— А самим не можна вибрати? — здивувалася Мерле і сіла на крайній стілець першого ряду, звідки було видно весь зал.

— Ви можете тут і сидіти! — дозволила бригадир Мерле, поклавши руку їй на плече, і посадила поряд Хійє — дівчину з вузенькими сонливими очима.

Сілья і Нійда отримали місця навпроти, спиною до дверей, і бачили через голови Мерле і Хійє тільки білу стіну.

Бригадир посадила ще двох-трьох дівчат, інші тим часом самі угодобали столи.

Ендла Курма порадила перш за все впорядкувати робоче місце, покласти напохваті коробки, приготувати ваги і все інше і тільки тоді обіцяла показати спосіб фасування.

— Що ж фасувати? Цукерок немає! — загомоніли дівчата.

З'ясувалося, що в бригаді ще двоє хлопців, які підвозитимуть їм цукерки і все потрібне для роботи.

— Ох, лишенько! Двоє хлопців! — вигукнув хтось підкреслено кокетливо.

І всі двадцять п'ять дівчат, які прибули сюди з двох шкіл, весело розреготалися, похмурість умить запропала.

— А хто вони — теж школярі? — спитали в Ендли.

— А це не суттєво! — почули у відповідь.

Мерле нетерпляче поглянула на двері і висмикнула з-під хустки на чоло пасмо волосся. Але бригадир звеліла пегайно сховати свою «окрасу» і здивувалася, як це вони не знають елементарних правил поведіння на кондитерському виробництві.

— Ох, невже знову розпатлалося волосся? — похитала головою Мерле. З явним небажанням виконуючи наказ бригадира, вона за спиною Ендли показала язика й пробуркотіла: — Ну, якщо комусь до вподоби вдавати з себе персону, то мудріше поступитися.

Раптом Мерле вилушила очі й розкрила рота.

— Йдуть! — вигукнула вона і миттю знову «видобула» пальчиком пасмо.

У приміщенні запала тиша, всі погляди прикипіли до відчипених дверей.

Сілья обернулася й побачила спину в білому халаті, білу шапочку на смаглявій потилиці, розпашіле обличчя Воотеле, великий ящик, другий кінець якого тримав... Індрек.

Сілья миттю обернулася до столу.

— Дівчата! — прошепотіла Мерле. — Наш шкільний Аполлон власною персоною. Знаєте, як він набридав мені цілий тиждень з приводу замітки в стінгазету, — сповістила вона Хійє і Сілья. — Я одразу збагнула, що справа тут не в замітці. Авжеж!

Хлопці поставили ящик коло росяля.

— Добридень,— сказав Індрек серйозно і наче між іншим.

— Здоровенькі були! — весело вигукнув Воотеле.— Дозвольте відрекомендуватися, «міністри постачання» у повному складі. Мій заступник Індрек, а я — його заступник Воотеле.

Дівчата дуже зраділи й заплескали в долоні. Воотеле кілька разів шанобливо вклонився. Індрек же в цей час роздивлявся якісь папери на роялі.

Сільї раптом захотілося по-дитячому вибігти або залізти під стіл, кудись запропасти... Вона підсунула стілець ближче і сіла, намагаючись бути якомога меншою і непомітною...

А що коли в свою чергу здивувати Індрека? Поглянути б на його лице, коли Сілья неждано-негадано стане перед ним. Як він поведеться?! Це з лишком окупило б усі її страхи.

Сілья підвелася, потягнулась і, гордо тримаючи голову, пішла до хлопців, що пересували ящик на інше місце. Вона наблизилася до Індрека саме тоді, коли він розігнувся і пильно глянув Сільї в обличчя. Його повіки ледь припухли й почервопіли.

— Добридень! — мовила Сілья, через силу зберігаючи серйозність.— Який... який сорт ви принесли? Мені для фасування потрібен «Рибалка».

І ось ще одна неабияка несподіванка протягом цього дня: Індрек одповів їй абсолютно спокійно, у голосі не було, як здалося Сільї, й крапельини переляку чи подиву.

— Добридень, добридень! У цьому ящику «Співоче свято». Може, в наступному буде «Рибалка». Зараз принесемо.

І все. Жодного запитання про те, чому вона не поїхала або як опинилася тут.

Хлопці пішли.

«Тут якась таємниця,— подумала Сілья, повертаючись на місце.— Так майстерно не зміг би приховати подив од несподіваної зустрічі навіть дуже талановитий актор».

Біля столу Сілья повідомила:

— Щойно принесли тільки «Співоче свято».

Нійда прошепотіла їй, що забула сказати вельми важливе:

— Воотеле розповів, що вчора до нього примчав Індрек. Адже після купальського вечора вони стали великими друзями,— вела далі Нійда.— Індрек попрохав, щоб Воотеле негайно викликав міліцію, бо ви ж поїхали, а хтось у квартирі є. Сам він хотів одразу ж бігти додому, щоб злодій не вишмигнув. Тоді Воотеле поцікавився: хіба Індрек не відає, що ти не поїхала і йдеш на роботу? Дізнавшись про це, Індрек оте-

терів! Аж очі рогом полізли! Не знаю, чому це його так приголомшило...

Сілья вдоволено кивнула: ага, все-таки отетерів. Ну, тоді все чудово.

8

Сілья кашлянула.

— Настала історична мить,— мовила вона.— Я починаю свою першу роботу на першому робочому місці.

Це було сказано жартома, із звичною в їхньому класі напускною велемовністю. Одначе, коли вимовила ці слова і перша коробка опинилася в руках, Сілья раптом відчула особливу святковість. Вона роззирнулася. Інші дівчата теж видалися їй схвильованими й поважними.

Мерле, зашарівшись, старанно розкладала коробки.

Хійє з дивовижною для неї ретельністю прилаштовувала ваги.

Ось і Нійда взяла першу свою коробку.

— Ну, щастя! — побажала вона Сільї.

— Тобі теж.

— Господи, які ви театральні,— всміхнулася Хійє.

— Усе-таки перша справжня робота,— відповіла на це Мерле.— Нічого не скажеш — страшенно захоплююче.

Сілья поклала коробку на коліна, підстелила на дно папір і почала по одній вкладати цукерки. Спершу все ретельно обдивлялася, чи не бракована, тоді брала малесеньку паперову розетку, клала на неї цукерку і ставила в коробку. Спочатку браковані солодощі вона посилала до рота, бо це було набагато ближче, ніж до ящика для бракованих цукерок.

Вона працювала без поспіху, старанно й відчувала задоволення від кожного поруху руки.

«Надзвичайно гарна робота,— думала Сілья.— Проста й легка. Сиди собі й воруши руками. А коли закортить солодкого, не треба й вставати, лише візьми та поклади до рота. Чудово!»

Сілья знімала з вагів третю коробку, коли їй забажалось взагалі лишитись на цій роботі. А й справді! Хіба мало тих, хто в шістнадцять-сімнадцять уже працює? До того ж премудрощів тут ніяких нема: руки снують, а голова вільна. Поклади тут, на столі, словник англійської мови, зошит і книжку і вчи; так, фасуючи, можна опанувати програми десятого й одинадцятого класів. Чому б і ні?! І раніше так чинили. Закінчиш середню школу — вступиш до інституту. Можливо,

станеш фабричним стипендіатом. Чому б і ні! Й раніше так чинили, під час виробничої практики про це говорили не раз. Знову працой і вчи, можливо, впораеться за один рік...

— Ох! — Хійє зненацька урвала вигуком політ мрій Сільї.— Піду погляну, що роблять інші. Цікаво, чому це бригадир в тому кінці свариться з дівчатами.

— Сиди на місці,— звеліла Сілья,— поки тобі не сказали: чи ти, дитятко, не знаєш, що під час роботи не прогулюються! Та перш ніж так скажуть, тебе пропісочать як слід.

Хійє вперто закопилила повні губи, підігнула ноги і стала жувати цукерку, не припиняючи роботи.

Вона насупилася, і здавалося, у неї немає повік, а вії ростуть прямо із брів. Погляд Хійє став вередливим, навіть злим. Та за мить її очі полагіднішали, і відразу ж обличчя стало приязним.

— Ох, дівчата! — зітхнула вона.— Щось мені школою запахло. Слово честі! Але я саме... Не ображайся, Сільє, я бачу, що ти вже червонієш. А я саме думала ось про що: як усе-таки добре, коли за спиною немає вчителя, без дозволу встану й походжатиму, і ніхто мені не зауважить. А тут оця бригадирочка куди небезпечніша для нашого самолюбства, ніж усі шкільні вчителі: вміє приструнити. Отже, сидімо та працюймо.

Але працювати Хійє не стала. Вона замислено поглянула на Сілью:

— Ох, не розумію я тебе, Сільє. Скажи, яка біда примусила тебе замість Криму йти на роботу? Одна дитина, вдома над копійкою не трусяться. Заради якихось п'ятдесяти—шістдесяти карбованців не побувати в Криму... Таке здатні втрунути лише...

Хійє промовисто покрутила пальцем біля скроні.

— Хіба тільки працюють заради грошей? — майже ображено запитала Сілья.— По-твоєму, єдина дитина батьків, які непогано заробляють, взагалі може не працювати? Чи не так? І доки трудяться мамуся і татусь, їхнє чадо, мов пристаркуватий кіт, повинне вилежуватись на дивані з рожевим бантиком на шиї і блюдцем сметани перед носом. І в тридцять років так само. Чи як?

— Навіщо так? Але жоден школяр улітку не заради грошей надривати пупа не піде.

— Хіба? — усміхнулася Сілья.

— Впевнена. Інша річ, наша Анне: на її думку, єдине розумне заняття на світі — спорт. І залюбки всеньке літо морочиться з хлопчачками на стадіоні.

— Можливо, і в мене щось подібне.

Брови Хійє поповзли вгору, лоб зморщився.

— Тут?

— Зроду не вгадаєш...

— Та годі вам розумувати! — втрутилася Мерле. — Кому яке діло, чому прийшли ми сюди, але працювати треба старанно, свою честь тримати. Тому що... А втім, про це рано говорити.

— Чому? — спитала Хійє.

Мерле похитала головою.

— Не будьте занадто допитливі! Я не можу про це сказати.

Хійє і Нійда не з тих, кого могли задовольнити недомовки. Ці дівчата ладні були душу витрясти, аби дізнатися, в чому річ.

Мерле мовчала.

Лише тоді, коли допитливість угамувалася, вона ледь чуть-чуть пробурмотіла:

— Зрозумійте, є речі, про які справді краще помовчати.

— То й не говори! — порадила Сілья.

9

Просто дивовижно, як людина лише своєю присутністю може непокоїти інших! Хоча б цей Індрек. Щоразу, коли він з'являється у залі або проходить повз стіл, її потилиця терпне: ось зараз він бовкне щось про її «подорож» до Криму і роботу, обізве пестункою або ще дошкульніше.

Жахливо, як одна людина може виводити з рівноваги іншу. Без нього робота була б просто забавкою. А зараз сиди оце, як на діжці з порохом, навколо якої Індрек походить з сірниками в руках.

Тоді, купальського вечора, все зіпсував він. А було ж так чудово. Особливо тоді, коли він поклав їй на долоню блищачка і несподівано поетично сказав: «Ми даруємо тобі вогник для темних південних вечорів...» Говорити красиво він мастак. Але раптово може шмагонути, обізвавши це пестункою. Образить людину, а сам удає, нібито він найсправедливіший у світі.

Ось він знову наближається до столу. І не думай, що я підніму голову. Теж мені Ромео, сподівається, що стріляти му за ним очима... А може, гадає, що я просто з переляку прикипіла до роботи? Ніскілечки. Якщо забажаю, можу поглянути тобі в очі, як Воотеле, Мерле, як усякій іншій людині — якщо тільки забажаю. Але я просто не хочу. Ясно?

Тієї ж миті Сілья підвела очі. Вони стрілися з Індреківими, і, на дівочий подив, хлопець зніяковів і відвернувся.

І пізніше, у вестибюлі, коли Сілья, напившись води, поверталася на робоче місце, стріла Воотеле й Індрека, той швидко зиркнув на неї і наддав ходи.

От так новина! Чим пояснити його дивну поведінку?

Принаймні не ніяковістю. Будь-який інший хлопець міг би знітатися від перешіптування й кокетства дівочої зграйки, тільки не Індрек. Тому що Індрек і ніяковість — несумісні, як редька і медова цукерка. Індрек аніколи не губився перед дівчатами, а завжди був серйозний і гордий. Зрозуміло, він і тут утримується дивитися на дівчат саме через свою безмежну погорду, бо майже всі, окрім Нійди і її, Сільї, зі шкури пнуться, аби привернути до себе увагу випускника.

Так, але чому він одвертається і від неї, Сільї?

А що як... Сілья спаленіла. А раптом Індрек гадає, що вона сама попрохала батька в купальську ніч узяти його партнером на танці? І після того, як вони протанцювали весь вечір, Сілья вже вважає його своїм хлопцем і залюбки біжить йому назустріч? Що вона заради Індрека відмовилася поїхати до Криму й пішла на роботу?

Коли він так вважає... Тоді звичайно... В такому разі його поведінка цілком зрозуміла.

Однак у цьому випадку, вельмишаповний юначе, твою піднесену до небес зарозумілість доведеться знову опустити на землю. І вже сьогодні. А якщо не тут, то — вдома. Доведеться йому сказати, що вже повесні увесь клас мав намір улітку піти на роботу. Їхній керівник практики тут, на фабриці, говорив про цей місяць праці кожному окремо і всім разом. І їй, Сільї, теж. Оце й треба втовкмачити Індреківі.

Саме це!

І ні слова про те дивне відчуття розгубленості, яке охопило її, коли інші дівчата кормилися коло фабричної брами, а вона, ніби зовсім чужа, їхала повз них усе далі й далі...

Чи можуть хлопці взагалі таке зрозуміти?

Або про те, що відчула вона, Сілья, тоді, коли з'ясувалося, що дівчата — і Нійда теж — через цю кримську поїздку стали вважати її відступницею, уникали говорити при ній про спільну майбутню роботу.

Хай Індрек назве хоч одну людину, яка погодилася б з тим, що її відштовхнув клас. А може, для хлопців це взагалі нічого не важить? Може, в них зовсім інша натура, ніж у дівчат? Певне, мудріше мовчати про те, що відчуваєш, а розповісти лише про намір піти на роботу. Так вона і зробиць.

Та коли ввечері Сілья на стук одчинила двері й побачила Індрека, вона забула про всі свої сміливі пояснення і від несподіванки безмовно втупилася на хлопця.

Індрек тримав інструменти.

— Я прийшов полагодити дзвоник,— сказав він.— Учора зіпсував його.

Тієї ж миті він натиснув кнопку, і гучний звук пролунав у передпокої. Хлопець здивовано поглянув на Сілью.

— Справа ось у чому...— нарешті спромоглася дівчина.

Тут їхню увагу привернув незнайомий жіночий голос, що донісся з нижнього поверху:

— Ви не знаєте, де Індрек Пармас? Удома його немає.

Тітка Тійна відповіла, що бачила, як Індрек ішов нагору, і порадила трохи почекати.

— Чого це я чекатиму,— забубоніла незнайомка і, важко гупаючи, пішла сходишками нагору. Небавом з'явилася худорлява літня жінка.

Вона сказала, що прийшла глянути на кімнату. Її родич, санітар лікарні, сказав, що здоров'я Еліни Пармас нікудишнє, про що молодий чоловік і сам добре знає, і що найближчим часом... Ну, ось і завітала поглянути на кімнату, бо таку велику площу самому хлопцеві не залишать, однаково заберуть. А вона, людина з життєвим досвідом, могла б по доброті сердечній і зі співчуття...

— Ідіть геть! — холодно урвав її Індрек.— А мамине здоров'я...— Він замовк, підштовхнув Сілью до її передпокою і зачинив двері.

— Дозволиш? Поки... ця... піде...

Сілья провела Індрека до кімнати. Хлопець підійшов до вікна. Сілья співчутливо дивилася на нього. Коли вже прийшли на оглядини, то справи Індрикової мами справді дуже кепські.

У Сільї затремтіли губи.

— Бреше! — так несподівано вигукнула вона, що Індрек, здригнувшись, обернувся.— Бреше,— повторила вже повільніше.— Здоров'я твоєї мами не таке вже й погане. Тато говорив, що нині туберкульоз цілком виліковують, що зараз є ліки... Тато знає. І ти знаєш, адже сам вилікувався. Цілком вилікувався. Ця жінка хоче хитрістю... Розумієш?

— Гадаєш?

У хлопчачій усмішці було стільки страждання, а в тихому сказаному слові так мало надії, що Сільї до горла підступив клубок.

— Тут нічого...— вона через силу ковтнула.— Взагалі тут нічого й гадати, все цілком зрозуміло.

— У матері й справді стан кепський. Вона може спати лише сидячи або напівсидячи. Якесь важка форма запалення легень і туберкульоз, одне слово, все до купи. У лікарні, звичайно, даремно не казали б.

Сілья нічого не могла відповісти.

Як же тепер Індрек піде додому? Як буде там самотою, без найменшої надії?.. Були б удома батьки, вони б підказали щось.

— Уже вийшла за ворота! — зітхнув Індрек і зібрався йти.

У передпокої, минаючи телефон, Сільї спало на думку:

— Давай подзвонимо до лікарні, Індреку!

— Я щойно звідти, був після роботи. Дозволили трохи посидіти біля матері.

Сілья вирішила, що минуло вже кілька годин, стан хворої міг змінитися, і оскільки до лікарні вона не ходила, то подзвонить туди. По черзі набрала всі номери лікарні, що знайшла в телефонній книжці. Відповіла лиш кімната медичних сестер.

— Наводити довідки вже пізно, — бадьоро відповів жіночий голос, який усе-таки поцікавився, ким Сілья доводиться хворій, а тоді коротко повідомила: — Стан той же.

Все. Клацнуло і... ту-ту-ту...

Індрек пильно дивився на дівочі губи. Сілья міцно притиснула телефонну трубку до вуха, щоб до хлопця не долинули сигнали.

Той же... Стан той же...

— Дякую! — відповіла Сілья на гудки, швидко поклатла трубку й сказала:

— Твоїй мамі вже краще. Чуєш? Не хвилюйся, твоя мама, слово честі, видужає.

— Ти... добра дівчина, — тихо мовив хлопець і пішов.

10

Наступного дня дівчатам уперше в житті довелося мати справу з її величистою нормою, як назвала Сілья. Починаючи зранку, з першої коробки, вона ця норма, усіх тримала в напруженні: чи впораються з тим, що від них вимагає норма, чи ні?

Від неймовірного посміху цукерки «танцювали» в руках Сільї, замість однієї паперової розетки дівчина хапала кілька. І взагалі пальці видавалися незграбними, безпорадними і чужими.

— Не треба так метушитися, діти. Головне — робіть охайно,— радила бригадир Ендла.— Встигнете неодмінно. Перш за все хай руки звикнуть до необхідних рухів.

Коли зі словом «діти» до дівчат зверталися Хійє, Нійда чи Сілья, це було звично, одначе, коли трохи старша від них бригадир каже «діти», це видається наче ляпасом, і Хійє повторила, перекривляючи:

— Діти... Чуєте, діти...

На її протест ніхто не зважив. Принаймні Сілья і Нійда пропустили повз вуха. Сілья спостерігала, як працює подруга. Довгі пальці Нійди сортували й розкладали цукерки спокійно, навіть дуже спокійно. Сільї видавалося, що її руки рухаються набагато швидше. Проте порівняти свою спритність з іншими вона не могла, бо купа складених коробок посеред столу затуляла від неї Мерле і Хійю.

Час від часу лунав окрик Хійє:

— Ой, не можу! Ой, знову до коробки потрапила половинка! Я не встигаю, пасу задніх.

Останнє її ойкання Мерле сердито обірвала:

— Та годі вже! Твоє скиглення нервує!

— Оце так! — образилася Хійє.— Виявляється, і підігнати себе не можна?

Гучний сміх, що пролунав над столом, розвіяв загальне напруження. І коли Ендлу запросили до телефону, дівчина з іншої школи скочила на стілець і повідомила, що минула рівно половина робочого дня і якщо зараз полічити готові коробки, то з'ясується — спроможні вони подолати норму чи ні.

Сілья впоралася з тридцятьма коробками. На її превеликий подив, Нійда, незважаючи на неквапні рухи, мала тридцять сім.

Почувши це, похмура Мерле всміхнулася і поспішливо обернулася до своїх сусідок — Хійє і Нійди.

— Двадцять вісім,— сказала одна.

— Тридцять сім,— одповіла друга.

Тепер Мерле радісно засміялась.

— А в мене тридцять дев'ять,— повідомила вона.— Найбільше з-поміж вас, але все одно мало.

Хійє скрушно схопилася за голову. Ще після кількох запитань вона пробубоніла:

— Шістдесят...

— Брешеш! — вигукнула Мерле.— У тебе лише двадцять сім.

— Двадцять сім коробок, а це — шістдесят відсотків,— пояснила Хійє.— Якщо рахувати половину робочого дня за

сто, то я виробила тільки шістдесят. Коли взяти за сто відсотків цілий робочий день, то половина денної порми буде п'ятдесят, а в мене лише... тридцять відсотків. Хтозна, чи скажуть мені тепер «дякуємо, досить»?

Половину денної порми до обіду ніхто не виробив. Про це дівчата повідомили Ендлі Курма.

— Встигнете, діти,— заспокоїла бригадир.— До обіду ви набували вправності рухів, а тепер підвищимо швидкість.

— Говорить, мов тренер з потрійного стрибка,— зітхнула підбадьорена Хійє.— Додамо, діти, до вправності рухів швидкість.

— І не поспішайте одна з-перед одної,— порадила бригадир.— Якщо не подужаєте норму першого дня, надолужите опісля.

Сілья вдячно поглянула на Ендлу.

У другій половині робочого дня в неї затерпли шия й спина, доводилось змінювати положення піг, і права рука, яка невпинно снувала між ящиком з цукерками і коробкою, аж мліла від утоми.

Пересилоючи змореність, Сілья думала, що лише сьогодні вона відчула смак справжньої роботи. Що виробниче навчання у порівнянні з цим — дитяча забавка — раз на тиждень чотири години. І якщо вона сьогодні впорасться з нормою і їй не буде соромно ні перед собою, ні перед дівчатами, то пuste — затерпла шия і тупий біль у суглобах.

Але дев'яносто коробок цього дня не подолав ніхто. Найспокійніше це сприйняла бригадир. А найпригніченішою почувалася, здається, Мерле. Одначе наступного дня за якихось півгодини до закінчення зміни вона підхопилася і, підстрибуючи на одній нозі, заспівала:

— Все! У мене все! У мене дев'яносто коробок!

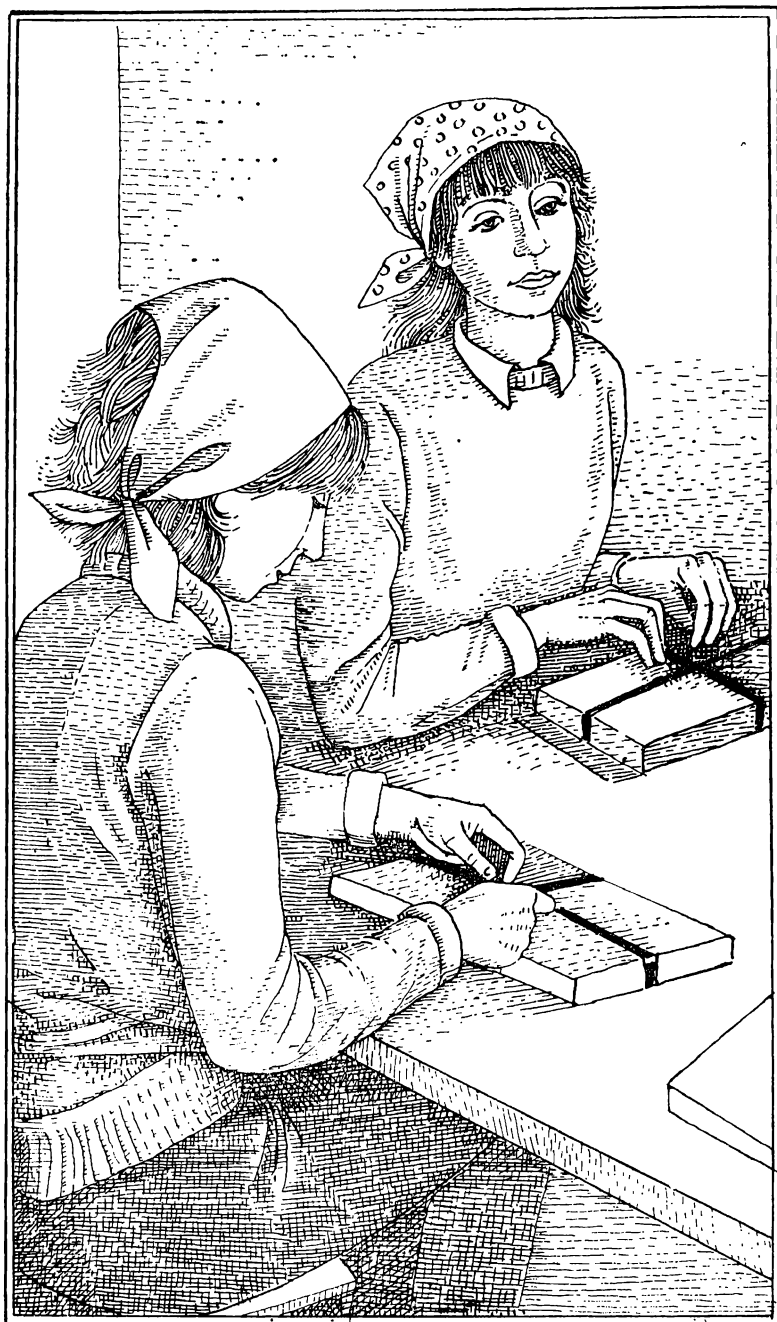
— Тихше! Зі слухом у нас все гаразд,— похмуро буркнула Хійє.

У Нійди до норми не вистачило лише трьох, у Сільї — восьми, у Хійє аж чотирнадцяти коробок.

З нормою впоралася ледве чверть дівчат. Справа видалася серйознішою, ніж гадали спершу.

«Суво́ра штґука ця товаришка н о р м а,— думала Сілья.— Ти заборгувала їй вісім «Рибалок», лише вісім з дев'яноста, а вона, н о р м а, позбавляє тебе радості. Нічого не вдієш, доведеться придумати якусь хитринку. І негайно, перш ніж на фабриці почнуть серйозно гомоніти, що з цих дітей роботи — пшик...»

Єдиний кінчик, за який Сілья і Нійда ухопилися після спільних роздумів, було ось що: треба все мати напохваті, як

радила Ендла Курма ще першого дня. Вони тоді затамили її науку, та, мабуть, не зовсім старанно.

Третього ранку вони почали роботу з перестановки порожніх коробок і паперових стосів. Розташуванням коробок Сілья залишилася вдоволена лише після четвертого разу.

— У мене за цей час, що ви розкладали-перекладали, готово три коробки,— кинула Мерле і додала насмішкувато-зверхньо: — Я просто не терплю, коли свою безпорадність приховують казна-чим. Треба перш за все працювати як слід — у цьому весь секрет.

— У мене теж готові дві коробки,— похвалилася Хійє і змахнула ними над головою. Потому Хійє-фасувальниця надала слово Хійє-математику, котра почала детально роз'яснювати іншим, як вона удома вираховувала, що на кожную коробку треба витрачати чотири хвилини.

— Ого! — вигукнула Сілья і поглянула на годинник.— Отже, ти щойно пробазікала півтори коробки.

— Що ти ка-жеш! — жахнулася Хійє.— Не може бути. Адже я лиш кілька слів...

«Кілька слів,— усміхнулася Сілья.— Так лише здається самій, що кілька... А раптом і я учора не розфасувала вісім коробок через балаканину? Ні. Під час розмови руки ж не спочивають. Але разів три-чотири вона ходила пити. Після солодкого неймовірна спрага. Та чи багато треба часу, щоб випити склянку води! Підійти до автомата з газованою водою і повернутись на робоче місце — витрачаєш десять секунд. Справа-таки, мабуть, у невмінні. Хтозна-як...»

Щоб переконатися, дівчина вирішила витратити ще якусь хвилину. Вона поглянула на годинник і поспішила до виходу, промипула коридор, вестибюль, карамельний цех, біля дверей якого в ніші стояв автомат.

Повертаючись на робоче місце, Сілья зустрілася у вестибюлі з бригадиром вафельного цеху, котра керувала їхньою виробничою практикою. Велика, опасиста, з розпашілими щокми жінка простягла їй руку й усміхнулася, як давній знайомій:

— А-а-а! Добридень, добридень! Трудимось? А, тільки на місяць! Добре, що подобається, нам люди потрібні. Так, нові машини вже отримали. Бачила нову лінію по виготовленню асорті? Ні? Треба неодмінно подивитися. Хай влаштують вам невеличку екскурсію. Чудовий конвейер. Працює сам, тільки поглядай, контролюй... А Хійє теж з вами? Ага, і вона теж! Хороші у вас дівчата. Уже працюєте кілька днів і ще не завітали до нас. Ай-я-яй! Добре, що хоч обіцяєш. Дарма,

звикнете. Руки ваші невдовзі рухатимуться автоматично. Молодці!

Більше Сілья ні з ким не розмовляла, але як тільки повернулась, Хійс оголосила:

— Ще дві коробки тю-тю!

Це саме ствердив і годинник.

Неймовірно! Тільки пару кроків туди-сюди. Лише обмовилася кількома словами — і вже вісім хвилин. Неможливо!

Сілья налічила п'ять Нійдиних коробок, які лежали біля її двох, і сіла на стілець, глибоко вражена квапливим плином хвилин.

— Ох і штуkenція, дівчата! — вона похитала головою. — Хіба мало нам говорили про ціну однієї хвилини — скільки можна встигнути за цей час! Повторювали до нудоти. І кожен це проголошував, ніби власне відкриття. Та ба, коли сам на собі перевіриш, тоді це й буде твоїм відкриттям.

— Так-так! Усе треба відчуту на власній шкірі, — погодилася Хійс.

11

Індрек був мовчазний і похмурий. Може, погіршилося материне здоров'я? Сілья не знала. Останні дні їй не доводилося бачити Індрека вдома. І на фабриці вони не залипалися віч-на-віч. Запитати прямо Сілья не наважувалась: хлопцеве лице і настрої були далеко не радісними. А як сприймати біду, коли вона сама обманула Індрека — сказала, що матері вже ліпше.

«Що вдієш — у деяких людей особливий хист ставити себе в незручне становище, — думала Сілья. — Коли б ще на користь або комусь од цього полегшало». Однак усмішка, що промайнула в Індрекових очах того разу, змусила засумніватися. Мабуть, Індрек зрозумів її наївну лукавинку і тому всміхнувся. І це «хороша дівчина» було його вдячністю за доброзичливість, а не за телефонний дзвінок до лікарні.

— Що там з нашим «літгуртком»? — запитала якось перед обідом Хійс. — Ходить, наче Гамлет.

— Що тут дивуватися — скоро обід. Надголодь чоловіцтво завжди зле й непривітне, — пояснила Мерле. — Хочеш бачити чоловіка в гарному настрої, подбай, щоб ситий був. Це — мудрість наших бабусь: шлях до серця коханого пролягає через шлунок.

— Авжеж, — урвала її Хійс. — Але Індрек давно уже серйозний.

Мерле якось глузливо-таємниче всміхнулася і демонстративно голосно зітхнула:

— Щось інше робить юнаків серйозними, знаєте... сердечні справи. Йому рік до закінчення школи, а там — і одружуватись можна...

— Замовкни! Ти ж нічого не знаєш...— докірливо почала Нійда, але Сілья зробила застережливий порух, і подруга мовила зовсім інше: — Як на мене, він завше діловитий і серйозний.

— Чудово! Серйозні хлопці набагато цікавіші,— втрутилася Мерле і повела про те, яким буде її обранець.

Сілья з цікавістю роздивлялася однокласницю, що сиділа навпроти. Козир-дівка та й годі... Гм! Говорить про хлопців, як учителька домознавства про сорт брукви. Життєвого досвіду в неї начебто більше, ніж у інших дівчат. Чого вона лиш не знає! Навіть те, яким має бути її... гм!.. майбутній о-бра-нець. Знає точнісінько! Адже сказала як про звичайнісіньку річ: «Мій о-бра-нець».

Навіть подумки повторивши це слово по складах, відчула незбагненний сором і змішану з ніяковістю піднесеність, як тоді, коли у п'ятнадцять років пішла з Нійдою в кіно, яке дітям до шістнадцяти дивитися заборонялося.

Мій обранець...

Для Сільї це ще був неймовірно далекий і туманний світ. Одначе... Яким повинен бути цей обранець?

Таким, щоб у будь-якій справі зміг допомогти, знав тьму-тьмуцу цікавих речей і з яким не засумуєш. Як тато. І щоб був добрим, товариським, все розумів і завжди перебував у гарному настрої. І щоб піклувався про тебе не менше, ніж ти про нього. І щоб вигадував на вихідні щось захопливе і знав, як тато, всі найчудовіші ліси, гори й палади. І щоб багато-багато читав. І не соромився допомагати прати білизну й готувати їжу.

І щоб ходили з ним скрізь, як мама з татом. І щоб був дуже милий...

— Яким же повинен бути лицар твого серця? — насмішувато запитала Хійє, звертаючись до Мерле.

— Ну... Серйозним. Гарним... Кремезним, як атлет.

— Немов борець? — уточнила Хійє.

— Чому борець? Я мала на увазі в перепосному значенні могутні плечі. Щоб найважче не залишав дружині, а й сам робив, щоб не швендяв десь із пляшкою в кишені — то до друзяк, то до когось на день народження. Щоб не пив і не курив. Тоді...

Хійє знов урвала її:

— І, звичайно, щоб без вередувань їв усе, що ти йому запропонуєш — для підтримки гарного настрою.

Нійда зареготала:

— Давай засперечаємося, що ти, не закінчивши школи, вийдеш заміж.

Мерле всміхнулася.

— Ну, не знаю... Все може трапитись.

— Наївна пісенітниця, — спалахнула Хійє. — Інша річ, якщо кидають денну школу через те, що в родині нестатки й треба працювати. Сама знаю, які думки обсідають, коли обмаль грошей.

Мерле слухала Хійє з цікавістю, а по хвилі похитала головою:

— Лиш задля грошей школу не кидають. Або... я не знаю.

— А що, заради одруження? — запитала Нійда і зашарілася.

— Середню школу? — спитала Сілья.

— Звичайно, про це й мова, — відповіла Нійда.

— Нізащо! — відрізала Сілья. — Перш за все необхідно обрати фах, а все інше потім. Адже ми живемо не за часів Анни Кареніної, яка...

— Хто як, — перебила її Мерле. — Люди різні. Хто здатен вирішувати кілька проблем водночас, хто — поступово. Та коли послухати радіо і почитати газети, то з кожним роком все менше можливостей вийти заміж, бо чоловіки стали помірати молодими. Так що женихами перебирати нічого. Я принаймні не збираюся відпускати від себе гарних парубків.

Мерле розреготалася, і було незрозуміло, чи вона говорила всерйоз, чи жартома.

Зверхня усмішка Хійє змінилася презирливою гримасою.

— Ну, звісно, якщо тебе приваблюють лише домашні клопоти — прибирання й кухня... Будь ласка! Цієї роботи невпрогорт, а надто, коли в сім'ї багато дітей.

Нійда, слухаючи подруг, втрутилася в розмову й сказала, що тим, хто раніше вісімнадцяти хоче заміж, потрібен дозвіл батьків.

Мерле не вважала це перешкодою.

— Мама погодилася б із радістю, не зволікаючи, — мовила вона, але тієї ж миті закусила губу й поправила себе: — Гадаю, що, напевне, дозволила б.

Хійє сердито насушила брови:

— Ви теревените, як панночки з минулого століття. Ти, Сільє, не витрачай енергії на пояснення Мерле абеткових істин. Хай одружується і сидить із вервечкою дітлахів на чоловічій платні. Моя мати — домогосподарка, жодної про-

фесії не має. А дітей п'ятеро. Батько отримує стільки, як і в Сільї.

— Вельми непогана платня,— зауважила Сілья.

— Так, але на неї мають прожити семеро. Твоя мати заробляє парівні з чоловіком, а вам треба лише на трьох. Одягаєтесь, як на демонстрації мод. А моя мама... Роками ходить в одному й тому ж пальті. Я пам'ятаю його з першого класу. І через день варить нам перловку. Хай живе перловка! Ось бачите! Тут не треба й п'ятірки з математики, щоб збагнути, що для нас зараз найважливіше.

— Ну, послухай, усе-таки гроші не головне,— сказала Сілья.

— А це як подивитись,— степенула плечима Хійє.— У моєї бабусі немає жодного зуба, і вона вважає найважливіше в світі — зуби. А для сліпого, безумовно,— очі...

«А для Хійє — гроші»,— подумала Сілья. Сімом жити на одну платню нелегко. Якось вона геть-чисто сполотніла, коли Воотеле на вечорі кинув на неї ганчірку, якою витирали класну дошку. Хійє була тоді у вишневій лавсановій сукні, яку носила вже три роки,— єдицій, окрім шкільної форми. А іншого разу Воотеле, ковзаючись у коридорі по кам'яній підлозі, необачно зіткнувся з Хійє, і вона, спіткнувшись, зламала каблук. Дівчина жажнулася й безутішно заплакала, ніби їй зламали ногу. Можливо, цю сукню і ці черевики куповано на зароблені нею гроші? -

— Найважливіше — глибоке, справжнє кохання,— серйозно мовила Мерле.— Повірте мені, дівчата. Усе інше — тільки додаток.

— А це як подивитись! — пмагнула Хійє.— Слухаючи ці оповідки, я не здивуюся, коли ти який кинеш школу й одружишся зі своєю справжньою, глибокою любов'ю.

Дівочу розмову обірвав Воотеле, який підійшов до них і, тремтячи від хвилювання, повідомив Нійді, що майстер тарного цеху — мірмеколог¹, і щойно оповів йому, як мурахи спілкуються між собою. Хлопцеві кортіло якомога швидше поділитися враженнями з однокласницею. Його «важливе» повідомлення урвала Мерле, яка пильно поглядала на двері.

— А де це другий «міністр»? — запитала вона.

— Пішов до міста,— відповів хлопець.— Має ось-ось повернутися. Здається, якщо не помиляюсь, бачив його на сходках.

Мерле негайно вийшла. Воотеле тільки-но всівся і почав

¹ Мірмеколог — людина, яка займається вивченням життя мурахів.

було розповідати про хімічну мурашину мову, як з'явився Індрек і покликав його на склад. Цієї миті забігла Мерле, стала поруч Ідрека, усміхнулася, пускаючи бісики:

— Я тебе шукала!

Мерле метнула погляд на зал і вдоволено всміхнулася: майже всі спостерігали за нею та Ідреком. Мерле повернулася спиною до дівчат, потяглася до Ідрекового вуха і тихо сказала:

— Мені конче потрібна твоя допомога. Чи не допоміг би поставити замок до моєї кімнати? Я сама не можу.

— До квартири? — здивувався Індрек.

— Ні. До кімнати.

— Замок є?

— Я не знаю, який треба купити. Прийди до нас — подивися, порадь, і тоді я куплю.

— Уже закидає гачок, дівчата, — лунко захихотіла Хійє.

Індрек запитально поглянув на неї, тоді на Сілью, яка не відривалася од роботи, низько схиливши голову, знову перевів погляд на Мерле.

— Поговоримо про це іншим разом, — кинув він. — Мені треба на склад.

Мерле вийняла з кишені халата згорток і тицьнула хлопцеві:

— Візьми! Тут усе солодке, отож хочеться солоненького. Індрек роздивлявся згорток.

— Це бутерброди з кількою, — поспішила пояснити Мерле. — Я поклала ще яйце.

Індрек спантеличено підвів очі.

— Мені? — здивувався він. — Навіщо? Дякую, але я кілок не їм, — сказав він і повернув бутерброди Мерле.

— Що ти голову сушиш! — гукнув Воотеле, зграбастав бутерброди і тицьнув згорток до кишені. — Іншого разу підходь прямо до мене. Я вже допоможу ліквідувати отакі надлишки.

Він підморгнув Мерле і перевальцем вийшов услід за Ідреком.

— Оце влипла зі своєю мудрістю? Отримала від цього діяча? — залилася сміхом Хійє.

— Хіба твій батько не може вставити замок? — спитала Сілья.

— Ти маєш на увазі матиного чоловіка? — кинула Мерле і бухнулася на стілець.

Вона сердито зиркнула на Сілью і Хійє сповненими сліз очима і ледве чутно пробубоніла, що нехай краще дають раду нормі, а не сунуть носа в чужі справи.

Дев'яносто три? Неймовірно! Саме сьогодні, коли всі за столом набурмосені і вовком дивляться одна на одну. А пишуть, що коли настрій гарний, працюється залюбки.

Сілья знову полічила свої коробки. І справді дев'яносто три! Ось тобі й на — слухай тепер психологів!

— Нійдо! — раділа Сілья.— Віриш, у мене дев'яносто три. На три більше, Віриш?

Нійда саме лічила свої коробки і лиш кивнула. Мерле і Хійє теж підраховували.

Не приховуючи задоволення, Сілья відкинулася на спинку стільця.

Бач, таки може здолати! Може! Ось тепер уже немає сумніву, чому вона, Сілья, сидить тут на фабриці, у неї на це повне право. Вона ніскільки не сумнівається в тому, що вже не грає в дорослу, а насправді нею і є. Коли вже робота засвідчила, то повинен повірити і затятий невіруючий. Навіть сама повірила, бо, крім мами й тата, була, напевне, єдиною, хто в глибині душі все-таки сумнівався.

Ох, який чудовий настрій може бути в людини!

— Пхе! — вигукнула Мерле і розпросталася над своїми коробками.— Репетувш, нібито здійснила цось героїчне. Я сьогодні зробила на дев'ять коробок більше і не витанцювую. Що тут такого — дев'яносто у порівнянні з повною нормою! Спитай у Ендли, скільки це? Корисно знати.

«Ось тобі й на! — подумала Сілья.— Мама, звичайно, мала рацію, що дуже велика радість триває недовго. Розвіялась умиць. Мов і не бувало».

— Чому замовкла? — не вгавала Мерле.— Питай!

І сама через усю залу спитала Ендлу, яка була в протилежному кінці приміщення.

— Наші молоді фасувальниці за сім робочих годин заповнюють сто десять — сто двадцять таких коробок. Так, якщо не більше,— пояснила Ендла.— Але ж вам, діти, годі рівнятися з ними! У вас зовсім інші умови й норми.

— Чули — сто двадцять, а може, навіть більше,— повторила Мерле.— А хіба вони набагато старші за нас? Всього на півтора-два роки. Це дівчата з нашої школи попереднього випуску — знаєш їх. А ти на сьомому небі від своїх дев'яноста трьох. Як це смішно й по-дитячому!

Сілья зблідла й відчула, як холоде кінчик носа. Вона побачила вичікуючий погляд Хійє, проте не знала, що відповісти Мерле. Тоді заговорила Хійє:

— Звичайно, ті дорослі могли б збиткуватися над нами,

вистрибувати, як ти учора, коли раділа своїм дев'яноста розфасованим. Матиму на увазі, Мерле. Коли б мені ще впоратися з цими триклятими вісьмома коробками...

Сілья підвелася й попрохала Нїйду не зволікати.

— І щоб на пляжі жодного слова про роботу! — поставила вона вимогу.— Сьогодні мені вистачить по саму зав'язку. Людина мусить зрештою відпочити.

Прохолодні білобурунні морські хвилі хлюпали в обличчя Сільї, змиваючи цілоденні прикрощі. Та тільки вона простяглася поруч Нїйди на піску, як на душі знову стало тоскно.

В її уяві виразно постали картини: почервоніле від ніяковості Індрекове лице, згорток із бутербродами, який «мандрував» з одних рук в інші, дев'яноста три коробки «Рибалки»; тут же — відлякуючі сто двадцять.

— Гм-м, працєю вручну, мов... у часи пітекантропів і неандертальців,— несподівано для себе спалахнула Сілья.

— Хто обіцяв, що сьогодні про роботу не обмовиться й слівцем,— почувся крізь хлюпотіння морських хвиль Нїйдин голос.

— Я й не кажу,— виправдовувалася подруга.— Лиш хотіла сказати, що, аби моя воля, жодної коробки не фасувала б вручну.

— А шоколадні набори? І в цеху їх укладають вручну. Для виробів екстракласу ручна праця кочче необхідна.

— Пусте! Хіба це унікальні витвори мистецтва, що потребують ручної роботи? Як на мене...

Вона подумала про ще не бачений автоматизований цех на заводі, де тато працює, і з його розповідей намагалася уявити, як сиділа б за великим, до самої стелі, пультом управління і натискувала б то одну, то другу кнопку. А сповнений машинами цех діяв би сам.

Вона звелася на лікті.

— І ще...— почала вона.

— Хтось обіцяв, що на морі...— урвала її Нїйда.

— Звичайно, звичайно,— погодилася Сілья.— Я лиш хотіла ще додати, що в нас принаймні можна запровадити напівавтоматичну лінію чи хоч найпростіший транспортер... Ох, як на мене...

— Ти говориш, як позитивна героїня банального газетного нарису, у якої нема спокою ні вночі, ні на теплому пісочку морського узбережжя, яка сушить голову над робітничими проблемами, до того ж найпростішими. Якби хоч щось надзвичайне вигадала.

Сілья пирхнула й пообіцяла іншого разу, як ітиме з Нійдою засмагати, залишить свої думки на полиці або здасть до камери схову.

Несподівано відчула, як дуже скучила за татом. І тієї ж миті немов почула його спокійний голос: «Ну, дівчинко, що тебе непокоїть?» І сірі татові очі буцімто ось тут — лише розплющ повіки і побачиш, як пильно дивляться на тебе. Нагрітий на осонні пісок видається під пальцями татовою щогою — теплою і ледь шерехатою. Саме такими Сілья запам'ятала батькові щокви відтоді, коли ще мама навчалася в Москві, а тато після роботи порався біля плити і час од часу схилявся над доньчиним зошитом з математики.

Сілья гладила рукою пісок і думала, що найліпше було б оці виробничі питання обговорювати з татом, тому що він машинобудівник і винахідник. Можливо, допоміг би придумати щось путнє, одне слово, машини, які встановлено в справжньому цеху.

Чому б і ні! То не біда, що вони працюють тимчасово і в тимчасових умовах. Усе-таки в космічну епоху не личить тушцяти на місці. Адже так для людини не годиться. На те в неї і розум, щоб працювала швидше і залюбки. Саме так!

Зараз кожен член бригади все робить сам, починаючи з порожньої коробки і закінчуючи наклеюванням етикетки. Якби ось так: один бере коробку й застилає папером, другий сортує цукерки, третій укладає їх, четвертий...

А хто забороняє їм працювати саме так? Можливо, молоді фасувальниці в цеху і придумали щось дуже доречно? Завтра ж треба піти поглянути, як вони укладають сто десять — сто двадцять коробок. Що гадає про це Нійда?

Сілья підхопилася і сіла на піску.

— Найперше за все треба поговорити з нашим бригадиром, — порадила Нійда. — Не варто обминати своє керівництво.

— Маєш рацію, — погодилася Сілья, — тоді працюватимемо, як молоді робітниці в справжньому фабричному цехові. Її норма дорослих стане і нашою нормою. Матимемо право сказати, що нам не потрібно ніякої дитячої норми, бо спроможні робити стільки, як і дорослі. Ось так! Гляди, ще й викличемо їх на змагання.

— По-моєму, по-твоєму, от коли б та якби... — заспівала Нійда.

— Саме так! — вигукнула Сілья. — Ти, певне, думаєш, що я удаю з себе самовпевненого мудрагеля, який вважає себе найрозумнішим на фабриці й гадає, що міг би показати, як має по-справжньому діяти виробництво. Гадаєш, мені до

вподоби пнутися з-посеред інших? Зовсім ні.— Сілья простяглася й занурила руки в теплий пісок.— Річ у тому, Нійдонько, що я не хочу лиш своїми десятима пальцями до кінця життя фасувати цукерки. Красенько дякую! Мене приваблює на фабриці саме те, що там, здається, є над чим помізкувати, щоб поліпшити стан справ. Принаймні наша бригада працює на примітивному рівні.

— Не принаймні, а лише в нашій бригаді, бо робимо все до плачу примітивно у порівнянні з кадровими фабричними працівниками. Тож нам і виділили місце не в цеху, а в клубі. Там зручніше бригадирові тримати всіх у полі зору, хто ж наважиться пустити нас до цеху. Сама знаєш, там усе за останнім словом техніки. Подавай на конвейєр шоколадну суміш, і машина сама віділле цукерні заготовки, потому інша наповнить їх начинкою, і далі готові цукерки «поїдуть» до фасувальниць. Нам на цей конвейєр і не потикайся!

— Ти говориш так, ніби я не знаю! — зітхнула Сілья.— І саме тому так боляче й гірко на душі.

13

Розімліле сонце і заколисуюче хлюпотіння хвиль поступово огорнули Сілью м'яким теплом і понесли кудись у височінь. Звідти на прибережний пісок повернуло її тихе й стурбоване Нійдине бідкання:

— Я, їй-бо, не знаю, що робити. Вмить усе так ускладнилося.

Сілья зажмурилася. Спросоння вона не збагнула до пуття, чим стурбована подруга.

— Так, працювати вельми непросто,— кинула вона невад.

— Я думаю про Воотеле... Більше не розумію його.

— А що з ним сталося? — запитала Сілья.

— Та хоч би оті бутерброди.

— Пусте! — Сілья нарешті збудилася.— Не бери в голову — дрібниця! Це ж однокласниця. Коли б він у чужої...

— Не має значення, що однокласники. Я принаймні сказала, що коли він бодай ще раз циганитиме у Мерле бутерброд із кількою, я куплю на всю першу зарплату таллінських кілок і надішлю йому додому.

— А він?

— Спитав, скільки це буде бляшанок. Якщо десятків п'ять, то можна й спробувати. Ще сказав, що тепер, певне, три роки кілок і не нюхатиме.

Нійда зітхнула.

Сілья, прикрившись од сонця, дивилася на неї з-під руки. Струнка й гордовита Нійда сиділа, згорбившись, опустивши голову, навіть завше закучерявлені кінчики її кіс зовсім рівні. Це була Нійда і наче не вона. Сиділа, мов громом прибита, і не вірилося, що вона ніколи не впадала в зажуру й смуток.

— Як блазень! Хапає Мерле за плече. І тримає, і... Справді — жалюгідний блазень!

Сілья сторопіла.

Невже Нійда... Невже й справді закохалася у Воотеле? Чи це можливо? Донині разом вони збирали жучків, і це сприймалося як звичне й нормальне. А тепер ні сіло ні впало... Ой-йо-йой! Що ж тепер буде?

А Воотеле не відає про це нічогісінько і, як завше, викомарює. Та й ліпше, що не знає. Інакше... він може такого коника викинути! Випне груди, мов півень на обкладинці бабусиною букваря, розпушить пір'я і закукурікає. Як Івар з паралельного класу — є ще на землі підступні типи, — минулої зими бовкнув при всіх, що Ельві закохалася в нього, як чорт у суху грушу, сама сказала, коли він проводжав її додому, та ще й цілуватись їй закортіло... Так-так! Це жахливо, що деякі хлопці схожі на гучномовець на розі вулиці.

Воотеле, певне, так не вчинив би. Найімовірніше, він ще нічого не відає. Та й звідки йому знати, коли до сьогодні про це анічогісінько не підозривала навіть вона, Сілья, яка все-таки з першого класу приятелює з Нійдою і якій та завжди розповідала все не криючись. Та й зараз вона лише здогадується.

Що, крім кохання, змушує людину всілякі дрібниці й дурниці вважати неймовірним лихом? І в книжках доводилося читати про подібне. При бажанні можна б навести цілу низку прикладів, коли закохані люди поводяться вельми дивно.

Але... Кохання мусить давати людині орлині крила, які піднесуть її над усілякою дріб'язковістю.

А з іншого боку — хіба те, що так засмучує Нійду, якщо обміркувати, така вже й дрібниця? Можливо, хто ще ніколи не закохувався, гадає так через необізнаність і недосвідченість? І взагалі, — може, те, що одні вважають великою бідою, іншим видається незначним; либонь, це залежить од людської душі. Справді, коли, наприклад, уявити, що людська душа — це своєрідне сито — в одного рідше, в іншого густіше, отже, те, що в рідкому просіюється, в густішому затримується.

Думки Сільї урвала Нїйда:

— Скажи, як можна? Ще вчора він прибігав до мене, щоб показати рідкісного метелика. І сам же сказав, що ходив за три кілометри заради своєї Дульсінеї... Дульсінея... Уявляєш? Це лише учора. Сказав же так, що ясніше й бути не може. А сьогодні... З'являється і сідає на стілець Мерле...

— Він же хотів розповісти тобі про хімічну мову мурашок. Пам'ятаєш, з яким запалом він примчав тобі сповістити, що майстер тарного цеху — мірмеколог? — обережно нагадала Сілья.

— Це правда. Але як він опісля підморгнув Мерле, коли засовував бутерброди до своєї кишені! Ну скажи, як він може? Воотеле виставляє себе посміховиськом у моїх очах. Слово честі, справжнісінький блазень!

На це Сілья не спромоглася нічого відповісти.

«Бідолашна Нїйда,— подумала вона.— Справи твої зовсім кепські».

Йй хотілося втішити Нїйду, сказати щось таке гарне, щоб подруга знову випросталася, підвела голову. Але що ж тут придумати?

Сілья сіла й почала просіювати між пальців теплий пісок на Нїйдину руку.

— Ох, я вже шкодую, що пішла працювати на фабрику! — зітхнула Нїйда.— Гроші на острові я заробила б і в іншому місці. І взагалі, чи варто їхати з орнітологами, якщо і Воотеле захоче.

— Ну що ти! — Сілья обійняла Нїйду за плечі.— А я не шкодую. Залишилася без Криму, щоб місяць відчутти себе дорослою. Проте сьогодні — адже ти чула! Мерле запевняла, що я все-таки ще неповнолітня, що виконую тільки дитячу норму й від цього в дитячому захваті. Отже, сьогодні ще не мій день. Та й твій попереду. Ходімо купатися!

14

Яка дивна суперечність: ти вже доросла, ходиш на роботу, але сміливості в тебе, як раптом виявилось, в сто крат менше, ніж було десять літ тому. Тоді запросто приходила до Індрека й викладала йому все, що заманеться. А тепер стала боязка, мов зайчисько, навіть звичайна ввічливість не під силу. Хіба важко підійти й довідатись про здоров'я мами? Звичайнісіньке запитання.

На фабриці цього не зробила. А тепер удома? Чи запитала б, якби зустріла Індрека біля брами?

Ні. Звісно, ні.

Так роздумувала Сілья, йдучи додому.

У під'їзді крізь отвори поштової скриньки поряд з газетою вона угледіла щось синьо-червоне.

Конверт «авіа»!

Тут же, на сходинках, Сілья надірвала кутик листа й жадібно пробігла очима — на одному аркуші розгонистий мамин почерк, на другому — спокійні, рівненько вишикувані татові рядки.

Обоє були дуже вдоволені Кримом: щедрий на затінок Сімферополь... казкові багатирі в Піонерському парку... далі вертольотом... сонячно-біла Ялта... солоне море... розпечене каміння... цікаві люди...

Але обох непокоїло одне: як ти... чи ти... чи не... адже ти... хіба ти... не забувай... будь...

Наприкінці маминого листа донька прочитала запитання: «Чи стало Індрековій матері краще? Вітай Індрека!»

І в передостанньому батьковому рядку:

«Що робить Індрек? Як здоров'я його матері?»

Так. Тепер вона за одним рипом усе владнає. З листом Сілья негайно підійшла до Індрекових дверей. Зараз у неї сміливості на кількох вистачить: мама й тато попрохали дізнатися, передавали Індреку вітання.

На дзвоник ніхто не відповів.

А що як Індрек у лікарні? Два дні тому дозволили побути біля матері лише кілька хвилин. Чи цього разу можна довше? І взагалі після роботи його вдома не видно. Тільки іноді пізно увечері з його квартири поверхом нижче чується насвистування. Що це в нього за походеньки?

Сілья повернулася до кімнати, відчинила вікно, сіла так, щоб бачити ворота, і заходилася відписувати батькам. На п'яти аркушах написала про те, що робила після їхнього від'їзду. Про себе і про роботу оповідала тільки приємне й веселе. Шосту сторінку почала таким чином:

«Позавчора в нашому будинку сталася неприємна пригода. З лікарні прийшла якась жінка...»

Прудко бігло перо, поки не сягнуло місця, де треба розповісти про здоров'я Індрекової матері. А його все ще не було.

Уже пів на десяту.

Вечірній вітерець грався фіранками і доносив у кімнату гостро-солодкі пахощі бузку. Під призахідним сонцем мідно сяяли верхівки сосон, кидаючи на стіну жовтавий відблиск. У кімнаті панувала прохолода, хоч удень пекло немилосердно. Індрека ліпше почекати на подвір'ї.

Сілья побігла до сарая, винесла шланг і відкрутила кран. Шланг форкнув і зазміївся, пружний струмінь розбризкався на безліч крапель, які шумливо падали на траву і прив'ялі квіти.

Та ось рипнула хвіртка. Сілья здригнулася, і струмінь вдарив у верховіття сосни. Дівчина миттю відвернулася од воріт. Вона не озирнеться, доки Індрек не привітається або схоче допомогти. Інакше ще подумає, що його чекали. А втім, треба полити все, бо день видався спекотний. Анемони геть похилилися — аж просять водиці. Кожному зрозуміло, що людина тільки заради цього вийшла на подвір'я.

Не обертаючись, Сілья прислухалася. Шум і хлюпінт води притлумлювали кроки. Сілья напружила слух. Зараз він повинен бути зовсім близько, за спиною. Зараз він скаже... зараз...

Руки заціпешіло тримали шланг, і вода лилася в одне місце. Посеред моріжку утворилася калюжа.

І тоді Сілья не стрималась і поглянула в бік будинку. У дверях майнув сірий Індреків светр. Потому двері повільно й тихо зачинилися.

Що ж це таке?

Калюжа більшала, плюскіт води усе дужчав.

15

Сілья вирішила вранці поговорити з Ендлюю. Але дівчата, які стрілися на сходинках, попередили:

— Щось трапилося. Бригадир сердита. Очима коле, мов голками. Краще не дивитись.

Ендля стояла біля дверей. На змарнілому обличчі не було й тіні усмішки. Вузькі губи стиснуті в рисочку. Мовчки вона кивала у відповідь на привітання і без жодного слова, тільки жестом показувала, щоб ішли до рояля. Біля столів нікого не було. Дівчата ніяково перешіптувалися, навперебій гадаючи, що сталося:

— Украдено...

— ...винесли коробки...

— Дуже багато їдять...

Ендля одним поглядом, як гострим ножем, обтяла гучні розмови й сміх. Коли всі зібралися, вона звеліла дівчатам вишикуватися в ряд.

— Будемо марширувати? — кинув хтось невдоволено.

Бригадир не відповіла. Вона стала попереду шеренги, наказала йти за нею і попрохала дотримуватись тиші.

Дещо приголомшені, дівчата мовчки послухалися. Бригадир підступила до другого ряду столів і зупинилася біля робочого місця Сільї, вказавши при цьому під стіл. Нічого особливого там не побачили. Хіба що коробку для бракованих цукерок, з якої Сілья і Нійда по черезно висипали вміст у великий ящик коло рояля.

— На що тут дивитися? — здивувалися школярки.

— Побавимося в уявну гру, але на яку тему? — запитала Хійє.

— А краще позмагаймося, хто довше помовчить, — запропонував хтось інший.

Ендла ще раз попрохала не розмовляти і пильно придивитися. Вона обійшла стіл і вказала на робоче місце Хійє: біля коробки для браку валялися цукерки, три-чотири з них розчавлені. А ще розкидано затоптані етикетки й обгортки.

Ендла відступила крок назад і показала під стіл Мерле. Там було чисто. У сусідки Хійє — теж. Далі ще неохайніше, ніж у Хійє. І не тільки на підлозі, а й на столі, і навколо стільця.

Дівчата заметушилися, стурбовано поглядали здаля на неперевірені столи. Білявка на прізвисько Ангел, учениця з іншої школи, вишмигнула з шеренги й кинулася прибирати своє робоче місце. Ендла спинала її. Огляд тривав.

Нарешті бригадир підвела усіх до рояля і запитала:

— Що ви тепер скажете?

— Всемогутня педагогіка, — зронив хтось, а Хійє додала, що цей урок можна було б провести не за шістнадцять, а за одну хвилину.

— Ми не дитсадівці, щоб водити за ручку по колу, — випалила вона. — За цей час ми гуртом склали б сто коробок.

— Тут бригадир я! — перекриваючи галас, здійнятий словами Хійє про сто коробок, вигукнула Ендла. — І мені відповідати як за ваші коробки й чистоту, так і за розбазарювання матеріалу. І... за розтопане ногами... Подумайте лишень! А тепер хутко навести лад. Не зволікайте! До нас обіцяла завітати завідувачка дільниці.

Дівчата розбіглися по місцях.

Сілья стояла й думала: сказати зараз же чи зачекати? Хіба ставлення до них Ендли Курма зміниться за годину-другу?

Із щойно даного уроку Сілья збагнула, що бригадир загалом вважає їх за ніщо. Можливо, тут далось взнаки те, що новоспечений керівник лиш тиждень бригадирує, міркувала Сілья. До того ж на якихось два роки старша від них і боїться, чи вона достатній авторитет у їхніх очах? Може, це й зму-

сило її вчинити урочистий марш, щоб дівчата відчули, хто тут керує.

«Тут бригадир я. І мені відповідати...»

Так вона одрізала. А коли й на пропозицію щодо перебудови роботи скаже, що вона тут бригадир і їй відповідати?.. І матиме рацію, бо усе-таки вона бригадир.

Сілья пішла на своє робоче місце.

Хійє поралася під столом і бубоніла, що через бригадира, мовляв, втратила стільки часу, а це ж гроші, і чому це вона влаштовує над нами свої педагогічні досліди, що вона перш, ніж їх впустити до приміщення, мала б детально все пояснити.

— Краще помовч! — порадила їй Мерле. — І радій, що з тебе не вирахують за розтопані й розкидані цукерки. У недбалстві можеш звинувачувати лише себе. Начебто замало двох слів: «Дотримуйтесь чистоти!», нам треба казати суворіше.

Сілья вдячно глянула на Мерле. Бач, як уміє дивитися на речі. Що ж було робити бригадирові, як не в такий спосіб вказати школяркам на допущений безлад.

Хійє вилізла з-під столу; хустина перекобочилася, права щока подряпана.

— Може, товариш бригадир хоче пересвідчитися, тоді вже почнемо працювати! — гукнула вона на весь зал, і важко було збагнути, чи в її голосі пролунало примирення, чи приховане глузування.

Ендла Курма швидко підійшла до Хійє.

— Ось так буде весь час, — мовила вона, — то й не доведеться декому бідкатися про сотню нерозфасованих коробок.

Тепер підскочила Сілья, бо їй здалося, що саме цієї миті треба висловитися, адже іншої пагоди може не випасти. Вона зіперлася руками об стіл і випалила:

— Ендла Курма, як ви гадаєте, чи не варто нам піти до справжнього цеху й ознайомитися із роботою молодих фасувальниць? Може, дечому й повчилися б у них. А що ви думаете про конвейєр тут, у нас, і коли б ми працювали за стрічковою системою, то пакували б більше чи ні?

Бригадир певний час мовчки дивилася на Сілью, нібито подумки повторювала її слова.

— Що я думаю? — нарешті повторила вона. — Нам зараз треба поспішати. Тому вас і взяли на роботу. А не для того, щоб влаштовувати прогулянки по фабриці. Ознайомитися під час виробничої практики. А стрічкова система... У цеху інша річ. Там конвейєр, коробки пересуває стрічка. А тут... Рухати коробки по столу не можна — подряпаєте і забруд-

пите. Пспавмисне. Наша бригада — тимчасова, і керівництво врахувало це, визначаючи норму.

— А якщо ми розподілимо роботу на чотирьох,— продовжила Сілья.— По двоє з протилежних боків столу?

— Красенько дякую! — вигукнула Мерле.— Я випадаю з такої гри. Не хочу ділити свої коробки з тими, хто не може сам упоратися з нормою. Кожен хай працює за себе.

Хійє грізно насупилася.

— Ти ні на крапельку не думаєш про громадське! — випалила вона.

— Це питання для мене багато важить,— тихо мовила Мерле і тут же гучно повторила: — Кожен хай працює за себе!

— Діти! — вигукнула бригадир, сплеснувши в долоні.— Годі вже! Нумо до роботи! Сьогодні й так чимало часу змарнували!

Вона швидко вийшла, а через дві години, після того, як із завідувачкою дільниці обійшли приміщення і оглянули роботу фасувальниць, Ендла підійшла до Сільї і зіперлася ліктями на стіл.

— Уранці ви цікавилися моєю думкою з приводу розподілу операцій між чотирма фасувальницями. Спробуйте! Спершу тільки ви четверо. Коли вийде, можуть й інші працювати так само.

— Я краще вийду із гри,— приязно усміхнулася бригадирові Мерле.— Норму я й сама виконаю.

— Гарзд, Мерле, як знаєш,— сказала Сілья.— Тут дівчат чимало, хтось погодиться працювати з нами. А якщо з цього наміру нічого не вийде, будемо, як і донині.

— Що ви хочете спробувати? — пролунав за спиною Сільї Індреків голос.— Щось раціоналізуєте?

Сілья здивувалася: звідкіля такий несподіваний інтерес?

— Попав у яблучко,— засміявся він.— Сімейне уподобання дається взнаки. Її батько — відомий раціоналізатор на машинобудівному заводі, ще й заслужений.

Ці слова адресувалися бригадирові.

— Трохи по-іншому організуємо роботу — відсьогодні у нас буде бригада в бригаді,— за Сілью відповіла Ендла Курма.

— Бригада в бригаді? Такого я ще не чув. Чи велика? — поцікавився Індрек.

Він поклав руку на спинку стільця Сільї і нахилився, даючи зрозуміти, що саме від неї чекає відповіді.

Мерле весь час невідривно пантрувала Індрека. Нараз вона підхопилася.

— Нас четверо! Я і вона, вона, і вона теж,— вказала на себе, Хійє, Нійду і наприкінець на Сілью.

Сілья була приголомшена — що це скоїлося з Мерле?

— А ти впевнена в собі? — спитала вона.

— Авжеж, якщо так палко підтримала,— припустила Ендла.

— А як вас тепер називати? Велика бригада в Ендли Курма. А маленька? Бригада в бригаді, чи як? — поцікавився Індрек у Сільї.

— Бригадонькою,— умить зметикувала Мерле.— Або маленькою бригадою.

— Четвіркою! — вигукнула Хійє.

— Можливо, квартет? — запропонувала Сілья, і Ендла Курма підтримала:

— Квартет — досить гарно.

Перед обідньою перервою Індрек і Воотеле принесли для квартету замість цукерок «Рибалки» цукерки «Остров'янка» й пові коробки. І тієї ж миті спалахнула сварка і в бригаді, і в квартеті.

— Чому це їм дали новий сорт, а ми все ще будемо морочитися зі старим? Чому їм така перевага?

Ендла Курма пояснила, що наступного ранку всім теж принесуть новий сорт. А квартетові немає сенсу працювати з «Рибалкою» тільки півдня, щоб завтра ж знову починати з «Остров'янки».

Дівчата погодилися, вгамувалися і пішли обідати.

Однаке квартет лише тепер обурився не на жарт.

— Що це за коробки! Крути-перебирай, допоки щось ви-тащюється,— дзвеніло сопрано Мерле.

Її підтримав альт Хійє:

— Яке тринькання часу! «Рибалка» в тисячу разів ліпше. Бери залюбки й укладай. А ці невизначні коробки-потвори... Тьху!

Серце Сільї закалатало: на очах розпадається квартет! Виступити одній проти двох — важко. Нійді зараз не до квартету. Її полонила душевна скруха. Й Ендли Курма у залі немає — вже втретє її покликали до телефону.

Мерле і Хійє просторікували далі.

Склавши коробку, Сілья з невідомим захватом роздвигалася малюнок — дівчину-остров'янку в сонячно-барвистій спідниці.

— Дівчатка! Погляньте лишень, яка гарна кришка на цій коробці! Які красиві кольори! Хіба вам справді не подобається?

— У тебе ж і логіка! Я кажу про втрату часу, а ти — про красу,— здивувалася Хійє, і Мерле буркнула, що краса тут ні до чого.

У скронях Сільї мов зацокотіли молоточки.

— Ти вважаєш! — вигукнула вона войовниче.— До красивої коробки вкладаєш з більшою охотою, ніж до невизірної. Ви ж обидві перш за все шукаєте такі в магазині і бурчите невдоволено, як і зараз, якщо коробка потворна. І взагалі... Я ніяк не втямлю, навіщо ви пішли працювати? Як... діти! Невже вас узяли тільки для фасування «Рибалки»? Треба виконувати все, що звелять.

Тоді перевела подих і тихо мовила до Мерле:

— Сама казала, що місяць хотіла б пограти в дорослу, але ти не знаєш цієї гри, от і не виходить. Для тебе це занадто важко, повинна ще підрости.

Мерле відповіла ще тихіше:

— Гра, можливо, й справді не виходить, бо ти все-таки граєш в дорослу, коли вже повинна дорослою бути.

Сілья окинула її довгим поглядом.

«Повинна бути?..»

Мерле на це усміхнулася й квапливо пояснила:

— Акселерація... Сама добре знаєш! Дитинство стає коротшим, ми самі — ростом вищі, ніж наші батьки в цьому віці. І не тільки ростом...

Тим часом повернулася Ендла Курма, і Мерле почала слухати, як бригадир перекопувала дівчат, що кожне нововведення чи перебудова завше викликають незгоду. Що з часом їм доведеться фасувати сім різних сортів. Що кожна наступна упаковка буде мудрованіша попередньої. Що коробка «Обсерваторія», наприклад, зовні нагадуватиме обсерваторію, а «Червона Шапочка» — бабусину хатку, і ці вежі й будиночки дівчатам доведеться викладати зі спеціально порізаного картону.

— Ох! — тільки й спромоглася Мерле. Вона знічено глянула на Хійє, яка мала такий вираз обличчя, нібито покуштувала не цукерку, а гірчиці.

Обоє були такі потішно-розгублені, що Нійда, яка досі мовчала, голосно зареготала.

Усмішка на обличчі Сільї миттю згасла. Вона уявила на столі дев'яносто хатинок і те, як їх складатиме, наповнюватиме й закриватиме.

— Так, але ж... норма? — стурбовано запитала вона.

Ендла Курма заспокоїла її. На кожен сорт — своя норма. Проте Мерле твердо заявила, що вона ці вежі й хатинки не будуватиме і край.

— Ви наче в дитсадку! — зітхнула бригадир і звеліла вирішити самим, кому чим займатися.

Хійє випало робити коробки, сортувати цукерки — Нійді, укладати — Мерле, а зважувати — Сільї.

— У кого залишатиметься час, паклеюватиме етикетки, — сказала насамкінець Ендла Курма.

Все пішло на диво добре. Тут, безумовно, допомогла неймовірна спритність, з якою Хійє примудрилася згортати коробки. І ще цікавість до цих нових «кумедних коробок» і, звичайно, те, що вся бригада пильно стежила за роботою четвірки.

Особливо втішалася увагою і зацікавленістю Мерле. Вона стала навіть поступливіша стосовно Сільї і працювала по-новому, з настроєм, у неї з'явилися ледь помітні нотки тітоньки, яка погодилася погратися з дітьми.

Чи сподобалася робота по-новому Нійді, цього Сілья ще не зрозуміла. Дивна, заглиблена в себе, мовчкувата Нійда була їй незвичайна й образливо чужа. Сільї вже здалося, що подруга занедужала, та й Воотеле не був, як завжди, веселенький.

Від квартету він тримався подалі. І щоразу, коли з'являвся по роботі, то намагався негайно зникнути.

Хлопці мов помінялися ролями. Індрек після створення квартету раз по раз підходив до дівчат, стояв і спостерігав. А якось навіть запитав, як їм працюється по-новому.

— Чудово, — сказала Сілья і квапливо пояснила: — Нового тут мало. В масштабі фабрики такий розподіл праці — пережиток мипулого.

— А коли поглянути в масштабі всієї справи... — приязно усміхнувся Індрек.

— І що тоді? — проходила Мерле.

— Для нашої бригади принаймні це нове, — сухо мовив Індрек і пішов.

«Тільки пощастило б нашому квартетові! — подумки бажала Сілья. — Уже наступного тижня вся бригада працювала б четвірками. Що може бути краще!»

І взагалі на фабриці чудово. Виявляється, творчо працювати таки цікаво.

Та коли Сілья безперервно дві години позважувала коробки, то переконалася, що все життя не хотіла б виконувати лише три-чотири операції. Остогидне. Надокучить. Варто б невдовзі знову придумати щось нове, скажімо, таке: хтось один тиждень зважує, другий — укладає цукерки, третій — сортує, а четвертий — робить коробки. Тоді праця не буде одноманітною і підтримуватиме бадьорий дух.

Принаймні наступного тижня, коли все буде гаразд, можна повести про це мову. Та спершу треба постаратися, щоб упоратись із нинішнім завданням. Ох, зовсім забула — ще ж етикетки!

Бригадир, правда, сказала, що їх наклеїть той, в кого випадє вільна хвилина. У Хійє випала. У неї вже стіс готових коробок. Але як їй пагадаєш? У неї зараз рідкісне піднесення. Планує навіть на наступний ранок заготувати коробок, аби Мерле негайно розпочала фасувати, а Сілья — зважувати. Інша річ, коли Хійє сама згадає бригадирові слова. Або Нійда... Ну, зараз їй краще дати спокій. Хай перехворіє. Добре, що зі своєю роботою встигає.

Зрештою, чи багацько часу треба на етикетки.

16

Коли Сілья закінчувала важити коробки і саме думала взятися за етикетки, до зали ввійшла Ендла й спитала:

— Хто з вас добре малює?

— Сілья! — загукали однокласниці, заглушивши ім'я дівчини з іншої школи.

Ендла підійшла до Сільї.

— Ні, ні! — вигукнула та. — Так, як я, уміє малювати кожен.

Бригадир безпорадно огледілася.

— Та ви її не слухайте! — втрутилася Хійє. — Для Сільї малювати — все одно, що писати або їсти. Це відомо з першого класу. Стінгазета на її шиї. А хто ходив на міську учнівську виставку, той... — Вона раптом замовкла і спитала: — А в чому річ?

— Починаючи з понеділка, ми повинні щодня проставляти показники роботи. Для цього потрібен графік.

— Та це їй за іграшку! — кинула Хійє.

Ендла більше не слухала заперечень Сільї і попрохала її після роботи зайти на шостий поверх до художньої майстерні, де їй розкажуть, що робити. Ще бригадир попрохала Сілью коробки з етикетками скласти в ящик і разом з хлопцями віднести на склад, бо її чекають на дегустаційній нараді, де ніколи не знаєш, коли звільнишся.

Сілья більше не заперечувала. Два слова — художник і майстерня — зачарували її.

Художня майстерня...

Сілья радісно повторила ці слова. За ними стояв дивовижний світ барв.

Більше десяти років тому, коли вона ще не ходила до школи, до їхнього будинку переїхав художник Пауль Тамм, який пересувався у кріслі на колесах. Якось Сілья, розшукуючи його дощку — тітку Тійну, потрапила до чудесної кімнати, завбільшки як її дитяча, але в дядька Тамма вона була заповнена всілякими картинами і фігурками. Навіть на підлозі між мольбертів і коробок фарб, банок із кольоровою водою та інших посудин лежало стільки картин, що й ступити ніде. А посеред усього цього сидів дядько Тамм у брунатному береті і, попихкуючи люлькою, малював. Одна величезна, вища Сільї, картина стояла біля дверей — були на ній лише квіти. Всіляких-всіляких кольорів! Таких барв Сілья не бачила на жодній квітці в дворі серед трави, ні вдома у вазі, ні на базарі у квіткарю. Ніде. Сілья торкнулася жовтої квітки, і пальчик пожовтів. Як кінчик носа, коли нюхаєш квітку в садку, що біля хвіртки, і на ньому залишається пилок. І синя квітка забарвила, і червопа, і біла, і бузкова... Але ні жовті, ні сині, ні червоні, ні білі квіти не пахли. Мабуть, духмяні бузкові, одначе їх маленька Сілья не встигла понюхати, бо її випередив дядько Тамм, який грізно закричав позаду, гукуючи свою дощку. За мить прибігла тітка Тійна, схопила Сілью, підняла високо й опустила на підлогу за дверима, важко дихаючи:

— Дітям до майстерні ходити не можна! Хто дозволив тобі?

Вдома й мама скрикнула перелякано, коли побачила доньку. Вона теж підняла її, піднесла до дзеркала й спитала:

— Хто ця замазуря? Пізнаєш, га?

Перед очима Сільї промайнуло щось жовто-синьо-червоно-зелене, і мама теж винесла її за двері.

— Май-стер-ня... май-стер-ня... — повторювала Сілья, коли мама смердючою рідиною відмивала її. А сама дівчинка в цей час мріяла про фарби, які бачила й торкала.

Так уперше Сілья познайомилася зі світом барв, який і через вервечку літ павіював їй такий же незбагнений смуток, як почута в дитинстві і припинена в найзахопливішому місці казка.

Після смерті дядька Тамма його картини й акварелі відтіснили до стіни скульптури, які належали його доньці й дружині; палітру й пензлі замінили глина й ліпні палички.

І ось тепер Сілья має піти до фабричної художньої майстерні, де неодмінно є фарби, тому що там намальовано остров'янку в сонячно-барвистій спідниці.

Її думки уврала Хійє.

— Дівчата! Нас очікують лаврові вінки! — вигукнула вона. — Дивіться, ящик уже повен.

Сілья відсунула етикетки, покликкала Індрека, який забив ящик і повіз із Воотеле на склад.

Кілька швидких рухів — і робоче місце прибрано, тепер Сілья вільна.

Біля дверей майстерні вона застигла на місці і заплющилася. Тут було так світло після сутінного коридора. На всю стіну величезне вікно — від підлоги до самої стелі. Ні, і навіть стеля скляна. Прямо над головою продовжувалося вікно: дивилося в небо величезними матовими квадратами. І сонце сяяло тут же, за склом. У майстерні було тепло, але в повітрі вчувався прохолодний подих моря. Стулка вікна була відчинена, і вітер гойдав світлу штору. З вікна було видно гострі червоні двосхилі дахи старого міста, за ними в серпанку літнього дня синіло море, усіяне маленькими білими комами вітрильників.

На стіні, у заскляних рамах, повторювався цей краєвид у різні пори року, в неоднакових барвах і настроях: темні важкі хмари над темно-червоними, стиснутими в судільну масу дахами; засніжені дахи, неймовірно багато димарів із спокійними кучерявцями диму в крижапому повітрі; синє місто із тисячами жвавих вогників-очей у синьому надвечір'ї.

Дівочий погляд затримався на стінній шафі навпроти вікна, де стояли коробки для цукерок, і серед них умить впізнала знайомі — «Рибалку» й «Остров'янку».

З-за відчинених дверцят з'явилася жінка в смугастому халаті. Білява. Темні вії. Засмагла. Повні губи і білосніжні, трохи нерівні зуби. Жінка підбадьорливо усміхнулася й запитала:

— Що, креслити графік?

Вона звільнила для Сільї кінець великого столу, дала аркуш, лівійку, олівці, фарби й запропонувала, не відкладаючи, братися за таблицю.

Звичайно, якщо її не чекають і коли вона не хоче мудрувати над цим удома.

Ні. Йй добре і тут. І тут...

Сілья усміхнулася: у неї од захвату серце як не вихопилося з грудей, а уста вимовляють стримано й гордо: «І тут». Начебто їй щодня випадає нагода сидіти в художній майстерні, наче така робота для неї найзвичайнісінька справа.

Несміливо сіла до столу.

У художниці на аркуші вже були обриси малюнка — геометричні фігури для нової коробки. Тепер вона заходилася їх розфарбовувати. Сілья уважно спостерігала, як художниця

готує акварельну фарбу, як опісля пробує на аркуші, як покриває зразок.

Стежила за пензлем Сілья, дивилася на жовті плями, що виникали на папері, і їй знову пригадався випадок із дядьком Таммом.

Того разу художник працював на подвір'ї. Сілья тихесенько стояла поруч. Непорушно, без жодного слова дівчинка дивилася на аркуш, де біля жовтих плям поставали зелені. Дядько Тамм небавом сказав:

— Ти, конику-стрибунчику, відлякуєш мої думки...

Сілья продовжувала стояти ще тихіше — навіть подих тамувала. Але дядько Тамм почав розмахувати пензлем перед її носом, буцімто хотів намалювати їй жовті вуса, і попрахав різким деренчливим голосом:

— Любе дитятко, відійди-по! Ти проганяєш мої думки до лісу. А без думок рука виводить тільки лінії або кольорові плями, більше пічого.

Сілья неохоче пішла, озираючись через плече, і думала:

«Ха! У самого на папері й нема пічого, окрім кольорових плям».

А в школі, коли вони малювали перші акварелі, Сілья швидко впоралася із завданням і заходила на іншому аркуші виводити жовті й зелені лінії та плями, як колись художник на подвір'ї.

— Що це? — побачивши таке, вчитель похитав головою.

— Думки художника.

— Що?!

— Думки художника. Тому що без думок на папері постають лише лінії і кольорові плями.

— Он як! — здивувався учитель і після тривалого мовчання сказав: — Ти малюй лише те, про що сама думаєш. Свої думки вдаються найкраще. Як твій зимовий пейзаж. Красивий. Повісимо його в класі. Тільки... чому ці сліди на снігу — різнобарвні?

— Інакше вони переплутаються. Тут біг-заєць, тут — кішка, а там — собачка.

— Ось бачиш, — цього разу спокійно мовив учитель. — За свої думки отримаєш п'ятірку.

...Сілья стежила за пензлем і раптом відчула неперекорне бажання щось намалювати.

Аби художниця запропонувала їй, Сільї, бодай одну коробку... припустимо, що запропонувала б... Що б вона тоді вивела? Геометричний малюнок вже є. Конче треба вигадати щось принципово нове. Та перш за все необхідно знати назву цукерок. А коли немає ще назви і вона мусить її придумати?

Дівчина подивилася на море.

Вітрильники!

На полицях не було жодної коробки із зображенням білих яхт.

Або намалювала б лише море? Білопінні буруни... по всій кришці...

Та чи буде це красиво?

Або намалювала б таллінські дахи? Червоні черепичні дахи старого міста?

Або жовті купальниці? Безліч купальниць...

— Що, важко почати? — урвала роздуми Сільї художниця.

— Ні.

Сілья заходилася вимірювати поділки графіка.

Деякий час у майстерні панувала тиша. Тоді задзвонив телефон, і художницю кудись покликали.

Сілья залишилась сама. Вона поглянула на пензель, що лежав скраю коробки з акварельними фарбами, на жовті плями напівзавершеного малюнка, і її знову заповонила спокуса. Дівочий погляд вихопив із вітрини стінної шафи остров'янку в сопячно-барвистій спідниці. За мить Сілья вже малювала на аркуші «Остров'янку», з-під якої визирали «Рибалка» та інші коробки. Потому стала розфарбовувати. Тони підбирала м'якші, світліші, ніж на коробках, щоб не заважали написанню цифр у графіку.

Коли художниця повернулася, Сілья вже закінчила розфарбовувати і розкреслювала ще вологий аркуш.

— Що ви тут накоїли! — здивувалась художниця.

— Та, ні-нічого. Спробувала... вашими фарбами, — пробурмотіла винувато Сілья.

— Чому ж! Вийшло вельми цікаво! — похвалила жінка. Вона зупинилася біля Сільї, деякий час мовчки оцінювала її роботу, згодом почала радити, яких фарб і куди саме треба додати, щоб «урівноважити».

Гм! Урівноважити... Цікаво!

17

Сілья, сидючи на підвіконні, чеберяла ногами, залюбки слухала гомін у залі й позирала через дівочі голови на свій графік, що висів на протилежній стіні.

«Як може поталанити людині в житті!» — думала вона. Де ще могла б пережити отакий нинішній ранок! Якби вона зараз смажилася під сонцем на кам'янистому Кримському узбережжі, то й не знала б нічогісінько, що тут діється.

Перш за все цей графік на стіні. Вийшов на славу, якщо говорити чесно. Самій любо глянути, аж очі вбирає.

А тоді ще поїздка на фабричну дачу. Це буде принаймні вдесятеро захопливіше, ніж усі шкільні екскурсії.

Сілья тільки шкодувала про те, що сама не чула, як технолог Імре Лойк запрошував дівчат вирушити наприкінці тижня з фабричною молоддю на Острів козуль. Це було саме тоді, коли вона в художній майстерні малювала графік.

Плавання, волейбол, настільний теніс, печена картопля, копчення риби і ще чимало цікавинок намічалось на поїздку. Про це їй учора по телефону розповіла Нійда, а вранці проторохтіли ще на сходинок дівчата.

Як тільки вони зайшли до зали, першою графік на стіні помітила Мерле. Миттю розмова урвалася, і всі без винятку погляди прикипіли до нього. І почалось те, що тривало й досі.

Сілья намагалася слухати всіх. Та якщо в тебе лише двох вух, то несила почути все і доводиться змиритися з тим, що вони можуть схопити.

— А-а, графік! — лунало звідусіль.— Ну, буцімто справжній художник намалював!

Незабаром голоси злилися в суцільний гул:

— Все-таки повісили графік! Ну, якщо твоя слава чи сором, вміння чи безпорадність виставлено перед усіма, куди, неборако, податися. Доведеться із шкіри пнутися, щоб навпроти твого прізвища показники були не гірші, ніж в інших. Нізащо! Не зайве враховувати те, що за більше коробок платню вищу отримаєш. Дівчата з квартету вкладають більше за всіх. У їхньої четвірки з учора найкращі показники, які ж матимуть сьогодні, коли візьмуться з самого ранку? Дівчата, а що як і пам поділитися на четвірки?

— Ну й діліться! — вигукнула Лууле.— Я викликаю всі квартети, звісно, кожному особисто, позмагатися зі мною. У кого вистачить сміливості, хто прийме виклик? Я в собі впевнена аб-солют-но. Нумо?

Самовпевненість Лууле, її пронизливий голос і зверхне «абсолютно» змусили багатьох дівчат завагатися.

Так ще до приходу Ендли вранці у п'ятницю виникло ще два нових квартети. Інші дівчата вирішили поки що поклатися на спритність власних рук.

Сілья мало не пританцьовувала — отже, ще два кварта-ти! Є про що написати батькам! Тепер сміливо розповість їм про свою роботу.

Дівчата ще не сідали на місця, чекали бригадира. Оскільки виробничі справи вони більш-менш обговорили, то повели

мову про поїздку на острів. На причал треба рушати гуртом і одразу ж після роботи, інакше не встигнуть на пароплав.

— А «міністрів постачання» про поїздку попередили? — запитала Мерле в Нійди, яка замислена й тиха сиділа поруч Сільї.

— По-моєму, повідомили і їм.

— Вони поїдуть?

— Мабуть. Принаймні розмова була.

— А ти? — обернулася Мерле до Сільї.— Адже ти морочилася з графіком. Чи прихопила речі?

— Не турбуйся, у мене все з собою,— відповіла Сілья і зісkochила з підвіконня.

У дверях з'явилася Ендла. За нею ввійшли хлопці і всі троє цопрямували до столу Сільї: сувора Ендла попереду, розгублений Воотеле і почервонілий Індрек — слідом.

Дівоча розмова ущухла.

Ендла поглянула на етикетки, підняла стіс паперу й спитала в Сільї, чи не приносили їхній четвірці етикеток для нового сорту цукерок.

— Авжеж! — ображепо вигукнув Воотеле.

Сілья, охоплена раптовим сумнівом, кинулась на своє робоче місце. На етикетках, які вона вчора наклеювала на нові коробки, стояла назва попереднього сорту.

Ноги її стали мов ватяні, і вона сіла на стілець. Як же їй учора не спало на думку перевірити?

— Але ж ми приносили! — наполягав Воотеле і кинувся розшукувати разом із Хійє і Нійдою.

Пачку загублених етикеток виявили на столі Хійє під укладальним папером.

— Значить, брак? — ледве спромоглася на слово ошелешена Мерле.— Значить, уся вчорашня робота — на вітер?

— Певною мірою, так,— сказала Ендла.— Але можна зарадити: треба просто замінити етикетки — помилкові зняти, а нові наклеїти.

— Тож ми сьогодні мусимо переробляти вчорашнє, а сьогоднішній день пропаде. Не вийде! Хто винен, хай і переробляє!

Мерле, здавалося, була в нестямі. Її завше м'який голос звучав різко, а рожеві щоки пополотніли й стали восковопрозорими.

— Дідько б ухопив цю перебудову! Я більше не хочу! Не бажаю, щоб мені в табель писали нулі. Я не збираюсь відповідати за чиясь партацтво!

Сілья, опанувавши собою, підхопилася:

— Моя помилка. Я неодмінно виправлю. Але...— Її голос ледь затремтів, коли додала: — Після роботи. Так що сьогоднішній день і вважатимуть за сьогодні.

Нійда смикнула її за один рукав, Воотеле — за другий: адже після роботи не можна. Поїздка ж, хіба вона забула про це? Воотеле розгублено глянув на Індрека — хай піде і скаже щось.

Одначе Інрек з палаючими щоками закам'янів на місці, тоді крутнувся і, не зронивши й слова, вийшов із зали.

Мерле все ще не могла повірити в те, що сказала Сілья.

— Ти... ти не поїдеш з нами? — запитала вона, шукаючи підтримки.

— Ні.

— Тоді «міністрам постачання» доведеться кружляти в танку коло багаття на одну дівчину менше,— спробувала обернути це на жарт Хійє.

Але ніхто не засміявся.

— Сама знаєш, що робити,— кинула Мерле.

— Ні! Ти неодмінно поїдеш з нами! — вигукнула Нійда.— Чи довго переклеїти етикетки! Ми з Хійє попрацюємо з тобою. Правда, Хійє?

Подруга кивнула, і Воотеле обіцяв допомогти.

Сілья завагалася. Перед її очима заблискотіли вогнища купальської ночі, Індеків світлячок на долоні...

Дівчата дивилися очікувально, Ендла — вивчаюче, Воотеле завзято кивав головою. А Мерле сказала з погорливою серйозністю:

— Робіть, що хочете, а мені треба виконати сьогоднішню норму, і я її виконаю.

— Нумо до роботи! — швидко сказала Сілья.— Я ж пообіцяла, що потім перероблю.

Мерле взяла коробку, яку склала Хійє, і заходилася вкладати відсортовані Нійдою цукерки.

Квартет врятовано. І ще два інших, які виникли вранці.

«Все-таки добре, що владналося»,— подумала Сілья і навіть не зітхнула.

Зате вона глибоко зітхнула тоді, коли після роботи прощалася з від'їжджаючими і Нійда прошепотіла, що хотіла на острові щось їй сказати. Сілья не пішла проводити їх до брами, а відразу ж побігла на склад. Тут, за рядами полиць і безліччю ящиків, на столі стояв один одкритий, той, що Інрек напередодні забив цвяхами під схвальні вигуки дівчат.

Сілья сіла за стіл і зітхнула.

— Пусте, не зітхай! — сказав комірник, сухорлявий, з

тонким орлиним носом чоловік. — Добре, що хоч так вийшло, що спохватилися вчасно. Ось якби зранку до вечора почав надирватися телефон: що це ви утнули — кладете в коробки сорт дешевший, а ціну призначаєте вищу. Ці «оси» жалять ой як боляче, коли роздратувати...

Утішивши дівчину в такий спосіб, комірник заквапився у своїх справах, а Сілья залишилася одна.

Було тихо. Звідкілясь долинув грайливий сміх, потому — швидкі кроки по кам'яних сходинках, і знову все змовкло.

Сілья затулила очі руками, але тієї ж миті відняла їх. Цього ще бракувало. Сама добровільно відмовилася від кримської подорожі, а тепер через якусь там поїздку мало не рюмсає. Не годиться! І взагалі, хто знає, як у них складеється мандрівка на острів. Зараз погідно, а скільки триватиме так. Я нині, либонь, довела собі, що мені ніскільки не пасує слово пестунка. Я можу і вирішувати, і чинити як справжня робоча людина, можу відрізнити важливе од менш суттєвого. Цей досвід щось та важить. У всякому разі більше, ніж невеличка поїздка на лоно природи. І нібито на світі більш нічого робити, як тільки побувати на Острові козуль. А якби цей Імре Лойк останньої миті не пригадав, що в опустілому на літо клубі працює тимчасова бригада, що тоді? Безумовно, знайшла б собі мороку.

А тепер? Перш за все треба зідрати ці безглузді етикетки й наклеїти інші!

Сілья приступила до роботи і вже знала, чим займеться опісля. Вона візьме фарби і майне хоча б до того каменя, де купальської ночі очікували схід сонця. Прийде туди й намалює сонце на вечірньому пружі. Або ліс. І справді, а якщо спробувати щось намалювати з натури... І бодай хоч трохи вийде чи знайде цікаву деталь, буде що показати вчителю, коли запитає восени.

Раптом Сілья скрикнула. Несподівано й нечутно біля неї з'явився Індрек.

— Як справи? — запитав хлопець, уникаючи погляду Сільї.

— Хіба ти не поїхав?

Індрек взяв із ящика коробку, вийняв із кишені ніжик і почав зіскрібати етикетку. Він, здавалося, так захопився роботою, що явно не зважив на запитання Сільї. Вигляд мав знічений, насушений, наче побитий. Смішно, чому він такий дивний? А що як...

— З твоєю мамою... Йї погано?

— Все, як і раніше. Лікар сказав, що помалу її стан поліпшується.

Тепер Сілья взагалі не розуміла хлопця. Чому ж він не поїхав на острів, якщо матері краще?

— Химерниця! Ти сидиш через мене тут, а я поїду.

— Чому це через тебе? Що за розмова?

— Наче сама не знаєш,— буркнув Індрек, усе ще не дивлячись на Сілью.

— Що я повинна знати? — не могла зрозуміти дівчина.

Індрек узяв наступну коробку і почав старанно зіскрібати етикетку.

— Пам'ятаєш... Ну...— мовив нарешті. Здалося, говорити йому дуже важко, просто неймовірно важко.— Адже ти знаєш, навіщо питаєш.

— Що я повинна знати?

Тієї миті пригадалося запитання Ендли про нові етикетки. Невже їх не приносили? Раптом... забули? А чому вони опинилися в Хйе під папером? А втім, байдуже, принесли їх вчасно чи ні, вона мусила завважити, що клеїти.

Про це вона й сказала Індреківі.

Хлопець запитально поглянув на неї. Після появи на складі вперше подивився в очі Сільї.

— Про що ти говориш? — здивовано й спроквола мовив він.— Я думаю...— Він знову перевів погляд на коробку.— Я думаю часто про ті слова, що сказав тобі купальської ночі. Адже саме через них ти не поїхала до Криму. Ти ж пам'ятаєш їх!

Сілья здригнулася. Он воно що... Індрек усе-таки гадає, що його слова так багато важать, що відразу ж кидаються їх сповняти. Як деякі надто заносяться! Чому саме вона, Сілья, повинна покірливо зважати на його слова? Адже Індрек ще й не таке може домислити!

— Гадаєш, що через твої слова? Дарма! — вигукнула Сілья.— Їх чули тільки Нійда, Воотеле і я. А тут працюють усі дівчата з нашого класу. Чим це пояснити? Невже я їх твоїми словами загітувала? Чи вважаєш, що мені ще не пора мріяти про своє майбутнє і шукати справжню роботу й покликання?

Кажучи це, дівчина дивилася на юнака, а той не зводив голови. А коли Індрек повернувся до неї, Сілья стала пивидко наклеювати етикетку. З винятковою точністю приклала її на колишнє місце і притиснула ганчіркою, дуже старанно розрівняла. Не можна, щоб хтось помітив слід колишньої етикетки. Про це нікому не треба знати.

Відчуваючи Індреків погляд, ретельно припасовувала етикетку... Лише тоді, коли хлопець знову відвернувся, взяла наступну коробку.

— Он як ти все повернула,— Індрек похитав головою.—

І вважаєш, що я вміть повірив. Наче я не розумію, що в тебе інше покликання, що твоє місце не тут — серед коробок із цукерками?

— Постривай! — вигукнула Сілья з неприхованим докором. — Звідкіля тобі знати про моє покликання, коли я й сама не відаю. Мала б хоч найменше уявлення про нього, то не прийшла б із класом сюди і не сиділа б тут. А якщо ти знаєш, просвіти мене!

Індрек мовчав. Його відсутній погляд свідчив про те, що хлопець і не чув її слів.

Однаке це було не зовсім так.

— Ти, може, й маєш рацію, — нарешті мовив Індрек не вельми впевнено. Тихо, ніби сам до себе, він продовжив: — А я, вічний блазень... Весь час картаю себе, що зіпсував літо одній дівчині.

Сілья дивилася на нього широко розплющеними очима.

Оце пригодонька! Ось чому Індрек такий дивний і унікає її погляду. Ось збагни цих хлопців! Особливо Індрека.

18

— Ти погодилася б сьогодні піти зі мною? — по хвилі несподівано запитав Індрек.

Більше половини коробок пройшло уже через її руки. Увесь час панувала тиша, сповнена немовлених запитань і слів.

Сілья знітилася.

— Усе одно ти планувала сьогодні їхати на острів, тож вільна, — продовжив хлопець.

Сілья усе ще мовчала.

— Боїшся, що заведу тебе кудись у пекло? — всміхнувся Індрек.

— Ой, як страшно-страшно, — всміхнулась у відповідь Сілья.

— Не бадьорися занадто. У твоєму віці не варто так легковажити. Інакше несподівано з'ясується, що поруч тебе не людина, а якесь бурмило. Ну як, пристаєш на пропозицію?

— Згода. А куди ми підемо?

— Спершу за ворота. Це точно. А далі... — Індрек стенив плечима. Тоді підняв угору палець: — Мені спала на думку оригінальна ідея. Вона трохи дитяча, але байдужки. Шлях нам укаже компас.

Він поклав палець на наручний годинник.

Сілья гадала побачити на ремінці Індрекового годинника компас завбільшки з копійку, як у її тата,

— Бачиш,— хлопець постукав нігтем по склу,— це звичайнісінька «Зоря». Велика стрілка годинника буде нашою компасною. Мені, як керівникові мандрівки, вона покаже, куди йти. А ти рушиш зі мною туди, куди піду я. Згодна?

— Я н-не знаю. Трохи незвично.

— Боїшся? — підколов він.

— Я? Гаразд, згода. Підіграю тобі. Ти будеш провідником із компасом, я — безкомпасною супутницею.

— І не питатимеш, куди йтимемо?

— Спробую прикусити язика.

— І не скиглитимеш?

— Не в моїй вдачі.

— Будь що буде.

— Хай тільки буде добре, гарно й цікаво.

— І я не хочу поганого. Отже, домовилися.

Здавши роботу комірникові, Сілья й Індрек полишили фабрику. Дівчина запропонувала віднести сумки додому, щоб не заважали.

— Якщо дорогою буде наш дім, однесемо неодмінно,— погодився Індрек.— А спеціально заходити не будемо. Окрім того...— Він подивився на годинник.— Зараз стрілка показує туди... Ага! Ясно. Там — лікарня. Мати сьогодні мене не чекає. Проте, якщо компас показує...

Сілья здивовано поглянула на хлопця. Він явно хотів піти до своєї мами, але не знав, як до цього поставиться дівчина.

— Ходімо! — погодилася Сілья.— Мені саме треба передати вітання від моїх батьків. Скільки я триматиму їх при собі.

Сілью до палати не впустили. Вона змогла тільки з порога побачити бліду жінку, яка сиділа, спираючись на подушки, усміхнутися їй і помахати рукою. Квіти передав Індрек. За кілька хвилин він із Сільєю вийшов із лікарні радісний і вдоволений, знову зиркнув на свій наручний годинник.

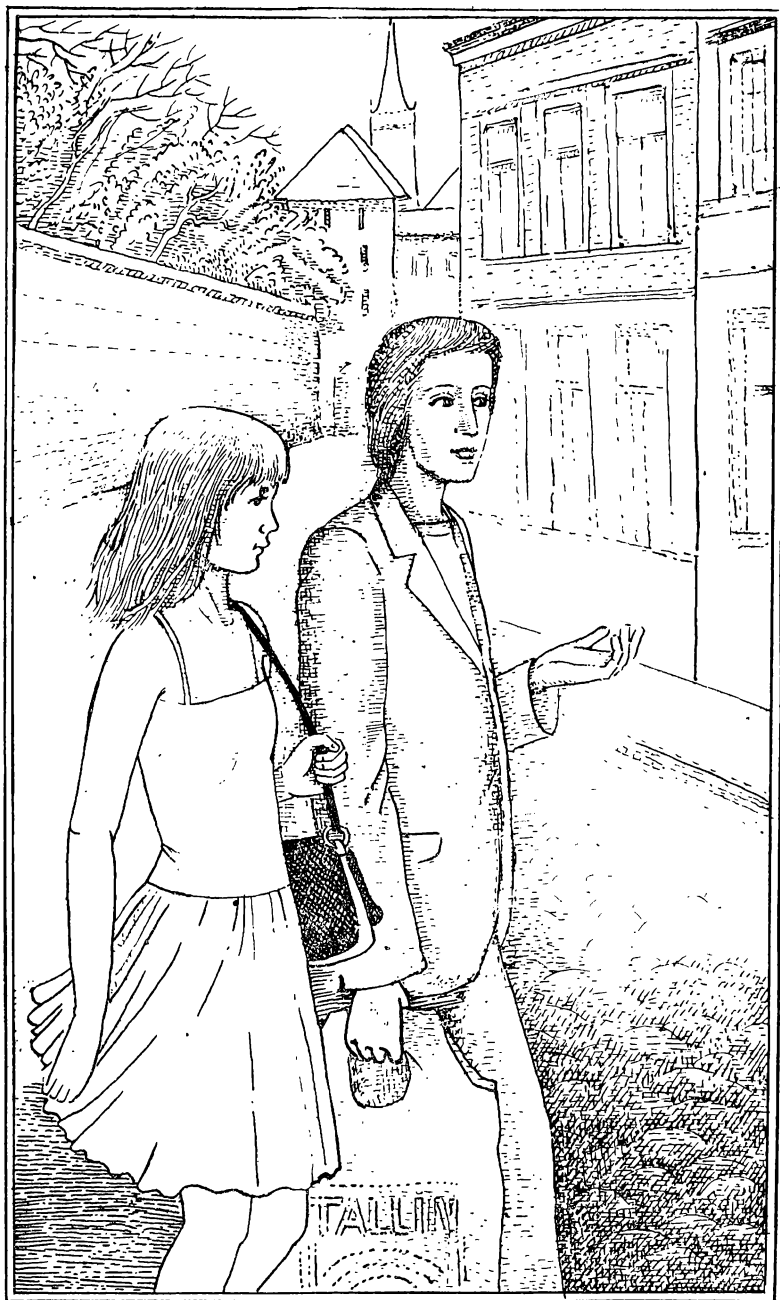
— Тепер... Компас показує туди!

Він змахнув рукою у бік вулиці, що відгалужувалась від перехрестя. Нею Сілья ніколи не ходила. Ні цією; ні наступною, ні третьою. Потому Індреків компас звелів їм сісти в автобус.

Цей наказ пролунав так несподівано, що дівчина навіть не встигла побачити номера маршруту.

Автобус був переповнений. Рюкзаки, високі гумові чоботи, спінінги і упакований гамак свідчили про те, що всі їдуть за місто. Цікаво, чи далеко?

«Згодом побачимо»,— подумала Сілья, спостерігаючи з-за

спин пасажирів, як за вікном обабіч шляху мелькотіли дахи будинків та верховіття.

Індрек добув із кишені газету й запропонував одгадувати кросворд: хто відповість на більше запитань, той і пере-
може.

Сілья погодилась. У запалі змагання вона забула про автобусне вікно й зупинки. Коли заповнили півкросворда, Індрек раптом сказав, що компас велить виходити. Окрім них, зійшов цибатий чоловік в окулярах із великим рюкзаком.

Зупинка була серед лісу. Сільї усе довкола було чуже: праворуч — густий мішаний ліс із темним підліском, ліворуч височіли сосни, жовтів пісок. Чоловік зникнув між со-
сон.

— Бач, куди потрапили! — здивувався Індрек. — Добре, що компас на руці, інакше, слово честі, не знав би, куди йти далі.

Він підняв руку вгору і повернувся так, що велика стрілка показувала туди, куди звернув незнайомиць із рюкзаком.

— За ним!

Сілья нерішуче пішла. Куди Індрек її веде? Можливо, у нього десь поблизу родичі? Але як це ні сіло ні впало заходити до незнайомих?

— Чому ти притишкля? — поцікавився Індрек.

— Запитань повен рот, а слів обмаль.

Індрек розреготався, взяв у дівчини її спортивну сумку і сягнистими кроками попрямував звивистою стежкою між кущів вересу.

Пахло сосною живицею, вигрітою на осонні. І ще чимось дуже знайомим, а чим саме, Сілья не могла збагнути. Було хороше. Кортіло пройтися босоніж.

— Не відставай! Наздоженуть вовки й ведмеді, — гукнув через плече хлопець, а дівчина відповіла йому:

— Не бійся! Я захищу тебе від них.

З-поміж дерев майнуло щось жовте. Будинок. Другий, третій... І море! З ясними кришталевими й темними пасму-
гами, все у жмурах.

— У тебе серед рибалок є родичі? — запитала Сілья.

— Не знаю таких, — одповів хлопець.

— Отже, ми, здається, дісталися на місце?

— Зараз дізнаємося.

Індрек кинув спортивні сумки на пісок і пішов до при-
чалу, коло якого погойдувалося кілька прив'язаних ланцю-
гами човнів і де розмовляли двоє чоловіків. Незабаром Індрек повернувся, постукав по годиннику, струснув його, поскар-
жившись, що компас зіпсувався, стрілки туди-сюди стриба-

ють, щосекунди вказуючи новий напрям. Треба трохи почека-ти, хай компас заспокоїться. А Сілья може поки що заго-ряти. Він дізнається, чи можна роздобути свіжої риби — спекли б на вогнищі.

Сілья опустилася на гарячий пісок і, підперши щоки ру-ками, дивилася на море. Окинула поглядом морське плесо, кілька поодиноких дерев і острівець із сінником, а відда-лік — більший, порослий густим лісом. Подумки перенеслася до дівчат.

Вони давно вже на місці. Сілья знала, що морем добира-тися на острів трохи більше години. Але де саме їхній Острів козуль, якщо дивитися звідси? Із міста його темно-синя смужка мріє на видпоколі. А тут обрій чистий. Море злива-ється з небом, і піщо їх не розділяє. А втім, стривай! Там, схоже, щось сипіє. Справді! Як неймовірно далеко! Що вони там зараз поробляють? Плавають? Грають у м'яча? Лише в понеділок почуєш, як їм було хороше.

Але й вона матиме що розповісти, втішала себе Сілья. Ось Індрек повернеться, вони плаватимуть і загорятимуть, пектимуть рибу, одне слово, поїздка удасться!

З-за будинків з'явився Індрек — допоміг якомусь чоло-вікові в забруднених чоботях однести на причал два важкі ящи-ки і підійшов до Сільї.

Його темна чуприна скуйовдилася. Біла сорочка з від-критим коміром відтінювала засмагу обличчя й рук.

Індрек наближався, розмахуючи руками. Замкнутості як не було. Усміхався широко, радо. І взагалі Індрек був та-кий... такий... зовсім... ну...

Не встигла Сілья підшукати влучне слово, як хлопець уже стояв біля неї.

— Компас працює. Вказує на море. Що ти скажеш! На море! Доведеться рушати. Нам не залишається нічого, як під-коритися. Невеличка прогуляйка човном.

Мовив це і підняв їхні сумки.

— Туди? — вихопилось у Сільї, і вона показала на ледь помітні обриси далекого острова.

— Ой, ні! Це вутле суденце так далеко не допливе.

У невеличкому моторному човні вже сиділи цибатий чо-ловік в окулярах і жінка з вугластим похмурим лицем. На кормі порався хлопчина.

Небавом мотор зататакав, човен повернув носом до моря, краяв морське плесо, лишаючи далеко за собою борозни-хви-лі. Моторка обігнула острівець і попливла до порослого лісом острова, до якого було вже не так і далеко. На ньому не ви-днілося ні житла, ні людей.

Сілья запитально поглянула на Індрека.

Похмура жінка Perezирнулаcь із чоловіком і одвернулаcь до близького вже острова.

Острів виявився досить великий. Могутні модрина, сосни, ялини.

На узбережжі куняли сірі валуни.

Метрів за сто від берега хлопець заглушив мотор.

За мить Індрек у плавках стрибнув у воду. Було мілко: вода сягала колін. В одну руку він узяв спортивні сумки й сандалі, згорнуті штани сунув під пахву, другу руку простягнув у Сільї.

— Знімай черевики і стрибай!

Сілья завагалась. Уперше за час мандрівки «будь що буде». Як вони повертатимуться? Але показати себе боягузкою під зацікавленими поглядами людей, що були у човні, соромилась. Вона роззулася й обережно ступила в холодну воду.

Мотор зататакав, і човен невдовзі зник за береговим виступом.

Сілья озирнулаcь на зворотню дорогу, потому — на відкрите море і хотіла саме поглянути туди, де має бути Таллін, коли Індрек застеріг її.

— Не обертайся! Обережно! Стеж за дном! У піску повно слизького каміння. Шубовснеш із головою, і доведеться ходити гольцем, доки одежа висохне.

— Божевільний! — скрикнула Сілья і неспішно побрела до берега.

Хвилі, накопившись од човна, ударилися в одшліфовані камені-кругляки, що визирали з води, розбилися і стишилися. Крізь прозору воду було видно застигли піщані гривки, які під ногами здавалися твердими й гострими.

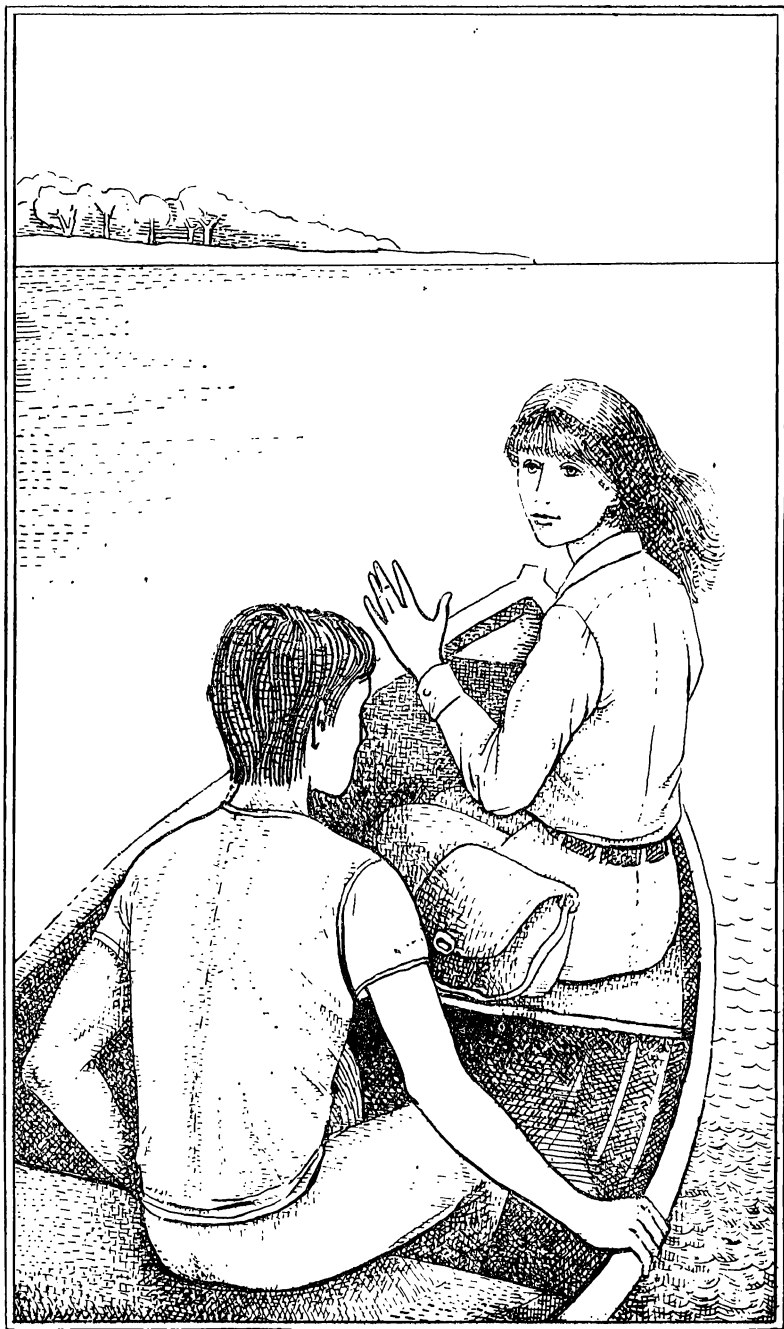
Сілья йшла поряд з Індреком до берега. Море ставало мілкіше й тепліше.

Вітерець майже не повівав. Сонце приємно гріло руки й потилицю.

— Ходімо швидше! — підганяв Індрек. — Коли вже дістанемося на острів, усе буде гаразд. А тут ще потрапиш до рук прикордонників.

Дівчина сполошилася.

Що в цього Індрека в голові? Питати ніяково. От вплила. Чалапай за ним по п'ятах, ніби вівця на мотузці. Бреди Фінською затокою. І взагалі, як звідси вибратися? Чи Індрек хоч знає? А може, він домовився з човнярем, коли допомагав переносити ящики? Певне, так і є, інакше як увечері потрапиш до міста.

Діставшись берега, Сілья кинула черевики, взялася в боки й поглянула на Індрека:

— Ну, де ж твої прикордонники?

— Овва? Чи вони павмисно на цьому острові, щоб тебе привітати? Може, вони пильнують за отим, із рюкзаком... А жінка... Чи не здалося тобі... Особливо її погляд... Отож в охоронців кордону робота є.— Він показав на смугу край неба.— Звідти вони так швидко не повернуться. Тому що насамперед мусять супроводити затриманих у надійне місце, а ми буцімто зазнали корабельної аварії й опинилися на безлюдному острові. Тобі доведеться з цим примиритися.

— Чудово! Тоді починай негайно будувати курінь. Увечері біля входу розкладеш багаття і пильнуватимеш до ранку, щоб звірі не потривожили мій сон.

— Пхе! Чи не матриархат це буде?! У такому випадку я повинен піти в розвідку й поглянути, куди ми взагалі потрапили. Може, я спекаюся нічної варті, бо раптом у центрі острова виявиться шестиповерховий універмаг і дванадцятиповерховий готель для туристів.

— Або принаймні той хлопець, що витрусив нас із човна, і двоє його супутників,— засміялася Сілья.

Кутики хлопчачих губ торкнула усмішка.

«Ось тепер ти в моїх руках!» — раділа дівчина.

Та в свою чергу Індрек уголос здивувався — навіть, мовляв, човняреві висаджувати їх у морі, коли сам збирався причалити до цього острова.

Вони мовчки ступали широкою береговою смугою, тягнувши ноги по теплому піску й шупльочучи мілководдям.

Сілья збоку дивилася на Індрекове обличчя, що песподівано посерйознішало. Дівчина захотіла дізнатися, про що він зараз думає. Чи про тих, що на далекому Острові козуль? Чи про маму? Чи... про кого? А може, взагалі міркує над тим, ким стати? Для нього це просто пекуча проблема, до весни все має з'ясуватися. А втім, може, зрозуміло нині?

Сілья здивувалася, як мало вона знає Індрека. Від самого народження мешкають в одному будинку, а вона ще й досі не відає, ким він прагне стати. Не кажучи про те, де буває після роботи і що поробляє. Вдома його майже не видно. Біля мами цілі вечори сидіти не може. На морі теж його не бачила.

І взагалі що вона знає про Індрека?

Те, що він у шостому класі захворів, лежав у одній лікарні в гіпсі, потому — в другій, після цього влітку побував у якомусь санаторії, через недугу втратив учбовий рік. Опісля, коли одужав і повернувся додому, в ньому важко було

впізнати колишнього Індрека. Він підріс і змужнів, пустоці змінилися серйозністю. Він читав і читав — на подвір'ї, на підвіконні, навіть коли стояв у черзі в магазині, і крім «добридень» не чула від нього жодного слова. Сама Сілья не починала розмови, бо якщо колишній Індрек не помічав її тільки в школі, то новий Індрек поводився так і в рідному дворі, а гордість не дозволяла Сільї поводитися інакше.

Це все, що Сілья знає про Індрека. Правда, ще те, що він займається в літературному гуртку, морочиться з шкільним альманахом і стіннівкою. А ще вона бачить, як Індрек носить до квартири дрова й брикет і що тихо й мирно живе зі своєю мамою, яка завжди заклопотана роботою.

Оце і все. Більше, здається, Сілья про Індрека не знає нічого. А це мізерія. Індрек не з тих, хто полюбляє розповідати про себе. Більш замкнутого вона не знає. Його треба спонукати до розмови, випитувати. А як це ні з того ні з сього будеш цікавитися його справами?..

Непомітно для себе Сілья зупинилася й поглянула в бік лісу, нібито звідти очікувала поради.

— Над чим ти зараз ламаєш голову? — запитав Індрек, зупинившись.

— Та просто, — відповіла Сілья і стала на піску вимальовувати ногою вісімки.

— Знаєш, про що я зараз подумав? — вимовив Індрек. — Що ти справжній товариш — смілива й завзята, не скиглиш, не вередуєш, не сердися через дрібниці... З тобою можна хоч півсвіту обійти.

Сілья спаленіла. Вона швидко нагнулася, взяла камінець і кинула плиском по воді.

— Один, два... — почала лічити. Одначе про камінець вона забула, бо у вухах лунали слова: «З тобою можна хоч півсвіту обійти».

Яке ж бо синє-синє море! І небо... таке синє!

«З тобою можна...»

Так сказав Індрек? Він стоїть тут, поруч, і мовчить.

Але ж це він щойно мовив: «З тобою можна хоч півсвіту обійти».

Саме так він сказав. І ще: «Ти справжній товариш, смілива й завзята, не скиглиш, не вередуєш, не сердися через дрібниці».

Саме так він сказав. Слово в слово.

Тепер стоїть і мовчить. Краєчком ока можна побачити його білу сорочку. І те, що він дивиться на море.

А море сьогодні дивовижно синє. Обрій оповила юга, і вже не розрізниш, де закінчується море і починається небо.

— Що ж робити? — запитав Індрек. — Почнемо влаштувати курінь чи підемо в розвідку?

Сілья повернула голову й поглянула на хлопця. Які в нього сині очі! Одного кольбору з морем і небом. Відколи в Індрека такі сині очі? А зараз темнішають, стають темно-сині... Вже зовсім чорні... А їхній погляд... Хіба це Індрекові очі? Ох, як він дивиться! Ох, я не знаю...

Сілья одвела погляд і стала роздивлятися валун, що виступав з води поблизу невеличкого мису.

— Хто перший на цар-камінь? — вигукнула дівчина й побігла.

Ледве вони залізли па теплу маківку брили, як Сілья, дивлячись на берег, застигла з роззявленим ротом. Від сосон поміж шипшиновими кущами йшли під ручку Нійда і Мерле! Слідом з'явився Воотеле.

Мерле раптом випустила Нійдину руку і сховалася за її спину, показуючи на велет-камінь і дві постаті на ньому. Від несподіванки вона вигукувала щось недоладне.

Нійда поглянула у вказаному напрямку, ляпнула себе по щоці — чи не сон, бува, — і скрикнула тремтячим голосом:

— Дивися, Воотеле! Фата моргана — ха-ха-ха-ха!

— Нечиста сила! Ви! — загорлав Воотеле. — Як ви тут опинилися? На пароплаві вас не було і в човні теж.

— Так і прибули. Верхи на камені, — засміявся Індрек.

— Спочатку чалапали по хвилях, — додала Сілья. — Спробуйте! Хутко-хутко, щоб ноги не занурювались у воду. На півдорозі втомилися, сіли на камінь — і ось ми тут.

Індрекові Сілья лише спромоглася:

— Ну ти ж і зух...

— Так що... задоволена? — спитав хлопець.

Зненацька Сілью охопив дивний настрій. Вона трохи досадувала на тих, хто своєю появою змусив їх злізти з каменя. Дивувала й ця прикрість. Та найбільше було, здається, жалю. Вона ж до пуття так і не встигла поговорити з Індреком. Кросворд лишився нерозв'язаний. І взагалі... Хотілося ще трохи посидіти на валуні та позасмагати. Не для цього забрели сюди, щоб одразу ж спускатись.

А ось Індрек уже поставив сумки на нижній виступ каменя і скочив у воду.

Сілья присунулася до сумок.

Сіла навпочіпки і дивилась у воду.

Вода просвічувала, як вимита шибка. Було виразно видно Індреківі пальці, що наполовину вгрузли в пісок. Дно чисте, без трави й мулу. Зате біля валуна погойдувалися зелені водорості.

«Дивно — під водою камінь обростає травою, а на суші — мохом», — спало на думку Сільї.

— Ти боїшся зіскочити? Я допоможу.

Індрек, узявшись у боки і примружившись, дивився вгору на дівчину.

— Куди ви запропали? — почувся з-за каменя нетерплячий голос Мерле.

Сілья звисила ноги у воду.

— Відійди, я стрибну.

Та Індрек простягнув руки:

— Ліпше я допоможу. Спускатися нелегко. Сміливіше!

Сілья подала Індреківі руки, але він трохи не дотягнувся. Раптом хлопець смикнув Сілью за руки. Дівчина втратила рівновагу й стала падати. Індрек підтримав її, а вона обхопила його за шию. Так вони стояли якусь мить, потому Сілья відштовхнула юнака і зіскочила в воду.

— Ох, я ненароком, — пробурмотіла дівчина і не озиралась побрела до берега.

Жах! Який сором! Людина не спроможна спуститися з каменя. Залізти зуміла, а вниз — дзуськи. Просто на шию! І обвила її руками, міцно й судомно, буцімто маля, яке боїться впасти. А ще, здається, губами торкнулася його щоки. Оце утнула! Що тепер Індрек подумає? Був би поряд Воотеле чи інший однокашник, можна б одбутися жартом і все. А Індрек стояв ошелешено, наче вкопаний. Тепер не посмію й глянути на нього. Як же тут бути аж до післязавтра? Ще й Мерле на березі усміхається так дивно.

За мить палюче почуття сорому змінилося шаленим обуренням, злістю на себе й Індрека, на весь білий світ.

«Пошилася в дурні, — лаяла вона себе. — Індрек теж телепень... Стоїть біля каменя, простерши руки. Не міг одступити вбік чи піти геть. Так ні — він допоможе! А людина не якась... якась там шифопова хустина, щоб негайно підвестися, а потому опуститися на пальці. Либонь, добряче стукнула, бо стоїть ще й досі, не дихне. Так йому й треба! Хай стоїть! Хоч до завтрашнього ранку».

Але плюскіт води позаду свідчив про те, що хлопець не стоїть, а йде слідом за нею.

Сілья пришвидшила ходу, щоб якнайхутчіше вибігти з води.

— О-йой! — несподівано скрикнула вона й схопилася за ногу.

Спересердя Сілья не помітила каменя на видноті і вдарилася об нього.

Індрек підскочив до неї і підтримав за лікоть.

— Ой! Не треба... Я сама... Облиш!

Сілья висмикнула руку й пошкутьльгала до берега.

— Жахливо! — вигукнула Нійда, затуляючи рукою очі. — Геть розбила палець.

— Розпух, як вареник, — додав Воотеле.

Нійда наполягала, щоб далі їй йшли, доки не перев'яжуть палець, і запитала, в кого є носовичок. Індрек запропонував свій.

— Не треба!

Слова Сільї пролунали різко, і вона відверто одвернулася до юнака спиною. Тісі ж миті засоромилася свого поведження, але нічого не могла вдіяти з собою, і її голос став ще різкіший, коли повторила:

— Не треба. Нічого страшного. Лише подряпина. Нема чого так побиватися.

Які слова! І звідкіля вони в неї? Раптом Сільї пригадався білявий Тійт, який одного разу в п'ятому класі на уроці співів старанно щось виконував на роялі, і знагла посеред гри на підлогу посипалися ноти. Кілька разів потому він фальшивив, поки нарешті не знайшов потрібний аркуш. Вона, Сілья, теж не може зараз знайти правильного тону і потрібних слів. Кров із пальця цебенить, як березовий сік повесні. Всі хочуть допомогти, але вона кидає їм в обличчя грубощі. У поглядах Нійди й Воотеле бачила осуд, образу. На Індрека не наважується й глянути. Лише Мерле всміхається.

Сільї до крику закортіло побути на самоті. Бодай трохи. Щоб знову опанувати собою. Трималася щосили, проте на очах виступили сльози.

Вона повернулася до води, сполоснула палець і попрохала через плече:

— Ідьте, ми з Нійдою повернемося незабаром.

Та вона незчулася, як її підхопили під руки й обережно винесли з води, посадили на камені, стиснули, мов обценьками, а Нійда перев'язала палець і ступню Індрековою хустиною.

Сілья схлипувала.

— У чому річ? — здивувався Воотеле. Дев'ять років вони ходили до одного класу, але ще ніколи в очах Сільї не бачив сліз.

— Палець бо́лить, беззю,— пролунав праворуч Індреків голос.

— Дуже боляче? — запитала Нійда.
Сільї лишалося тільки покивати.

20

До Сільї ніяк не повертався гарний настрій, втрачений біля каменя. Вона соромилась зустрітися поглядом із Індрекком і зраділа, коли хлопці гукнули його на поміч — лагодити дах.

Більшість прибулих на острів уже давно майнула купатись. Нійда теж. Хійє разом із іншими любителями волейболу вистрибувала віддалік між сосон. А Мерле з трьома фабричними механіками поралася біля копильні.

Сілья прикульгала до них, сподіваючись щось допомогти. Одначе бородатий молодик Віханді сказав, що без неї обійдуться, доки салака не стане золотовою. Тож сиди осторонь на вільховому пеньку та лікуй свого пальчика.

Смагливий цибань Рінальдо з рівнесепькими вусиками безцеремонно обійняв Сілью за плечі й повів до пенька.

— У чому річ! — розсердилася дівчина і скинула хлопцеву руку. Вона зиркнула у бік дачі — якщо раптом Індрек бачив це з даху, то сьогодні вже вдруге він похитає головою.

— А що я вчинив? — здивувався Рінальдо.— Хотів підтримати вас, бо стрибаєте на одній нозі, як лелека... А ви що подумали?

— Гадаю, справи мої не такі вже й кепські, щоб допомагати. Я вже дам собі раду,— буркнула Сілья і поплеяталася до пенька.

«Що все-таки зі мною? Не можу взагалі поводитися з хлопцями, не можу гідно вийти з жодного становища, мов нетяма якась. На кожному кроці мушу червоніти...»

— А я знаю, що ви подумали! Кому, як не мені, відомо, що думають дівчата,— засміявся Рінальдо.

— Прощу, відійдіть!

— Чи не хочете сказати, що вам неприємно, коли ходять пригорнувшись? Еге? Мабуть, не до вподоби. Це абсолютно нормальний спосіб просування вперед. Дівчатам дуже подобається. Познайомишся на вечорі, підеш проваджати додому, відразу ж вона покладе тобі руку на плече, і що ж тоді хлопцеві робити?

— Прощу при мені говорити про дівчат шанобливо! — скипіла Сілья.— І взагалі.

Рінальдо витріщив очі, зміряв її поглядом з голови до ніг, сиритно підскочив до пенька і змів глицю.

— Прощу! Трон для вас!

Він хотів допомогти сісти, проте сховав руки за спину і вклонився:

— Будь ласка! Пеньок чистий!

Цієї миті гукнула Мерле:

— Рінальдо! Ану до роботи! Чому огинаєшся?

— Пардон! — уклонився Рінальдо і пішов геть.

Спочатку Сілья зраділа, залишившись одна. Та незабаром відчуття полегшення змінилося смутком; через поранену ногу почувалася бездіяльною, зовсім непотрібною у цьому товаристві.

Була б хоч Индрекова газета — могла б далі відгадувати кросворд. Або мала б аркуш і олівець — спробувала б намалювати цих копильників риби. Бородань Віханді із забрудненими сажею руками і в закасаних до колін спортивних штаних нагадував їй людину, котра після корабельної аварії опинилася на безлюдному острові. Здавалося, що в цих штаних він почувався так само добре, як у сліпучо-білій нейлоновій сорочці і костюмі кольору морської хвилі, в якому побачила його Сілья вранці першого робочого дня.

Один з помічників Віханді — Кару, з великим носом і широким добродушним лицем, порався мовчки і нагадував Діда Мороза під час літньої відпустки. А Рінальдо був схожий на опереточного коміка, що грає на сцені залицяльника Мерле, запопадливо їй допомагаючи. Мерле, заклопотана вкрай, підмітала віником із кількох соснових гілочок навколо копильні, командувала Рінальдо, реготала з його жартів і, схоже, почувалася чудово. Її обличчя серйознішало тільки тоді, коли зустрічалася поглядом із Сільєю. Саме тоді, коли Нійда з хлопцями перев'язувала їй палець, Мерле непомітно зникла. І коли вони вчотирьох дісталися дачі, Мерле вже в когось роздобула великий червоний фартух і закінчувала разом із фабричними механіками нанизувати на прутики чергову порцію риби.

Що не сподобалось Мерле на березі, Сілья про це не думала. Вона взагалі намагалася не згадувати про те, що сталося на узбережжі. І зараз, сидячи на пеньку, повернулася до лісу, і їй, на щастя, вдалося легко спекатися тих споминів. При цьому не довелося навіть застосовувати маминого способу позбуватися поганого настрою — лічити відтінки барв.

Ліс полонив її. Високий, стиснений, чистий і безлюдний, дивовижно живий у своїй нерухомості — таким він стояв перед очима Сільї. Яких тільки живих істот не було тут у

заростях вересу, чагарях і смарагдових латках моху! Велетенські, з сивуватими стовбурами ялини, опустили довгі темно-зелені віти до самої землі й утворили внизу сутінні курені. Хто там знайде сховок? Козулі? Зайці? Ялини-велетні застигли в непорушному спокої, ніби поважні діди, що бачили-перебачили на своєму віку. Підлітки-сосонки трималися гуртом на поштивій відстані від них. Оддалік шелескотили світлі берези й осики — мов дівчата перешіптувались-перемовлялися між собою.

Несподівано споглядання Сільї урвав високий, але чимось схожий на наждачний папір жіночий голос:

— Ви не знаєте, куди запропав «дитячий садок» Курма?

Біля копильників з'явилася рудокоса дівчина та інженер-технолог Імре Лойк, якого Сілья знала ще з виробничої практики. Окрім своєї роботи, він організовував екскурсії і всілякі колективні походи, займався навчанням молодих робітників і про школярок-практиканток говорив чомусь у третій особі.

На запитання дівчини Віханді показав очима на Мерле, тоді на Сілью. Руда кокетливо приклала руку до уст, удавши переляк. Імре Лойк підійшов до Мерле і мовив приємним баритоном:

— Ах, вона тут. І така діловита! Просто радісно бачити отаких моторних дівчат.

— Візьми негайно в штат! — порадила рудоволоса. — Інакше закінчить школу і зникне для нас. І тоді, як і раніше, гнутимемо спину.

З радісним очікуванням Мерле дивилася на Імре Лойка. Той розвів руками:

— Зникне? Що значить — зникне? Коли людина відчув інтерес до роботи, вона нікуди не зникне. Тоді її хоч жени з парадного входу, вона проникне з чорного, а виставиш із чорного — залізе у вікно. Ось така річ, Вейніко.

Сілья уявила, як статечний Імре Лойк атакує парадні двері й чорний хід, а згодом забирається у вікно. Ця думка викликала усмішку і водночас збудила інтерес, що саме привело на кондитерську фабрику Імре Лойка — покликання чи щось інше.

Про це Сілья і запитала в нього.

На розсудливому юначому лиці промайнула тінь розгубленості. Цим скористався Рінальдо й запитав у Сільї:

— Страшенно цікаво було б дізнатися, що вас привело на фабрику такого чудового літа? Чи те, про що пишуть у газетах, мовляв, ще з дитинства вона мріяла... Покликання чи ні?

— А вас? — умить парировала у відповідь Сілья.

— Я прийшов заробляти хліб насущний, — сказав Рінальдо. — Десь же мусить працювати людина. От у нього... — Він через плече показав пальцем на Віханді. — У нього спадкове захоплення машинами. Ще від дідуся. А в нього... — Рінальдо показав на Імре Лойка і стеноу плечима.

— Товариш Лойк прийшов за покликом серця, — кинула Вейніка, і Сілья вчула у її голосі злостинку. — Хоч, можливо, він не потрапив на хімічний факультет, а на технологію харчових продуктів ще були місця.

— Любе дитя! — зверхньо всміхнувся Імре Лойк. — У житті не все йде, як за графіком. Так просто не виходить. Розуміння життєвих законів — це мудрована алгебра.

Він обернувся до Сільї:

— Річ у тому, дівча, що дехто протягом життя не знаходить і в покликанні свого єдиного й справжнього щастя, так, як... і в коханні. Часом бувають вельми сумні історії.

— Знаю. І через це людині треба обрати щось одне і чесно його дотримуватися. Чи не так? — Вейніка знову привернула увагу Імре Лойка. Вона схилила набік голову і продовжила високим голосом, яким малюки декламують віршики: — Але необхідно все-таки закінчити середню школу, щоб майбутня життєва брама дитяти людського не зачинилась перед ним.

На обличчі Імре Лойка ще була тінь невдоволення й нерпіння.

Але він заплескав у долоні й вигукнув:

— Браво! Ти добре запам'ятала мої слова. Аби ти ще й наслідувала їх, тоді не було б непорозумінь. Але дітям... молоденьким дівчатам ти мух у голову не заганяй. Хай навчаться. Годі з нас шкільних недоуків.

Імре Лойк обійняв Мерле за плечі і сказав:

— А до тебе маю невеличку справу.

Він тут же зняв руку, знайшов очима Сілью, яка зупинилася біля коптильної печі, і сповістив, що й до неї у нього розмова.

Він сказав дівчатам, що їхній бригадир уже два тижні як заручена. Її суджений — фабричний електрик, так, саме той симпатичний, веснянкуватий і винятково рудий юнак. Було б чудово звільнити молодят од заготовівлі хмизу й приготування їжі. Що вони, організатори поїздки, довіряють зварити вечерю Мерле, яка буде диригентом замість Курма, бо вона, Мерле, вже тим, що залишилась коптити рибу, показала, що до цього в неї є хист. Стосовно Сільї — вона буде вірною помічницею, бо хвора нога міцно припнула її. Одна-

че Мерле при необхідності може на свій розсуд покликати на допомогу кого завгодно, навіть його, Імре Лойка.

Кажучи це, юнак позирав на стежку, що вела до моря, і перебирав гудзики на сорочці.

— А все інше Вейніка Отсус знає ліпше мене: вона досі разом з Ендлою Курма вирішувала ці справи,— сказав на-самкінець Імре Лойк.— Будьте молодчагами! — і чкурнув до моря.

Очі Мерле сяяли йому вслід вдячно й захоплено.

Сілья, яка й досі була під враженням першого робочого дня, коли вважала Ендлу Курма неповнолітньою, спитала у Вейніки:

— Невже справді наш бригадир Ендла Курма одружується?!

— А чому б і ні? — засміялася Вейніка.— Це всіх нас чекає. Кожній свій час.

— Знаєте,— Мерле відвела погляд од стежки на узбережжя.— Я, слово честі, готова хоч цієї миті...

Громоподібний вибух сміху не дав Мерле закінчити. Особливо реготав Рінальдо:

— Цієї миті! А принца вже обрано?

Мерле не знітилася. Вона зміряла невдаху-жартуна з голови до ніг і глузливо запитала:

— Чи не бажаєте кандидатом? Що ж, список ще не завершено.— І спокійно, наче її й не перебивали, повела далі:— Я б хотіла, безумовно, і зараз лишитися на фабриці. А він...— Вона повернула голову в тому напрямку, де зник Імре Лойк.— Про яких шкільних педоуків він говорив?

Вейніка безтурботно усміхнулася.

— Чому б не сказати, його воля. Але він не враховує того, що голови далеко не однакові: один закінчує за рік два класи, другий — один за два роки.

— Ну-ну! — вигукнув Віханді.— Нічого себе ганити. Ви з Рінальдо просто протанцюлькали рік.

— І що! — спалахнув Рінальдо.— Друге місце в республіці теж щось важить. А фабриці привезли перше місце з Мінська.

Сказавши це, він поглянув на Сілью і Мерле з-під напівпримружених повік. А коли обоє дівчат з неприхованою цікавістю подивилися на нього, Рінальдо відвів погляд, засунув руки в кишені і пообіцяв, підвищуючи голос:

— Цього учебного року зі школою все буде гаразд. Ти, Віханді, закарбуй собі: наступного літа піднесеш нам троянди. З нагоди закінчення або... А за танці, будь ласка, окремо. Ця справа не така вже й легка, як дехто гадає.

Віханді нічого не відповів на це. А Сільї сказав, що пора і їй допомагати — дав їй колоду, щоб сіла, підсунув ближче торбинку з сіллю і порожній таз, витягнув з печі першу партію золотавої риби, з якої аж капав жир.

— Жаль, що я не змогла записати твої слова на плівку, — тихо мовила Вейніка до Рінальдо, потому звернулася до Мерле, що час уже, як говорив Імре Лойк, порядкувати, і, не давши їй зняти фартуха, повела на дачу.

— Ум-гу... — протяг Рінальдо, невдоволено позираючи їм у слід.

— Дивись мені! — почула Сілья застереження Віханді, а Рінальдо пробурчав йому у відповідь, що хай нарешті облишить своє набридливе повчання і бере приклад з Кару — той ніколи не втручається в чужі справи.

Кару занепокоєно повів кутиком уст, але промовчав.

Притих і Рінальдо. Перегодом повернувся до Сільї і похитав головою:

— Отже, вас цікавить покликання та інші туманні й витончені проблеми. А я зовсім іншого складу. Я не терплю ніякого розумування. Діє на нерви. Не усміхайтесь! Ще не відомо, як далеко ви колись зайдете з таким мудруванням.

— Принаймні так далеко, що зможу збагнути, що мені треба збагнути, — сказала Сілья.

— Ви гадаєте, що все-таки зможете? — озвався нарешті Кару. Це були перші слова, які Сілья почула від нього. — Мені від цього користі мало, хоч три роки в армії я щодня роздумував, що й до чого... А коли відслужив, то просто все вирішив випадок. Просто випадок.

— Доля, — усміхнувся Віханді. — І тобі залишилось тільки вибрати.

— Нічого я не вибирав. Сказав: мене привів сюди випадок.

— Але ти все одно вирішив сам: так чи ні. Значить, вибирав, не кинув своє життя і майбутнє на волю випадкові, а вирішив сам. Цим вибором ти взяв свою долю в руки. А якими, зрештою, будуть твоє майбутнє, твоє життя і доля, залежатиме від вибору дій і рішень, які щодня постають перед людиною. Завжди — так чи ні.

Віханді стиснув губи, підморгнув Кару і запитав у Сільї:

— Чи далеко ви просунулись зі своїм розумінням?

— Ще нікуди, — зізналася Сілья.

— Всьому свій час, — зауважив Віханді і заходився допомагати Кару й Рінальдо поратися коло печі.

Залишившись на самоті, Сілья взялася до роботи. Вона знімала рибу з прутів у таз, пересипала сіллю й думала:

«Раптом у мене не буде так, як у Кару,— одного дня випадок поставить все на місце. Випадок чи доля. Тоді й я казатиму, як Кару, що випадок вирішив за мене: під час виробничого навчання саме потрапила на кондитерську фабрику тому, що ходила до школи, котра розташована ближче інших од фабрики. Однак чи точно це? Адже насправді я обрала. Не зв'язок, не торгівлю, а саме кондитерську фабрику. Як виробниче навчання. Доля, цього разу в особі батьків, дала мені можливість поїхати до Криму. Та мені випало вирішувати — так чи інакше. І я зробила вибір. І яким буде моє життя, моє майбутнє і, врешті, моя доля, залежатиме від усіх тих можливостей вибору і рішень, що поставатимуть щодня переді мною. Цей Віханді, до речі, вельми діловий чоловік. І тепер мені ясно, що я не повинна пускати на волю випадку своє майбуття. Не бути під крильцем батьків, жити не на їхній гаманець... Тут Індрек має рацію на сто відсотків. Про це теж повинна була б йому сказати при нагоді. Тепер же стосовно цього не може бути й мови, бо з Індреком не заговорюю навіть про найзвичайнісінькі речі».

21

Сільї впав в око незвичайно пригнічений стап Нїйди, яка разом з іншими дівчатами готувала коло багаття вечерю. Хоч вогнище палало за якихось десяток метрів од копильної печі і Нїйда увесь час була на очах у Сільї, подруги не мали часу погомоніти. Вони могли тільки обмінюватись поглядами: одна стурбованими, деколи просто розпачливими, друга — запитливими й підбадьорливими.

«Може, Воотеле знову утнув щось? Став жартувати з Мерле чи іншою дівчиною? А раптом?..» — думала Сілья.

А втім, чи до цього йому — Вейніка дала. Воотеле безліч усіляких доручень, і він, бідолашний, наче ведмідь на ланцюгу, плентався за нею слідом від вогнища до дачі, від дачі до лісу, від лісу до моря, від моря до багаття. Настрій у нього був явно кепський, ходив, понуривши голову, з потемнілими від досади очима і з-під лоба зиркав на Вейніку, яка весь час квапила його.

Ясно, що він залюбки в товаристві Ідрека й Імре Лойка складав би куплети для вечірнього вогнища.

Коли пильніше придивитися, здавалося, що зараз Нїйду взагалі не цікавить Воотеле. В полоні невеселих думок вона сьогодні при його появі навіть не підводила голови.

Що ж її терзає?

Тільки пізно увечері, коли біля високого багаття почалися танці, Сілья і Нійда змогли залишитися віч-на-віч. Поміж високих і густих ялин вони попрошкували до узбережжя. Навіть удень під деревами було сутінно, а зараз панувала непроглядна птьма. Лише вдалині між стовбурів світилася на небі зоря-зоряниця і спокійно видискувала смужка неба й моря. Туди Нійда й повела кульгаючу Сілью.

Спочатку обидві мовчали. Тоді Нійда зітхнула:

— Я більше не можу. Втоплюся.

— З глузду з'їхала! — вигукнула злякано Сілья і спробувала обернути це на жарт: — Справді божевільна! Вода на глибині холоднюча...

— Тоді поїду. Майну на якусь далеку будову й залишуся там жити. Вже все вирішила.

Тепер Сілья не знала, що сказати. Привід, заради якого подруга хоче полишити рідну домівку, повинен бути дуже серйозним. І в цьому випадку допитуватися недоречно. Нійда згодом сама неодмінно розповість.

Так бувало й колись.

Вони йшли мовчки, доки не дісталися узбережжя, геть засипаного валунами, які в темряві були схожі на велетенських тварин, що спали бік у бік.

На високому камені стояли двоє. На тлі світлого неба Сілья впізнала Ендлу Курма та її судженого. Вони про щось тихо розмовляли й дивилися туди, де поволі пригасала вечірня зірниця.

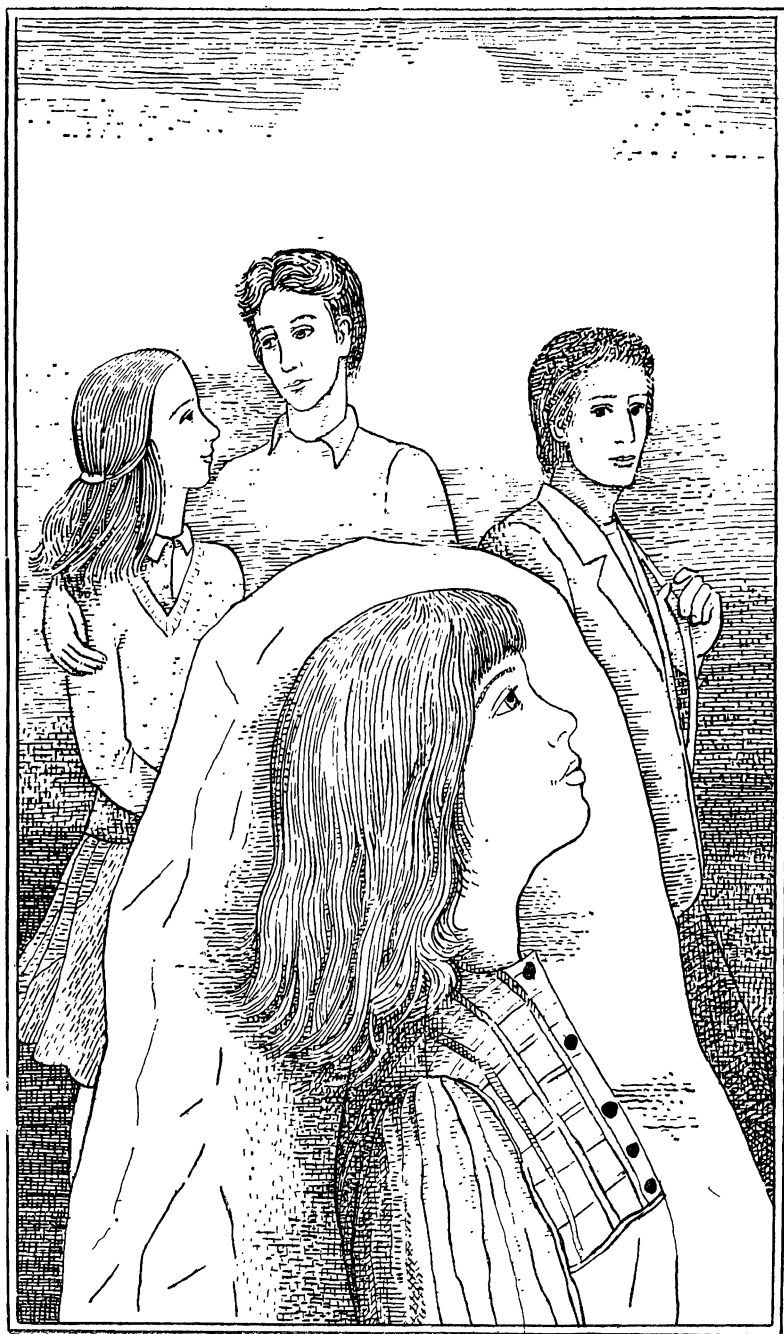
— Яка щаслива Ендла, — прошепотіла Нійда. — Ти помітила, віп... Він, її наречений, не бачить анікого, окрім своєї Ендли. Хіба це не чудово?

— Хтозна. Інколи й негарно виходить. Ти бачила біля вогнища — він дивиться на Ендлу, а до сусідки спокійнісінько повернувся спиною. Принаймні ввічливим треба бути завжди.

— Ну, не присікуйся! Зате він не блазень! — Нійда скрикнула так гучно, що молодята на камені озирнулися.

«Знову блазень! Ось у чому справа, — подумала Сілья. — Який же, справді, Воотеле блазень? Він веселий і життєрадісний. Невже Нійда така ревнива, що Воотеле взагалі не можна ні з ким перемовитися? Невже людина й справді може стати до смішного ревнивою, коли вона раптово... закохується? Одведи таке лихо! Адже колись Нійді було ні холодно ні жарко від того, з ким Воотеле править теревені, танцює або кого проводить додому».

Але хоч яка Нійда ревнива, сьогодні Воотеле дорікнути нічим:

— Ти просто його ображаєш,— сказала Сілья.— Сьогодні він працював до сьомого поту і перед Мерле не блазнював. Навіть не жартував, як завше, а, сама чула, навіть grimпув на Мерле.

— А потому? — вигукнула плаксиво Нійда.— Ти що, сліпа, га? Хіба не бачила, коли Воотеле з Індреком злізли з даху і Воотеле взяв із твоїх рук для себе й Індрека копченої риби, а тоді хотів піти купатися? Ти бачила це?

— Звісно, бачила,— стенула плечима Сілья.

— Ну, а тепер пригадай усе-усе. До найменших подробиць. Тоді й для тебе все проясниться.

Сільї не сподобався примхливий тон Нійди, але вона вирішила краще не заперсчувати. Певне, з нервами не все гаразд, тож і поводитися з нею треба як із хворою, як із дитям.

Дивно, що її сьогодні так стривожило? На березі, коли Сілья опинилася в страшенно незручному становищі й втратила самовладання, ще тоді Нійда була нібито цілком спокійна. Гаразд, пригадаємо все-все. Почнемо з того, що Воотеле з Індреком спустилися з даху.

Індрекове обличчя вилискувало від поту, а руки до ліктів були в зеленій фарбі. У Воотеле — теж. Сам Індрек до копильні не підійшов, позирав здала, як Воотеле зняв із прута дві рибини і повернувся до товариша.

Вони хотіли чкурнути на узбережжя. Одначе Мерле скористалася даною їй на вечір владою і сказала, що для «міністрів постачання» зараз є робота важливіша, ніж купання.

«Для Індрека в неї особливе завдання: то замок, то щось інше. Завжди ним поганяє,— подумала Сілья невдоволено.— Отже, для Індрека завдання, а Воотеле хай допомагає дівчатам різати хліб».

Досі ніхто з дівчат, яким Мерле доручала щось робити, не перечив і слівцем. Хоч дехто й бурчав, чого це вони мусять морочитися з вечерею, коли інші байдикують. Можливо, дівчата побоювалися її покровительки Вейніки.

А Воотеле, отримавши завдання різати хліб, отетерів від обурення. Він впритул підійшов до Мерле, скося глянув на низеньку дівчину з висоти своїх ста вісімдесяти сантиметрів. Тицьнув їй під носа руки і з запалом спитав:

— Такими руками різати хліб, еге?

Мерле взяла його руку й різко відштовхнула.

Тоді Нійда гукнула Воотеле до себе й попрохала допомогти їй помити в морі картоплю, і руки відмиються.

Воотеле погодився і махнув Індреку, запрошуючи з собою,

Одначе Вейніка заступила дорогу, оцінююче глянула на дужі руки Воотеле й сказала, що такий здоровань потрібен їй самій: погано, мовляв, працює насосний колодязь.

Воотеле тим часом пообіцяв з Індреком збігати по воду, але Вейніка пояснила, що колодязь з їй одній відомими хитрощами, і вони впораються удвох, без Індрека.

І тут же, звичайно, Мерле вчепилася в Індрека:

— Індрек мені теж конче потрібен. Комора величезна й темна, там є пацюки, а звідти треба винести кошик зі склянками. Без Індрека сама я не впораюся.

Проте Індрек приязно сповістив Мерле, що у них з Воотеле зовсім інше завдання — вони пообіцяли для багаття набирати хмизу. Та перш за все їм треба відмити руки.

І пішов до моря, а Воотеле плентався за Вейнікою від вогнища до будинку, від будинку до лісу, від лісу до моря, від моря до багаття, щоб хутчіш зробити все і мати змогу посидіти коло вогнища.

От і все.

— Хіба все?! Тобі геть запаморочило! — вигукнула Нійда, яка слухала Сілью дедалі більше тривожачись. — Ти, звісно, не бачила, як Мерле тримала руку Воотеле, як він показував їй долоні у фарбі. Взяла і тримала, як... як... А ця Вейніка... Роздивлялася Воотеле, мов якусь річ, з голови до ніг. Схиляла голівку, пряла очима й сміялася, кокетуючи, наче п'ятнадцятирічна, а самій, либонь, уже вісімнадцять. І як ти, Сільє, цього не бачила! Як підморгувала! Ось так! Привселюдно пускала бісики. Пускала бі-си-ки! А бідолашний Воотеле, цей набитий дурень, ще й зашарівся! Він мусив би повернутися до неї спиною. Але нічого іншого не вчинив, як крутився біля Вейніки, мов зачаклований, цілий день грав лакея, ще й дозволив себе потягти до танцю. Начебто мене й не існує на світі. Це одне. А друге: як може людина отак принижуватися і вдавати з себе блазня, котрого інші можуть використовувати, коли схочуть, пускати йому бісики, коли схочуть, силоміць тягти танцювати, коли схочуть... Ох, чому цей Воотеле такий! Як взагалі можна йому вірити? Ні, з мене годі. Утоплюся. Негайно.

— Божевільна! Ти ж зібралася на велику будову...

— Все одно! Завтра вирушу. На віки вічні.

Гірке ридання завадило Нійді говорити далі.

— Нійдо! Послухай-но... Ну, що ти... — намагалася заспокоїти її Сілья, але подруга розплакалася ще безутішніше.

Зненацька плач урвався, і Нійда, підшукуючи слова і час од часу схлипуючи, стиха заговорила:

— Правильно... це... ну, розумієш... це... Глибоке, справжнє почуття... Воно повинне робити людей щасливими і піднесеними. Як ніці Ендлу. А не так, щоб скребли по серцю й душі десяток злих кішок. Як ти гадаєш?

Сілья мовчала. Що відповіси? Якби вона раніше бодай раз думала над цим.

І справді... Глибоке й серйозне почуття мусить робити людей щасливими. Як у її мами й тата.

А втім... Аби зазирнути людині в душу. Тоді можна напевне судити, скільки мама й тато приносять одне одному святкового настрою, а скільки — поганого. Але між радісним і прикрим є й середнє, що називається буденністю. Саме так! І того середнього, мабуть, між людьми найбільше. Цікаво, чи задумувались над цим коли-небудь, чи досліджували психологи, скільки в людині має бути святкового відчуття і скільки звичайного, повсякденного, щоб вона могла назвати себе щасливою?

От якби володіти даром внутрішнього бачення! Зазирнула б у серце Ендли, в її свято. Умить розгледіла б і Індрекову душу, дізналася б, що він сьогодні думав коло багаття, коли некліпно дивився на червоні омахи вогню, і взагалі, що в нього на серці.

І до Воотеле в душу цікаво б заглянути: чи хвилюється він про Нійду стільки, як вона про нього, чи має її лише за однокласницю і спільницю в уподобаннях?

А про Нійду можна й зараз без особливої проникливості сказати, що в її серці — Воотеле, що його блазнювання і є ті десять злих кішок, що рвуть її душу, і ось чому вона вагається, чи Воотеле для неї справжній Ромео. А може бути й таке, що вона в цьому впевнена, але не знає, чи сама вона для Воотеле справжня Джульєтта? І невідомість, невпевненість роблять її такою сміховинно ревнивою і нещасною.

Як же пізнати свого єдиного і справжнього? Гадаєш, що це він... Певне, всі, хто одружується, думають отак, інакше навіщо створювати сім'ю. Але згодом часто-густо розлучаються. Яка це все-таки проблема! Мабуть, найскладніша на білому світі.

Останнім часом Нійда змінилася до невпізнання. Все журиться, переймається всілякими проблемами, які колись і на думку не спадали. І весь світ в її очах зійшовся на Воотеле, а той блазнює. Навіть страждає своєї подруги не помічає. Раніше відразу спитала би, що непокоїть...

— Слухай, а що з тобою? — раптом здивувалася Нійда, яка давно чекала відповіді на своє запитання.— Щось я те-

бе не впізнаю. Раніше ми могли погомоніти про все, а тепер як громом прибита...

— Я?

— Авжеж. Я вже давненько спостерегла, що ти стала якоюсь іншою.

— Це я-а?

— Авжеж, ти. Дівчата подейкують, що ти... ну, те, що... захопилася Індреком. Одне слово — закохалася.

— Це я-а-а-а?

22

Увесь світ в очах Сільї пішов обертом.

Зненацька вона збагнула, що є миті, коли навіть зі своєю найкращою подругою не можна бути щирою. Що є речі, в яких ти сам собі не наважуєшся зізнатися, тим паче комусь, навіть якщо з першого шкільного дня розповідали одна одній усе до останку і між ними не було анінайменших таємниць.

Саме цієї миті біля них з'явився Воотеле. Ось він одвів Нійду за кілька кроків, і вони почали розмовляти.

«Хай подовше погомонять!» — подумки побажала Сілья і пішла у бік дачі. Їй треба теж побути на самоті, подумати про все-все на світі.

Звідкіля Нійда взяла все це?

Дівчата подейкують.

Гм-м! Хіба такого не бувало?! Роблять із мухи вола. Варто поговорити з людиною, а вони відразу ж — захопилася. Людина подобається, з нею приємно, а дівчата відразу ж: захопилася. І Нійда підпрыгається. Завжди міряють людину своєю міркою.

А якщо вони сказали про це й Індреків? Тоді... Охо-охо... Тоді те, що сталося біля каменя, — тисячократ гірше. Індрек може подумати про це дуже погано. Нібито вона сама павмиспе... Як тепер їй дивитися йому в очі, вітатися і взагалі?..

За спиною розмова стихла. Кроків теж не чути.

Сама.

Раптом лісові шати стали страхітливо-похмурими. У тихому шумі дерев запанувало якесь неприємне шарудіння, поскригування.

Сілья озирнулась.

На тлі моря й світлої небесної пасмути вона побачила Воотеле й Нійду, які йшли, тримаючись за руки. Струнка тендітна Нійда і високий плечистий Воотеле. Вперше Сілья побачила, що вони тримаються за руки.

Ось так! Вона усміхнулась і пішла далі. У Нійди почалося свято. А десять злих кішок? Вони тепер без жертви. І нехай! Не кожен їх пустить до своєї душі. Інша річ Нійда. Вона така вразлива й крихкотіла. А якщо людина сильна... Сильна не дозволить собі... ніякого захоплення, доки не переконається, що її обранець — найвірніший, і доки він не вважатиме так само. Лише тоді. Саме так! Або принаймні не покаже тій людині свого захвату. Ні собі, ні іншим. Інакше з'явиться ще одна Тетяна. Навіщо їх так багато! Вистачить і однієї, що у Пушкіна.

Та з Індрекком ще сьогодні треба все в'яснити стосовно того, як упала з каменя. Негайно, як тільки люди почнуть розходитися од вогнища, треба Індрекку між іншим, жартома сказати, що бач... що бач... Одне слово, щось веселе сказати, адже сміх допомагає людині позбутися ніяковості. І завше допомагав.

Несподівано Сілья скрикнула. Мов із-під землі, перед нею постав Індрек і стурбовано запитав:

— Чому ти сама? Де інші?

— Ідуть. Розмовляють, не варто заважати.

Індрек поглянув на постаті віддалік і мовчки пішов поруч Сільї.

— Палець і досі болить? — запитав нарешті він.

— Не дуже.

Дорогу перетинало товсте коріння дерев. Сілья мимохідь зачепилася пальцем і зойкнула. Індрек схопив її за руку.

— Бачиш, у неправди короткі ноги, — пожартував хлопець і ще міцніше стиснув дівочу руку. — Упадеш ненароком, і тут, у темряві, як тебе знайдеш?!

— Слухай, там на камені, — рішуче почала Сілья, але не змогла віднайти бажаного веселого тону й продовжила тихо й винувато: — Впала, як... як...

— Упала? Я ж смикнув.

Усе, що нібито прояснилося для Сільї, пішло шкереберть. Вона зупинилася.

— Навмисне смикнув. Я так захотів. — Хвилювання перехопило Індреків горло. — Сільє, знаєш... ти... — його лице наблизилося. — Сільє!..

— Що? — власний голос видався їй чужим.

— Сільє! Ти зовсім не така, як інші дівчата. Для мене, Сільє. Розумієш, що це значить? Розумієш? Скажи!

Сілья мовчала. Тоді промовила:

— Он Нійда і Воотеле йдуть.

Дісталася додому. Сільї здалося, що вона тут не була щонайменше тиждень. Як багато сталося за цей час.

Вона почала підійматися сходинками. І знову її охопило те саме дивовижне відчуття незалежності і самостійності, як тоді, коли повернулася з аеропорту. Два дні її не було вдома з власного дозволу... Неймовірно! Зараз увійде до кімнати і напише батькам, що була там і там, поїхала з дому ще в п'ятницю уранці, була відсутня день, і ніч, і ще день, і ще ніч і повернулася тільки третього дня аж увечері. Вони читатимуть і похитуватимуть головами. А мама не стільки дивуватиметься, як, зрозуміло, буде украй стурбована.

Цікаве-таки життя! А було ж, коли Індрек проходив повз тебе і мої не помічав. А тепер... Тепер несподівано він сказав: «З тобою можна хоч півсвіту обійти». І ще: «Я ж смикнув. Я так захотів». І потому: «Сільє, знаєш... ти... ти зовсім не така, як інші дівчата. Для мене, Сільє! Розумієш, що це значить?»

Спогади про це бентежили й тішили, а попереду... незвідане. Думками знову поверталася до тієї розмови.

На серці бриніла радість, а настрої був святковий, піднесений.

«Розумієш, що це значить?» Що саме хотів Індрек сказати? Чи не... Якби не підійшли Нійда й Воотеле, що б сказав ще Індрек?

Того вечора вони більше не побули вдвох. Наступного дня теж. А сьогодні, на узбережжі, коли всі пішли купатися, вони залишилися засмагати і взялися розв'язувати напіврозгаданий кросворд. Нібито в світі не було нічого важливішого. Сілья пропускала повз вуха запитання, вслухалася тільки в Індреків голос і думала, як зараз усе відрізняється від того, що він сказав їй позавчорашнього вечора: «Ти зовсім не така, як інші дівчата». Таке несхоже і все ж схоже. І ще вона подумала на узбережжі, що удвох найзвичайнісіньке засмагання стає чимось незвичайним, а найзвичайнісінький пісок — особливим, а море...

Різке покашлювання перенесло Сілью із заллятого сонцем берега в сутінки під'їзду.

Угорі, на сходовому майданчику, засунувши руки в кишені квітчастої домашньої сукні, стояла тітка Метс. Близько посаджені очиці хитро примружені, на худому циганкувтому обличчі і навколо тонких губ грає усмішечка. Некрасива й огидна усмішечка, від якої дівчина остовпіла.

— Де це ти швендяєш?

У жінчиному голосі, в усій її зовнішності відчувався неприхований осуд.

Сілья обурилася. Дивина! Ця Аннабелла удає, начебто її прохали опікуватися нею, а її підшефна, ще по суті дитя, майнула кудись без дозволу. Дивина: деякі дорослі ніяк не хочуть визнати, що ти вже повнолітня. Заздрять чи щось інше? Щомиті вони готові зазіхати на твою самостійність. Але нічого не вдієш, шановна Лорейдо Метс, стара Аннабелло, доведеться змиритися з думкою, що деякі сусіди вже перестали бути неповнолітніми і можуть ходити, куди вважають за потрібне, не звітуючи всьому будинку за кожен свій крок.

— Така втомлена, така знесилена, що не може й сходинками піднятися, — жовчно вела далі сусідка.

Виструнчившись так, що спину замлоїло, Сілья підвела голову і витягнула шию, повільно й поважно стала підніматися сходами. Сусідчине лице, на якому вигравали усмішечка й осуд, з кожним кроком змінювалися звичайним невдоволенням.

Поки Сілья наблизилася до сусідки, вона встигла почути, що таким юним небезпечно почати не бувати вдома, що порядні дівчата поведуться пристойно й після повноліття, що хай принаймні подумає про своїх батьків, якщо на себе не вважає. Адже легко втратити честь, а повернути вельми важко, поговір, коли йому дати бодай мізерний привід, — ніби вогонь, що випалює суху торішню траву, поширюється з пеймовірною швидкістю і знищує все.

Сілья дивилася на сусідку й від обурення не бачила її. Їй хотілося вигукнути: «Як вам не соромно!», затиснути їй рота, щоб звідти не вилетіло жодне брудне слово. Хотілося повернутися й побігти, але ноги ступали далі й зупинилися перед сусідкою.

— Добридень! — сказала дівчина.

І ні слова більше.

Вона дістала із сумки ключ, пройшла повз жінку і відчинила двері.

— Увесь будинок занепокоєний... — долинув до передпокою сусідчин голос. — Та й Індрек наче випарувався. Занадто рано починаєте. Це може зле...

Сілья миттю зачипила двері, в які відразу ж постукали й гукнули:

— Хоч телеграму візьми. Ще вранці принесли. Чуєш, телеграма з Ялти!

Із Ялти? Чому телеграма? Щось трапилося? З ким?

Сілья одчинила двері, взяла телеграму і з завмиранням серця розгорнула її.

ІНДРЕК ДОРΟΣЛИЙ КВАРТИРУ НЕ ЗАБЕРУТЬ НІ В ЯКОМУ РАЗІ НЕХАЙ НІКОГО НЕ ВПУСКАЄ ТАТО

Сілья відразу не збагнула, в чому справа. Час, коли вона писала батькам про зазіхання на Індрекову квартиру, відсунувся несказанно далеко. Але дівчина вмить усе пригадала, зачекала, поки сусідка піде до своєї квартири, і з телеграмою метнулася до Індрекової поштової скриньки: як тільки він повернеться з лікарні, прочитає одразу. Від думки, що вона під сторожке сусідчине прислухання повинна дзвонити до Індрека й пояснювати, чому батьки надіслали їй таку телеграму, її поиняв дроз.

Саме тоді, коли Сілья спускалася сходами, до під'їзду зайшов опасистий чоловік тітки Тійни, який мешкав на першому поверсі. Побачивши дівчину, він поправив окуляри й голосно вигукнув:

— Тійно! Дивися лишень, наша пропаца дитина ось!

Сілья насторожено застигла на нижній сходинці, готова до захисту.

У дверях з'явилася тітка Тійна.

— Сільє! — скрикнула вона. — Де ж ти була?

Майже такі ж самі слова, як і сусідчині, але в них звучала трепетна турбота, а на худому жіночому обличчі світилася радість побачення, і це все надавало словам зовсім іншого змісту.

Сілья усміхнулася і розповіла про мандрівку.

— Що я тобі казав! — мовив чоловік. — Хіба мало в молодих своїх справ і походеньок! А ти відразу ж — до лікарні! А вона... — товсті скельця чоловікових окулярів зблиснули вгору, а голос змінився шепотом: — Тітка Метс радила звернутися до міліції...

— Годі-бо! — перешипила тітка Тійна чоловіка. — І ми повинні бодай раз поїхати на цей острів. Лише, люба дівчинко, наступного разу черкни мені кілька слів, коли нас не буде вдома. Не заради контролю, ти вже велика й розумна. Незнання і тривога — неприємні спільники, хіба не так?

— Пробачте, будь ласка, — попрохала Сілья. — Я просто не подумала про це. Слово честі, це вперше...

Хійє увірвалася, мов буря, розмахуючи над головою газетою.

Зграйка дівчат саме стояла біля графіка й дивилася, як Ендла Курма вписувала в нього показники за п'ятницю. Нічого нового в цьому не було. Ще під час відпочинку на острові Лууле випитала в кожного, хто скільки уклав коробок, і всі знали, що перший квартет попереду. Лууле відстала від нього майже на півдюжини коробок, наступала на п'яти другому, навіть випередила третій. Про це знали всі, одначе цікаво знайти в графіку своє прізвище, прочитати кількість зробленого й порівняти з іншими.

І Хійє, як тільки увійшла, відразу кинула погляд на графік, а потому вигукнула, розмахуючи газетою:

— Усі читали?

На її питання відгукнулося двох:

— Що? — І запала тиша.

Хійє взялася в боки і підвела брови.

— Ех ви, сліпці! По-вашому, журналісти і автор цієї статті працювали марно.

— І ти, звичайно, як тільки в неділю повернулася додому, негайно вхопилася за газету? — підшпигнула Мерле.

— Так і є! Дідусь обвів заголовок олівцем, мовляв, читай, дитятко, тут про вас...

Ліс рук потягнувся до газети, і за мить її не стало — розірвали начетверо. Хійє зажадала повернути клапті, вибрала два, поклала на роялі й попрохала Мерле прочитати виразно й голосно.

У газеті йшлося про молодих цукерниць. А з середини цієї розповіді — про учениць середньої школи, які проходили на фабриці виробничу практику і вирішили під час літніх канікул тут попрацювати. Особливо хвалили дівчат, які з ініціативи Сільї Рауд реорганізували свою роботу і вже першого дня розфасували цукерок найбільше від усіх.

— Покажи!

Сілья потягла до себе шмаття газети. Та перш ніж вона знайшла там своє ім'я, Мерле вихопила в неї клапті.

— Тільки Сілья Рауд. А інших членів квартету мов і не існує, — набурмосилася вона й запитала слухачів, хто такий У. Кареда, який зметиковав оцю поверхову статтю.

Ніхто не знав.

— Певне, цей У. Кареда якийсь перодряп, — висловила припущення Хійє. — Дідусь казав, що помічав це прізвище під інформаціями щотижня.

— Коли ж він був тут? — здивувалася Сілья.— З голови все-таки не напишеш.

У приміщенні, де працювали школярки, чужих не бачив ніхто. Із Ендлю Курма жоден журналіст не розмовляв. На думку дівчат, інформацію могла дати лише Сілья, котра в п'ятницю після від'їзду всіх інших залишалася на роботі сама. Тим часом з'явилася Вейніка, яка висловила здогад, що журналіст найпізніше побував у четвер, інакше стаття не потрапила б до недільного номера.

— З мене досить! — нарешті вихопилось у Мерле.— Я не збираюся більше комусь здобувати славу, а самій лишатися в затінку. Не збираюся. Красенько дякую.

Вона жбурнула шматки газети на рояль, пробралась крізь натовп дівчат і заходила швидко поратися на своєму робочому місці.

Хійє підбігла до неї.

— Що ти затіяла! — розсердилася вона і прикрила руками коробки, які приготувала ще в п'ятницю.

Мерле буркнула, що вона полишає квартет. Бачите, вирішила це ще в неділю. Ті, кому самотужки важкувато впоратися з нормою, хай працюють у гурті. Вона почне змагатися з Лууле, а якщо Сілья ризикне, то і з нею.

Сілья аж кипіла від обурення. Що за людина — спершу перечіпає і тієї ж миті запрошує бігти наввипередки.

— З тобою я більше не ризикну щось робити,— кинула вона Мерле.— Сьогодні говориш одне, завтра — інше.

— Сьогодні одне, а завтра інше, бо мій вітер саме дме в одному напрямку,— пояснила задумливо Мерле.

Ендла Курма, яка розмовляла біля графіка з Вейнікою, поцікавилася, в чому річ.

Сілья зраділа: тепер бригадир утрутиться і скаже своє вагоме слово. Авжеж, ця Мерле капризує на роботі, ніби примхливе дитя, котре, коли щось не подобається, вимагає свою ляльку та клаптики і з ревом іде геть. А ще вдає з себе справжню робочу людину!

— Не зважай! Вони самі полаються й помиряться,— мовила Вейніка і розгорнула журнал «Сидует» на сторінці для наречених.— Поглянь лише, які чарівні ці сукні. А фата! Чудово, ага?

Ендла Курма аж скрикнула від захвату і, забувши про квартет, заквапилася з Вейнікою до рояля.

Хійє пильно глянула їм услід.

— Ох ти, золотенька! — раптом вигукнула вона й обома долонями поплескала Мерле по щоках.— Ти розчудово вирішила питання. А я марно ламала голову всеньку ніч, як же

це прийду й скажу, що, бач, одна із нашої четвірки зайва.

— Що.., в чому річ? — не збагнула Мерле.

— Адже правда? — повернулася Хійє до Сільї і заторохкотіла: — Втрюх працювати найкраще. Мерле в п'ятницю підкачала, і Нійді, окрім своєї роботи, ще й доводилось їй допомагати, замість того щоб удвох із Сільєю закривати коробки і наклеювати етикетки, як радила Ендла.

Хійє глибоко вдихнула і, не давши нікому мовити й слова, зацокотіла далі:

— Нійда взагалі спритна дівчина, вона сортуватиме, укладатиме і зважуватиме цукерки — і все за одним рипом, адже окремо зважувати недоречно, а Сілья закриватиме коробки й наклеюватиме етикетки, а я робитиму нові коробки, і все буде чудово. Чи не так, друзі по змаганню?

Під час розмови Хійє обернулася спиною до Мерле, а лицем — до Нійди й Сільї. Та вони не розуміли гримас, які Хійє їм корчила.

Нійда хотіла щось сказати, але зітхнула і промовчала.

Сілья подумала, що їхній розподіл праці недосконалий, тут Хійє має рацію. Але чи доцільна пропозиція Хійє, це ще покаже подальша праця. Одначе головне — пропозиція однокласниці допомагала безболісно викрутитися із нинішнього скрутного становища. А втім, непересічному логічному мисленню Хійє можна довіряти. Тим паче, що над новим розподілом роботи вона всю ніч ламала голову.

Стурбовані погляди, які Хійє кидала з-під опущених повік на коробки, на ваги, на Нійду й Сілью, останню збили з пантелику: чи не зараз Хійє спало на думку поділити роботу на трюх? Інакше вона сказала б про це вчора на пароплаві. Сказала б неодмінно, бо, коли дівчата згодували чайкам прихоплений з собою хліб, Хійє і Сілья залишилися удвох на палубі помилуватися зеленавими хвилями. Тоді часу для розмови було цілком достатньо.

— Ну що, засукаймо рукава? — спитала Хійє, але її голосу бракувало колишньої бадьорості.

Навколо вже кипіла робота. Третій квартет несподівано завагався: може, і їм буде ліпше втрюх, а другий продовжував трудитися четвіркою, вони залишилися в колишньому складі. Обидва квартети запрацювали ще хутчіше, тому що збентеження між тими, хто досі вів перед, давало іншим надію бути першими.

— Славно, математику! — похвалила Сілья Хійє. — Хай і так! А квартет зостанеться і надалі: ми трос, а четвертим, звичайно, буде наше перше місце.

— Дурненька! Подумай лишень, що ти верзеш! — прошепотіла Хійє.

— Саме так! — тихо мовила Сілья у відповідь.— Перше місце ми тепер не сміємо віддати заради впертості. У п'ятницю ми мали по сто дев'ять коробок, сьогодні зробимо по сто і дюжині. Не менше.

Хійє впала на стілець.

— Божевільна! Утрюх!

— Це неможливо! — палко прошепотіла і Нійда.— Я не зможу.

У неї па столі стояла купка ще в п'ятницю заготовлених коробок, вона присунула їх поближче і стала паповнювати.

— Бути першими неможливо,— повторила і Хійє.— Утрюх працювати за чотирьох. Я подумала тільки...— Вона опустила голову на схрещені пальці, і, здавалося, сльози ось-ось закапають з її очей.

— Чому за чотирьох? — здивувалась Сілья і раптом збавнула, яке непорозуміння породило занепокоєння Хійє. Вона схилилася над столом і тихенько мовила Хійє: — Опам'ятайся, математику, від сього героїчного вчинку! Помізькуй ретельніше!

Хійє підвела голову.

— Адже облік роботи все одно буде вестись на кожного окремо. У п'ятницю в нас вийшло по сто дев'ять. Ну? Розумієш?

Хійє густо почервоніла, прикусила верхню губу і з-під опущених повік справді закапотіли сльози.

Сілья розгубилася. Вона знову перегнула через стіл і торкнулася лобом мокрого носа Хійє.

— Вибач! — прошепотіла вона.— Я не хотіла тебе образити. Цей... геройський вчинок... Вирвалося мимоволі.

Хійє рвучко підвела голову, змахнула великим пальцем сльози зі щок і кинула погляд на Сілью:

— Он воно що! По-твоєму, й не було героїчного вчинку! Красенько дякую! А я гадала, що це взагалі в моєму житті був найкращий вчинок. Справа в іншому... Що я так тупо могла помилитися в лічбі... Мов первачок, який не розшолопав порохувати від одного до чотирьох... Я цього не переживу. Не переживу.

— Ну що ти, Хійє! Якщо ти справді думала, що ми втрюх впорасмося із нормою за чотирьох, це і є героїчний вчинок.

— Все одно, цей сором я не переживу. Не переживу — і все, і не втішай. Скажи, яка користь од моєї п'ятірки з ма-

тематики, якщо я в житті не можу дати ради найпростішому? Мертві знання.

Вона гучно шморгнула носом і закусила нижню губу, глянула на Нїйду, яка з неабиякою спритністю наповнювала коробки, і перелякано вигукнула:

— Зачекай! Зупинись! Так і коробки закінчатся, а я ще не склала жодної.

25

Хїйє, затулившись з обох боків коробками, прошепотіла Сільї:

— Твій Ромео, здається, хоче поговорити з тобою. Без утаву зазирає сюди.

Ромео?

Сілья простежила за поглядом Хїйє, але не озирнулася. Вона відчула, як паленіє обличчя, і ще нижче схилилася над робочим столом.

— Хто? — спитала вона тремтячим голосом.

— Індрек. Нібито сама не знаєш.

Сілья мусила зібрати всю волю, щоб не озирнутися. З учора вона не бачила Індрека. Після того, як він поблизу гавані сів у трамвай і поїхав до лікарні.

Сьогодні Індрек усе метушиться біля рояля. Міг би підійти сюди, як он Воотеле: запитав, чи вистачає цукерок, розповів Нїйді почуту пригоду про шпака, який нявкотів по-кошачому, та про одомашнену каню.

А Індрек ніяковіє. Цікаво, що він хоче сказати? Чому Хїйє гадає, що йому взагалі кортить поговорити? Наче просто так не можна позирати.

Тепер Хїйє лукаво підморгувала Сільї, а сама дивилася кудись за її спину, проте ні, зовсім поруч.

Не озираючись, Сілья краєчком ока побачила, як хтось у білїм халатї стоїть коло столу.

— Доброго здоров'я! — сказав Індрек.

Лише тепер Сілья обернулася і усміхнулася.

— Добрідень, добридень, Індреку! — дзвінко защебетала Мерле. — Скажи, чи сподобалася тобі наша поїздка?

— Дуже, — відповів хлопець і пішов.

— Що він хотів? — здивувалася Мерле. — Постояв-постояв біля мене і... пішов. Ці-ка-во!

Їй ніхто не відповів.

Після обідньої перерви Мерле забігла до зали радісна й збуджена, сіла на своє місце і, зіпершись щокою на руку,

дивилася поперед себе. Інші вже працювали, а вона сиділа й мріяла. Іноді усміхалася, струшувала головою, позирала на сусідок і все про щось фантазувала...

— Ти нам даєш фору? — поцікавилася Хійє.

Мерле повернула до неї обличчя, на якому застиг м'який і лякливий подив.

— Уяви лишень — він зупинив мене на сходинках саме тоді, коли я прошкувала до їдальні. Зупинив сам і заговорив про замок. А я думала, що він уже забув про це.

— Воотеле, еге?! — вигукнула насторожено Нійда.

— Чому Воотеле? Індрек!

— Ось не мели! — перебила її Хійє.— Коли взагалі хтось когось і затримав, то ти його.

— Але ж він стояв тут, саме біля мене. Мабуть, хотів поговорити зі мною, не інакше...

«Якби ти знала, Мерле, чому Індрек приходив сюди,— подумала Сілья,— ти обережніше б обирала слова, щоб не бути смішною. Індрек приходив до мене сказати «доброго здоров'я». Навіщо б він стояв біля столу. Ми не бачилися від учора. Якби я сиділа на твоєму місці чи на місці Хійє, лицем до дверей, то бачила б Індрека щоразу, коли він з'являється у приміщенні, і щоразу це ставало б у нас новим побаченням. Ромео і Джульєтта... Гм! Досить милозвучно, і ніскільки не сентиментально, і не занадто романтично, і досить-таки пасує сучасній людині». Ромео... Мій Ромео...

Цукерка, що впала на руку, урвала думки Сільї. Через стіл на неї докірливо дивилася Мерле.

— Ти й не чуєш... Скажи-но мені — адже знаєш Індрека ліпше, бо живете в одному будинку,— чи є в нього інструменти, щоб вставити замок, чи мені треба роздобути?

— Ти запитай в Індрека сама,— порадила Сілья.— Я не знаю до пуття.

— У нього самого — це справді найдоцільніше,— погодилася Мерле.— Бач, якби інструменти мав Індрек, усе б припвидшилося: після роботи ми поглянули б, який треба замок, потому відразу ж — до магазину, тоді до Індрека по інструмент і негайно назад, і за короткий час упоралися б. Скажи, Сільє, як ти гадаєш, я справді не знаю і край... Чи повинна я віддячити якось Індреківі за цю роботу, наприклад, запросити на морозиво, або до кав'ярні, чи в кіно, чи досить одного «дякую»? Гроші пропонувати незручно, чи не так?

«У кіно... Або до кав'ярні...» Це просто ошелешило Сілью. Отже, замок — це щось подібне до ракети-носія, яка виводить на орбіту. Ох і метикувата ця Мерле! Залишила мене далеко позаду. А втім, цікаво, чи Індрек здогадається,

що замок для Мерле тільки привід? Навіщо до її кімнати замок, якщо вона живе з батьками у двокімнатній квартирі? Замикати від батьків свою кімнату... Неймовірно! Образливо для всіх.

А можливо, розмова про замок потрібна Мерле тільки для того, щоб трохи розколошкати дівчат? Коли Індрек з'являється, на нього спрямовують погляди всі, то чому б їх, надто допитливих, трохи не подратувати, крапельничку не похизуватися, мовляв, слухайте, слухайте всі: оця ваша симпатія сьогодні йде до мене, а я піду до нього, і ми удвох вирушимо до магазину, а після цього до кав'ярні чи їсти морозиво... Цілком по-жіночому. І явно так і є, бо як погляд Мерле снує від однієї дівчини до іншої — чи всі завважили, які в неї справи з Індреком. А й справді — які? Коли б Індрек захотів піти до Мерле, то вже сидів би в її кімнаті. Індрек не Рінальдо. Досі його не бачили з жодною дівчиною, окрім однієї...»

Ромео і Джульєтта...

— То як ти гадаєш, Сільє? — нагадала Мерле своє запитання. — Я справді не знаю.

— Про це ти повинна запитати в нього самого, — відповіла стурбовано дівчина.

Коли після роботи Сільє й Нійда разом вийшли з фабрики, Індрек уже стояв неподалік брами. Уперше в житті Сільє побачила, що він когось чекав. Поруч нього був Воотеле, який роздивлявся на долоні сонечко.

Індрек попрямував до Сільє і пішов з нею поруч — ніби так завжди поверталися з роботи разом. Сільє здалося це цілком природним, що Індрек чекав її. І водночас таким новим і захопливим.

Індрек сказав про знайдену в поштовій скриньці телеграму.

— Що ти жерез мене потурбувала своїх батьків, та ще під час відпустки, — мовив хлопець, але в голосі не відчувалося докору. — Я не звик, щоб хтось, окрім матері, піклувався про мене. Та інколи приємно відчувати це. Дуже вдячний тобі!

Далі вони йшли мовчки. Воотеле з крапчастим сонечком і Нійда — за ними.

Так хороше ступати разом. На острові Індрек сказав: «З тобою можна хоч півсвіту обійти». І з Індреком теж можна б іти без кінця. Ідеш, і нібито зовсім нікуди тобі поспішати, бо найдорожча людина у світі тут, біля тебе. Ох і думки! Але все-таки...

Дівчина вслухалася в себе. Свято. Справжнісіпське свято! І вулиця, така буденна, змінилася і стала святковою, і люди в робочому одязі, із господарськими сумками, і вантажівки з панелями і піском, що гуркотіли повз них. І навіть трамвай вибрязкував мотив якоїсь веселої польки.

Сілья помітила обіч шляху квіти. Коли ж їх тут посадили. Як пасує їхній темно-синій колір до білуватих вапнякових плит тротуару! І висадили їх не сьогодні. Дивно, вже два тижні ходить тут, а квіти помітила вперше тільки зараз. Неначе дивишся на все двома парами очей — іншої людини і своїми.

— Які в тебе з Нійдою плани на сьогодні? — урвав мовчання Індрек.

Сілья стонула плечима. Якби сяло сонце, майнули б усі на пляж, але в такий хмарний день там робити нічого, а іншого вони ще не придумали.

Індрек промовчав на це.

Воотеле й Нійда відстали — сонечко, либонь, не хотіло злітати з хлопцевої долоні, і Нійда пересадила його на свій палець.

Сілья й Індрек спинилися на розі вулиці почекаати їх. Сілья катала носком черевика шматочок вапняку, що відломився від плити, і думала, якби тепер запитати в Індрека, що він поробляє після обіду й вечорами, чому його ніколи не видно? І чому він сьогодні вільний? Бажання почути відповідь на ці запитання — не пуста допитливість. Раніше, можливо, й так, а тепер просто неприродно не знати про Індрека все-все... Сама вона ладна розповісти хлопцеві все, що його цікавить. По-іншому й не можна, якщо вже в свій Ромео.

Цікаво, про що Індрек зараз думає? Може, теж про те, щоб запитати... А може, пригадує вечір на острові під темними вітами могутніх дерев, коли він сказав: «Сільє, знаєш... ти...»

— Сільє! — урвав мовчання Індрек. — Скажи, що за людина ця Мерле?

Сілья облишила камінець і підвела голову. Невже це запитав Індрек?

Хлопець дивився на неї, чекаючи відповіді.

Сілья знизала плечима. Що вона знає про Мерле?! Мерле і Хійє тільки рік тому після об'єднання паралельних класів стали вчитися з ними. Так і сказала Індреківі. І ще:

— Звичайна дівчина. Як усі. У неї є гарна подруга Ті-йю, яка поїхала з батьками відпочивати. З іншими Мерле спілкується мало.

— Чи не знаєш, які в неї стосунки з батьками?

— Ніколи не запитувала, а сама вона не розповідала. А в чому справа?

— Нічого особливого. Я тільки подумав, навіщо їй замок до своєї кімнати... За цим криється щось серйозне. Ти була в неї вдома?

— Ні.

— Жаль. Тоді ти нічого не можеш сказати про це. Га-разд, доведеться виконати її прохання. Якщо ви сьогодні з Нійдою вільні, давайте заскочимо на хвилику до Мерле. Згодна? Воотеле теж не проти.

Отже... Мерле не брехала. Тоді справді Індрек підійшов до столу заради Мерле, хотів поговорити з нею, але посоромився інших дівчат і перш за все її, Сільї. Опісля він зупинив Мерле на сходинках, і та верзла всіляку нісенітницю про інструмент і запросини в кіно просто з утіхи. Спершу зруйнувала квартет, тепер же...

— Ох, який жахливий вітер! Холодно! — здригнулася Сілья.— Забула кофту в роздягальні.

Вона полишила хлопця на розі вулиці і бігцем кинулася назад. Нійда й Воотеле спостерігали за сонечком, яке нарешті злетіло в небо, і не помітили Сілью, яка промайнула повз них.

— Де Сілья? — запитала Нійда, підійшовши до Індрека.

— Сказала, що візьме кофту. Забула її в роздягальні.

— Сьогодні зранку вона була без кофти! — здивувалася Нійда.

26

Сілья мчала так, немов їй на п'яти наступали десяток чортів.

«А що, маєш! — лаяла вона себе.— Фантазерка! Навіюєш собі казна-що, а потому виснеш».

Ну, занадто вже не побиватимусь. Тільки прикро. Страшенно прикро.

Проте із прикрістю справа така: тобі гірко, а іншим — хороше. Але чому саме іншим має бути погано, а тобі добре?

Егоїстка, закінчена егоїстка! Звичайно! Мама й тато хотіли вперше з донькою поїхати до Криму. А ти? Наполягла на своєму. Власне бажання було для тебе найважливіше, і воно мусило взяти гору.

Ти — егоїстка. Егоцентричний екземпляр.

І не лише стосовно батьків. З Індрексом живеш в одному

будинку од самого свого народження. Він твій сусіда. Товариш по школі. Та цього тобі, егоїстці, звісно, замало. Тепер хай буде ще й твоїм Ромео. Тільки твоїм. І щоб із жодною іншою людиною не мав ніяких стосунків.

Як це, «з жодною іншою людиною», коли йдеться про кривного ворога, який повсякчас руйнує твої добрі наміри, мрії.

Ось тобі й па, вже кривний ворог! Ти ж егоїстка до мозку кісток. Інший одразу ж тобі кривний ворог, якщо веде свою, а не твою лінію. Звичайно, звичайно — твоя ліпша. Ви — перші. Перші сьогодні. Але — якщо чесно! — чи була б ти попереду сама? Мерле — так. Сьогодні вона випередила третій квартет, а Лууле й поготів. Але ж і Хійє наодинці не була б першою. Так само, мабуть, і Нійда. А гуртом змогли. Ось так! Адже в цьому сенс і сила квартету. Разом виконують більше.

Подумавш, новація! Просто неймовірне новаторство — відкрито давно відкрито Америку.

Але все це зовсім інше. І зараз серце болить не тому.

Дарма, хай поболить! Так тобі й треба! Справді, пестунка. Звикла гнути по-своєму — ось у чому річ. І зразу, коли щось не до шмиги, втікаєш мов опечена. Троє зараз чекають тебе на розі вулиці, а ти мчиш, ніби хортиця, якій до хвоста причепили бляшанку. Виставляєш себе на посміховисько. Не інакше. І раштом застигла як вкопана.

Яку ж бо дурницю вона втнула! Побігла по кофту! Як би ця кофта опинилась на фабриці? Навіть одурити не вмієш до пуття. Нічого не вдієш, треба негайно повертатися, перш ніж Індреківі стане ясно, що вона сказала неправду.

Сілья повернула й поволі пішла до рогу вулиці, де на неї чекали.

«Ох і дивакувата я, — думала дівчина, хитаючи головою. — Слово честі, дивакувата. Брешеш, спершу втікаєш, а тоді розкаюєшся, мов на сповіді.

А щодо пестунки — хіба ти така? Це нічого, що ти єдина донька. Ось Тійю — пестунка: за неї все робить мати — пере їй комірці, миє голову і навіть шию, складає портфель і зігріває простирадла. А ти з четвертого класу прибираєш свою кімнату і миєш підлогу, а починаючи з шостої, коли в мамі термінова робота, готуєш їсти. Хіба пестунка такою буває?!»

І цей Ромео... Ти йому так не говорила. Нікому не казала про нього так. Лише собі. Та багато що людина промовляє сама до себе. Або... Не знаю. Над цим ще треба подумати. Принаймні він твій сусіда, Товариш по школі. По роботі

теж. І ти йому сусідка. Співучениця. І товаришка по роботі. «Ти зовсім не така, як інші дівчата. Для мене, Сільє. Розумієш, що це значить?» Нині розумію. Друг. А як із Ромео... і Джульєттою? Хіба не можна й помріяти? Розповісти собі казку? Пора Червоної Шапочки уже минула, тепер про Ромео і Джульєтту. Інколи заради сміху можна уявити себе Софі Лорен, Валентиною Терешковою або негритянською принцесою десь у африканських джунглях. Кому це завдасть лиха?

Гаразд, пехай буде як є, але що стосується Мерле, то... вона найсправжнісінький кривий ворог. Адже через неї квартет розпався, а вона вигадує всілякі замки і походеньки в кіно, запросини до морозивного бару і питає без угаву поради. Ну, тут уже не до потурань та каюття.

Сілья побачила Індрека, який із Нійдою та Воотеле простував їй пазустріч. Ноги стали наче ватяпі, знову захотілося майнути геть. Але не вчинила цього, а навіть пришвидшила ходу. А коли помітила, що Індрек пильно дивиться на неї, усміхнулася і ще здаля вигукнула:

— Уявляєте, я немов забудькуватий професор! Адже в мене й не було сьогодні кофти. Добре, що вчасно схаменулася.

— Хлопці хочуть завітати до Мерле, — повідомила Нійда.

— Щасливо! — вигукнула Сілья і запитала в Нійди: — Ти розповіла про ранкову пригоду з газетою і про те, як Мерле накинута на наш квартет і мало не посварила нас?

— Розповіла.

— От бачите, — Сілья взяла Нійду під руку й сказала хлопцям: — Після цього ми не можемо з вами піти до Мерле.

— Я піду, — мовила Нійда. — Вже пообіцяла Воотеле.

Сілья випустила руку подруги.

Раптом вона збагнула, що її місце кращої подруги Нійди тепер належить Воотеле. Це ошелешило Сілью. Такого перебігу подій вона не передбачала. На душі у Сільї знову стало прикро.

— Ну, якщо так, то звичайно, — пробурмотіла вона. — Ідіть!

— Може, ти все-таки передумаєш! — попрохав Індрек. — Як ми завтаємо без тебе? Увесь час були вчотирьох. А не піти неможе, бо людина попрохала допомогти. Просто так вона б не наполягала. У неї є причина, про яку вона не хоче говорити. Окрім сьогодні, я не матиму часу. Коли в мене ще випаде вільна година, не знаю... А опісля могли б щось гуртом придумати — піти в кіно, поласувати морозивом...

— Мерле не запрошувала мене,— сказала Сілья.— До побачення.

Швидко, не озираючись, вона поспішила від трійці.

27

Лише в дверях Будинку художника Сілья озирнулася. Друзів позаду не було. Так вона й гадала і тому саме сюди й попрямувала.

Усім, хто заходив до виставочної зали з вулиці, вона видавалася похмурою; окрім вервечки грузинських туристів, тут було лише кілька відвідувачів.

Сілья струснула напруження і попрямувала до задньої стіни зали, де висіли картини Рейбаса «Спокійне море» і «Вигин ріки». Уже втретє Сілья приходила на виставку заради цих двох акварелей.

Яка незвичайна вода! Пронизана світлом до самісінького дна: навіть видно малесенькі піщані гривки, якщо вдивитися. Ні хвилечки, ні жмурів. Хоч ось там море нібито колихнулося від доторку чайного крила — так низько пролетіла птаха. Тиша. Безмовна, безвітряна тиша. Спокій.

Забувши про все, Сілья роздивлялася море в ледь помітних жовтувато-сірих і білувато-сірих відтінках і зеленаву річкову воду. Як уміє людина так малювати воду — тільки пензлем, умоченим у фарбу? З допомогою яких чарів Рейбас створив цю воду і небо?! Подивився на морське сяйнисте безмежжя — і голова йде обертом — така глибинь і височина! Хоч і знаєш, що тут, під цим ледь помітним шаром фарби, щільний білий папір.

Який чудовий майстер цей Рейбас! Якби я зуміла отак! Бодай на крапельночку!

Зараз же майнула б додому по фарби. Тоді на першому ж занятті художнього гуртка розіклала б свої роботи перед Пророком Муз без запитань і нагадувань, без ніяковості й тривоги. Тоді б неодмінно.

Але для цього треба народитися художником.

Зграйка грузинів спинилася поряд із Сільєю. Дівчина повернулася, щоб піти, але зіткнулася з фабричною художницею.

— Подобається Рейбас? — запитала Юта Пур'є.

— Особливо вода і небо,— ствердно кивнула Сілья.

— А в самої виходить море?

— У мене? — дівчина зашарілася.— Я не змогла б.

— Інколи варто пробувати. Хоча б із цікавості. Якщо не море, то малою дерева, ліс, краєвид.

Жінка вийняла з сумочки якусь коробку, розрізала пігтем, дістала кілька графітових паличок, загорнула в папірець і простягла Сільї:

— Щойно купила. Візьміть. Спробуйте ними щось намалювати. Просто так. Коли щось вийде, подивимося вдвох.

«Ну що ж, просто так спробувати можна,— думала Сілья по дорозі додому.— І раніше без підказки вчителя дещо малювала».

Прихопивши папір, пляшку з водою і все необхідне, Сілья рушила до моря. Розгодилося, і на узбережжі було вельлюдно. На кожному ослоні хтось сидів, і Сільї довелося піти ген-ген, щоб знайти місдинку, де б ніхто не заважав.

Що далі прошкувала й роздивлялася синє плесо, то все дужче хотілося намалювати море таким глибоким, а небо — високим, як у Рейбаса. З кожним кроком упевнювалася, що це їй вдасться, нетерпеливилася взятися за пензель.

Нарешті за невеликим вигином берег був безлюдний. Побачивши плаский, ледь горбкуватий валун, дівчина майже побігла до нього, щоб швидше дістатися.

Зволожила перший аркуш, розвела фарби, і пензлик заквапився по білому аркущу, обертаючи його на море й небо.

Та ось перший пожужманий аркуш відкинута. Через деякий час — другий. Третій лишався рівним трохи довше. Але зрештою і його спіткала доля попередніх.

Сілья ткнула пензля у пляшку з водою, підігнула коліна до підборіддя і похмуро уп'ялилася на море.

«Так теж не можна,— сказала собі,— хоч одпу акварель треба завершити. Нехай вже яка буде».

Увечері, украй знічена, повернулася додому, тицьнула альбом для малювання до шухляди і навіть краєчком ока не зиркнула на своє море.

28

Пізнього вечора, коли Сілья закінчила писати батькам листа і поклала його в конверт разом з газетною статтею, пролунав дзвоник. Нечутно й дуже коротко. Так коротко, що дівчина завагалася, чи не причулося їй, бува. Вона почекала нового сигналу, проте його не було. Але в коридорі хтось нібито є.

Сілья одчинила двері.

З нижнього майданчика до неї обернувся Індрек.

— Усе-таки ти вдома! У мене... ну, ці самі... бач — сірники закінчились. Хотів закип'ятити чаю. Позичиш, га?

Сілья принесла з кухні сірникову коробку й простягла Індрекові, який підійшов до дверей.

— Дякую! — мовив хлопець, але йти не збирався.

Індрек вертів у руках коробку.

Сілья поправила носком черевика килимок перед дверима.

— Завжди так! — виправдовувався Індрек.— Захотілося чаю, а як закип'ятиш, коли немає сірників.

— Трапляється,— мовила Сілья.— У нас так часом із сіллю. І не помітиш, як уже немає.

— Я тобі завтра неодмінно принесу,— пообіцяв хлопець, одначе, попри неабияке бажання скоріше випити чаю, він і далі стояв біля квартири Сільї.

— Ох, не треба,— кинула дівчина і подумала, що пора вже й попрощатися, але не йшла до кімнати.

Індрек підкидав сірникову коробку на долоні й швидко позирив на Сілью.

Дівчина пересунула на колишнє місце килимок і не відривала очей від носка черевика.

— Гарзд, я піду,— сказав хлопець, але не зрушив з місця.

— Авжеж,— мовила Сілья, повернулася до Індрека боком і... почала пальцем знімати пиліоку з дверної фільонки.

— Слухай! Знаєш, усе-таки добре, що тебе не впустили до палати, де моя мама,— зронив Індрек.

Сілья здивовано поглянула на нього.

— Це ж чому?

— Там були і тяжкохворі, які вважали себе здоровими, а палички Коха тайкома роблять свою чорну справу, хоч люди про це часто й не здогадуються. Ці палички для тебе були б небезпечні.

Від турботливого тону Індрека серце Сільї на мить сполохаю завмерло. Тільки на мить, бо відразу пригадала, для кого й для чого він, як ще сказав удень, звільнився по обіді.

— Та не дуже боюсь я цих паличок, коли...— мовила Сілья.— Їх можна підхопити не лише в лікарні: хтось ненароком кашляне біля тебе у трамваї, не прикривши рота, і нічого.

— Ні, все-таки...— намагався заперечити хлопець.

Сілья відчула, що її думки переметнулися на інше.

— Я неодмінно провідаю твою маму, як тільки дозволять,— сказала рішуче дівчина.— Окрім цього, туберкульоз не такий уже й небезпечний. Нам робили щеплення, є всілякі ефективні ліки. До побачення!

Вона ввійшла до передпокою. Та перш ніж зачинила двері, хлопець спитав:

— Послухай! — Він підступив ближче і продовжив: — Скажи, Сільє, чому ти з нами не пішла? Ми...

Все-таки ходили. Отже, ходили.

— Ой, слухай! — Сілья тієї ж миті урвала Індрека. — Що ж я хотіла... Зачекай, зачекай, не перебивай!.. Що ж я повинна була... Ага, пригадала! В які дні у лікарні відвідини?

— Я неодмінно скажу, коли можна.

— По телефону теж можна дізнатися... На добраніч!

Сілья похапцем зачинила двері і притислася до них чолом.

29

Набридливе дзеленчання будильника урвало сон Сільї саме тоді, коли вона разом із дельфінами пірнула до затоного в Чорному морі корабля і збиралася відкрити каюту, яка обросла морськими водоростями.

З неабияким зусиллям дівчина розплющила важкі повіки.

Лише пів на п'яту!

Вона простягла руку, щоб натиснути кнопку дзвоника, як раптово пригадала, в чому річ. Відкинула ковдру і зіскочила з постелі.

Увечері, заводячи будильник, вона вирішила наступного дня рано-пораненьку спробувати помалювати графітовими паличками, що дала їй художниця. З вікна їхнього робочого приміщення видно край старого міського муру з двома вежами. Сілья вже подумувала, що звідти можна намалювати гарну картину, якби тільки зуміти. Тепер їй закортіло зробити вугіллям саме цей куточок. Ранній ранок для цього підходив найліпше — не заважатимуть глядачі.

Перед фабричною брамою безлюдно — ніхто не виходив із прохідної і не заходив. Сілья побоювалась, чи впустить її вахтер такої ранньої години.

Чергова в білому халаті жмутком газети протирила вікно, яке відділяло її кімнатчину від прохідної. Нічого не питаючи в Сільї, жінка взяла її сумку й поклала на полицю. Мимохіть зиркнула на папір для малювання, згорнутий в рурку. Протираючи вікно, вахтерка гукнула навздогін:

— Іншого разу не допускай браку. Мало, дівчино, спати — шкідливо для здоров'я.

«Звідкіля вона знає про той брак?» — знітилася Сілья і шмигнула на фабричне подвір'я.

Вранішнє сонце сягнуло зали і затопило її сліпучим світлом. Сільї незвичною видалася ця яскравість, дивною — надзвичайна типша.

Пробираючись поміж ящиками до вікна, вона кашлянула і стала наспівувати:

— Коли сяє сонце...

— Вже по-ча-ло-ся! — несподівано долинув чийсь голос, невдоволений і хрипливатий.

Сілья остовпіла.

Нікого.

Потому хтось голосно позіхнув і в кінці столу з-за коробок з'явилися руки... потому... заспає обличчя Мерле. Вона потягнулась, ще раз позіхнула і глянула на годинник.

— Що це! — вигукнула вона, прикладаючи годинника то до одного, то до другого вуха.— Іде! Котра на твоєму?

— Чверть на шосту.

— Боже мій, чому ти так рано прийшла? — Мерле широко розплющила очі і знову потягнулася.

— А ти? — запитала Сілья, все ще не рухаючись од несподіванки.

— Я? Я... Я...— звітилася Мерле.— Прокинулася. Мати від'їздила о четвертій потягом у відрядження. Пішла проводити і...

Говорячи це, Мерле не дивилася на Сілью.

Вона протерла кулаком очі, спробувала позіхнути і плавно закінчила:

— А навіщо додому... Ще проспала б, адже збудити мене нікому.

Мерле повела мову про інше:

— Як ти сюди потрапила? Мене не хотіли пропускати,— мовляв, дітям опівночі тут нема що робити, тільки неприємності через них тощо. Нарешті я здогадалась і сказала, що через неприємності й прийшла, що в п'ятницю допустили брак і тепер ось до початку роботи треба його усунути. Так що твій брак навіть став у пригоді.

Мерле усміхнулась.

— А ти чому так рано-пораненьку?

— Захотілося помалювати,— неохоче зізналася Сілья.

— Вночі? — сплеснула руками Мерле.

— А під час роботи що, зручніше? — запитала Сілья, йдучи до вікна і розгортаючи сувій паперу.

— Ні, це я та-а-ак! — протягла Мерле, позіхаючи.

Небавом Сілья почула за спиною спокійне глибоке дихання. Та і його невдовзі не стало чути за м'яким шарудінням графітової палички.

Сілья закінчила малюнок і роздивлялася його і зблизька, і здаля. «Вельми цікаво! — вирішила вона. — Пророк Муз міг би дозволяти в художньому гуртку малювати й вугіллям. Та й заради розваги можна б якось спробувати. Досить цікаво! Але показувати художниці тут нічого». Сілья поклала на малюнок інший аркуш, як вчила Юта Пур'є, і віднесла рурку до своєї сумочки на прохідну.

Коли вона повернулася, Мерле ще спала. Голову схилила на руки і так солодко виводила носом рулади, що Сільї теж закортіло покуняти. Проте часу для цього не було — ось-ось могли надійти дівчата.

— Мерле, вставай! — тихо гукнула Сілья.

Сопіння на мить урвалося і продовжилося знову.

— Мерле! Зараз прийдуть дівчата!

Сілья поклала руку сплячій на плече. Злякано скрикнувши, Мерле скочила на ноги, хотіла кудись бігти, але наразилась на стілець Хїє і з гуркотом перекинула його. Вона перелякано озиралася. Її підборіддя тремтіло, мовби з ходу. Побачивши Сілью, Мерле спробувала усміхнутися:

— Ти! Ох!.. Як я злякалась.

Вона підняла стілець, знову поглянула на Сілью і усміхнулася:

— Боже мій! І тебе злякала. Ти аж сплотніла. Вибач! Але я... я... Я й сама не знаю... Твоя рука... Гадала, може... пацюк. Якось у бабусі...

Сілья урвала її і нагадала, що ось-ось прийдуть дівчата і нехай вона причешеться.

Мерле вдякувала й попрохала, щоб це було між ними — іншим не варто знати, де вона спала і... взагалі.

— Кому яке діло, що ми прийшли рано, — погодилася Сілья.

— Звичайно!

Мерле вже сміялася. Тоді замислено примружила очі й запитала, чи не хотіла б Сілья ночувати в неї.

— Твоїх батьків удома немає. Все одно, де спатимеш, — пояснила вона. — У мене просто непробудний сон. Будильника я взагалі не чую, і коли мене не збудити, хроптиму до обіду. А незручно запізнюватися.

— Чому тебе не будить батько? Його теж немає вдома?

Мерле встигла сказати, що материн чоловік іде на роботу на пошту, і тут з'явилися кілька однокласниць.

У найближчі півгодини Мерле говорила з іншими про те, що не встигла з Сільєю. Вона запрошувала ночувати до себе Хїє, потому Нїйду і ще кількох дівчат.

Ніхто не погодився. Хїє сказала, що скоріше сонце ві-

йшло б на заході, ніж її батько дозволив би переночувати не вдома. Нійда довго заперечливо похитувала головою, третя запрошена мовила, що не засне на чужому місці, четверта сприйняла запрошення за жарт, бо не вірила, що Мерле не чує будильника.

Сілья подумала, як вона сама до від'їзду батьків не прокидалася від його дзеленчання. Ще й донині боїться проспати і щовечора прилаштовує будильник на перекинуте догори дном відро. Вона спробувала передати свій «досвід» Мерле, але та зітхнула:

— І Тійю саме відпочиває в Карпатах! Одне запізнення мені ще пробачать, а коли підуть косяком, тоді — прощайте, дівчата!

Сілья знову відчула в голосі Мерле фальш і більше не сприймала всерйоз її бідкання. До того ж підійшла Ендла.

30

Бригадир зупинилася в кінці столу.

Сілья з цікавістю дивилася на неї: зараз неодмінно скаже про їхній нетривкий квартет. Вчора вона промовчала. А сьогодні снувала туди-сюди, ніби човник, і лише щойно занесла до графіка наслідки вчорашньої праці.

Сілья кинула через плече погляд на дошку, але цифри були надто дрібні, щоб прочитати здаля кількість коробок Мерле. Сама вона про це не говорила, і ніхто в неї не питав. Можливо, різниця між роботою їхньої трійки і Мерле була така велика, що бригадирові не залишалось нічого іншого, як підійти до них.

Ендла подивилася на Сілью. Її погляд був похмурий. Тоді обернулася в бік Мерле і простежила, як та складала коробку, як цю ж саму операцію виконує Хійє, і випалила:

— Знову перегрупувалися! Ви не в пісочниці граєтесь, щоб самостійно робити все, що заманеться. І справді як діти. Без дозволу бригадира не можна нічого змінювати. Порядок є порядок, любі мої.

Мерле примирливо усміхнулась бригадирові й запитала:

— Ви задоволені нашою роботою?

— Дивіться, які колосальні цифри ви поставили, — показала Хійє на графік.

— Головне, щоб ви робили стільки, скільки від вас вимагають, і як слід.

Сілья була вражена:

— Слушайте, дівчата, чи вона й справді хоче, щоб робили так мало, як за нормою, а не стільки, як можемо?

Ніхто не відповів.

Невдовзі Хійє розсміялася:

— Ось так! Великий переляк збудив у мені поетичний хист: що вимагають, те мають...

Сілья попрямувала до Ендли:

— А коли ми зробимо більше, ніж потрібно? Скільки зможемо?

— Навіщо така штурмівщина? Це призводить до браку. На одну коробку більше — і вже добре. Головне — не робить менше норми. Це враховується, і тоді ніяких неприємностей. Зрозуміло?

Сілья, покиваючи, мовила:

— Головне, що ми виконуємо встановлений мінімум. Зрозуміло. Щоб не було неприємностей. Зрозуміло.

Бригадир щось хотіла сказати, але тут з'явилася Вейніка.

Сілья підійшла до графіка, знайшла ім'я Мерле, навпроти цифру 102, зауважила 82 у Інгел і повернулася на місце. Вона працювала неохоче, руки не слухалися.

Ага, справа в тому, щоб не було неприємностей! І жодного доброго слова про вчорашні 114 коробок. Чи й справді вірити своїм очам і вухам? Бригадирові ні холодно ні жарко, що Інгел уклала всього 82 коробки, а вони аж по 114.

Якщо перевести на відсотки, вийде... Сто двадцять п'ять відсотків — ось що таке їхні сто чотирнадцять коробок. Чудово! Просто здорово! Якби Ендла Курма бодай обмовилась про це, тоді стало б зрозуміло, що вона цінує зусилля інших. Похвали не треба, обійдемося. Але оцінити належно слід.

А вона:

«Головне — не робити менше норми. Щоб не було неприємностей».

Тепер Хійє встане, потягнеться і скаже, що піде трохи погуляє, подивитися, що поробляють інші... Адже стільки, як вимагають, вона зробить граючись. Бо для них норма встановлена неповноцінна, не така, як для справжніх фасувальниць. Визначили її для школярок приблизно, бо ніколи тимчасових фасувальниць не брали. Учениці, дівчатка-метелики, неповнолітні... Пусте з них багато вимагати — зроблять на двадцять менше і годі. А як стосовно людської гідності, гордості, про це не питають.

Тільки машина робить саме стільки, як їй визначено. Тільки робот. Людина не машина, вона відчуває потребу осмислювати роботу своїх рук. Але, здається, ця юна бригадирка була б безмежно рада, якби замість дівчат за столами сиділи маленькі роботи. Уклав би кожен дев'яносто ко-

робок і... шабаш. Простий, ясний облік. А якби деякі з них розфасовували більше, ніж великі роботи, і якби вони уклали протягом зміни по сто чотирнадцять коробок, то Ендла Курма негайно ж одіслала б їх до механічної майстерні. Щось, мовляв, сталося: погляньте, що з ними — вони роблять стільки, скільки можуть, а не скільки від них вимагають.

— Добридень! Як ваші справи?

Біля столу Сільї з'явилася завідувачка дільниці.

— Дякуємо! Дуже добре! — випалила Мерле.

— У газеті про вас пишуть... — вела далі жінка. — Я щойно розмовляла з бригадиром. Вона сказала, що дехто з вас не зовсім вдоволений.

— Ми задоволені! — квапливо ствердила Мерле. — Навіть дуже!

— А мені здається, що нас тут не сприймають всерйоз, — утрутилася Сілья. — Чому нас не поставили працювати в справжній цех, а сюди? Може, ми пакували б так само, як і молоді фасувальниці.

Завідувачка дільниці слухала Сілью з цікавістю, хоч її обличчя, здавалося, промовляло: «Чула я й раніше від шістнадцятирічних дівчат-школярок, які переконані, що старші за них взагалі нічого до пуття не вміють».

Тоді завідувачка дільниці сказала, що тимчасовою бригадою дуже задоволені. Що відразу видно — виробнича практика не минула даремно. Що їх сприймають навіть дуже серйозно, бо фабрика з цієї бригади сподівається отримати гідне поповнення фасувальниць. А в справжній цех їх не змогли поставити тому, що ніде немає скількох вільних місць — для двадцяти п'яти дівчат і їхніх робочих столів. Стосовно ж молодих пакувальниць, які працюють на фабриці вручну, то...

Завідувачка дільниці підійшла до графіка, що висів на стіні, переглянула показники і закінчила:

— Наприклад, норма для фасувальниць трюфелей — сто вісім коробок за зміну.

— Сто вісім! — вигукнула Мерле і аж підскочила: — Дівчата, ми на цьому ж рівні! Ми робимо навіть більше! Ура-а-а!

Завідувачка дільниці розсміялася.

— Гарзд! Працюйте далі. Та коли вас буде щось непокоїти або знову виникне якась нова ідея, перш за все говоріть про це бригадирові. Вона повинна бути в курсі справ і зможе вам допомогти. Ну, гаразд. — І пішла.

Хійє схилилася до сусідки:

— Ось так, Мерле, не задавайся!

«Отже, нарікати й непокоїтися немає підстав,— подумала Сілья.— Ми цілком нарівні. Однак чому усвідомлення цього зараз не радує мене? Інші дівчата ніби вдоволені, жодна не прагне зробити щось по-своєму. Тільки я. Отже, не все гаразд лиш у мене. Я, мабуть, не на своєму місці. Чи хотіла б я все життя розкладати цукерки? Я... не знаю. Ага! Вагаюся, не впевнена. Кожна людина повинна обрати таку роботу, про яку вона могла б сказати без жодних сумнівів: «Тільки ця і ніяка інша». До атестата зрілості ще два роки. Два роки для пошуків і рішень. От аби в нас були такі консультації, де електронно-обчислювальні машини за кілька секунд вибирали б якраз для тебе підходящу роботу! Це вже було б щось суттєве! Адже хворим з допомогою кібернетики встановлюють діагноз. Але для того, щоб визначити те найголовніше, що важливо для щастя людини, кібернетичні машини у нас ще не використовують.

Що ж, коли кібернетики не можуть у цьому питанні допомогти своїми машинами, то останнім часом багато розмов про соціологію, соціальну та інженерну психологію, про психологізм взагалі. У театрі, наприклад, перед кожною виставою на крісла розкладають анкети, які потому вивчають соціологи. На заводі, де працює тато, психологи вивчали вплив кольорів, гуркоту й температури на працездатність людей. Адже помилково обране заняття впливає на настрій, працездатність людини.

Якщо серйозно подумати, то знайти серед безлічі професій свою так само важко, як зустріти на земній кулі серед сотень мільйонів людей свого Ромео.

А до чого тут Ромео?

А до того, що для щастя людини потрібні і Ромео, і робота. Імре Лойк сказав тоді на острові, що в житті важливо знайти свою єдину роботу, як і свою єдину любов. А в мене?»

31

Сілья мала намір піти до їдальні, коли до неї в коридорі підійшов Воотеле і повідомив:

— За кілька хвилин на тебе чекатимуть у дворі біля водограю на лаві праворуч.

У Сільї закалатало серце. Запрошення на побачення. Перше запрошення.

Вона була впевнена, що Воотеле послав Індрек, однак прикинулася, що не збагне нічого:

— Хто чекає?

— Говорити про це не велено, окрім однієї деталі — він

у руках триматиме сьогоднішню газету «Голос молодих»,— тихо пояснив Воотеле.

Сілья завагалася. Навіщо Индрекові ці прикмети. Отже, на побачення запрошує не він. Тоді хто?

— Хай приходить сюди.

— Не може.

— Чому?

— Ну..

Воотеле всміхнувся і стенив плечима, примружив очі і невизначено повів рукою,— Сілья нічого не зрозуміла.

— Чому? — наполягала вона.— Він не місцевий?

Воотеле знов усміхнувся, озирнувся навколо, ніби побоюючись, що хтось підслухає, і підморгнув.

— Хто ж це? — здивувалася Сілья.

— Я сказав — з газетою в руках.

Перед очима чомусь виник Віханді з механічного цеху. Ні, він не став би кривлятися з газетою. Такі вибрики пасують Рінальдо. А що він має їй сказати? Згадав якийсь заляжений анекдот хіба?

— Дякую, мене це не цікавить.

Але хлопець не відставав, а намагався старанно виконати доручення, і Сілья нарешті погодилася:

— Ну, гаразд. Щоб не помилилася, хай він тримає газету перевернутою навпаки, бо коло водограю може ще хтось читати.

— Перед усією фабрикою — перевертом?! — Воотеле аж рота роззявив.

— Скільки їх там буде, а з вікон не видно, як триматиме газету. Отож хай тримає перевертом, а пароль такий: «Китайська мова є китайська мова. Нічого не втямлю». Ось так він повинен мені сказати.

На цій вимозі Сілья зупинилася остаточно, хоч Воотеле й намагався їй пояснити, що це дивацтво принижує почуття гідності.

— Нібито мені це так легко — неждано-негадано побіжу на побачення невідомо з ким,— сказала Сілья.— Хай він іде сюди, і все буде гаразд.

— Ні, він прохав...

— Ну, тоді...

— Гаразд, гаразд!

Воотеле відійшов.

Сілья відразу ж на подвір'ї не з'явилася. Спершу глянула з коридорного вікна. Біля водограю на лаві хтось сидів, прикрившись розгорнутою газетою. Як її тримав — здалеку не видно.

Сілья вийшла.

Газета була перевернута.

Дівчина сіла на лаву й підставила обличчя сонцю.

Газета поряд зашурхотіла — її склали. Але пароль не пролунав. Замість нього вона почула Індреків голос:

— Ох і мороки з тобою, поки пощастить погомоніти.

— Невже? Просто прийшов би і поговорив.

— З тобою так просто не можна. Не встигнеш і рота відкрити, як тебе вже немає.

— Невже?

— Знаєш, Сільє...

Дівчина затамувала подих. Зараз Індреків голос знову звучав так, як на острові, у вечірньому лісі. Що він скаже зараз? Що? Сілья очікувально повернулася до Індрека. Саме тієї миті він почав:

— Уже давно хотів тобі сказати...

Він підняв очі, їхні погляди стрілися, хлопець знітився і замовк. Так тривало недовго, тоді каплянув і продовжив звичайним голосом:

— Ага, що я хотів тобі сказати. Ваша Мерле хоче на тиждень перебратися в гуртожиток. Що в неї скоїлося вдома?

Знову Мерле! Усе він про неї знає.

Сілья знов повернула обличчя до сонця.

— Вона боїться проспати врапці. Мати поїхала у відрядження.

— Он як! — здивувався Індрек. — А навіщо тоді замок, щось тут не ліпиться...

— Це, либонь, зовсім інша справа. Чи ти... Замок уже поставив?

— Ні.

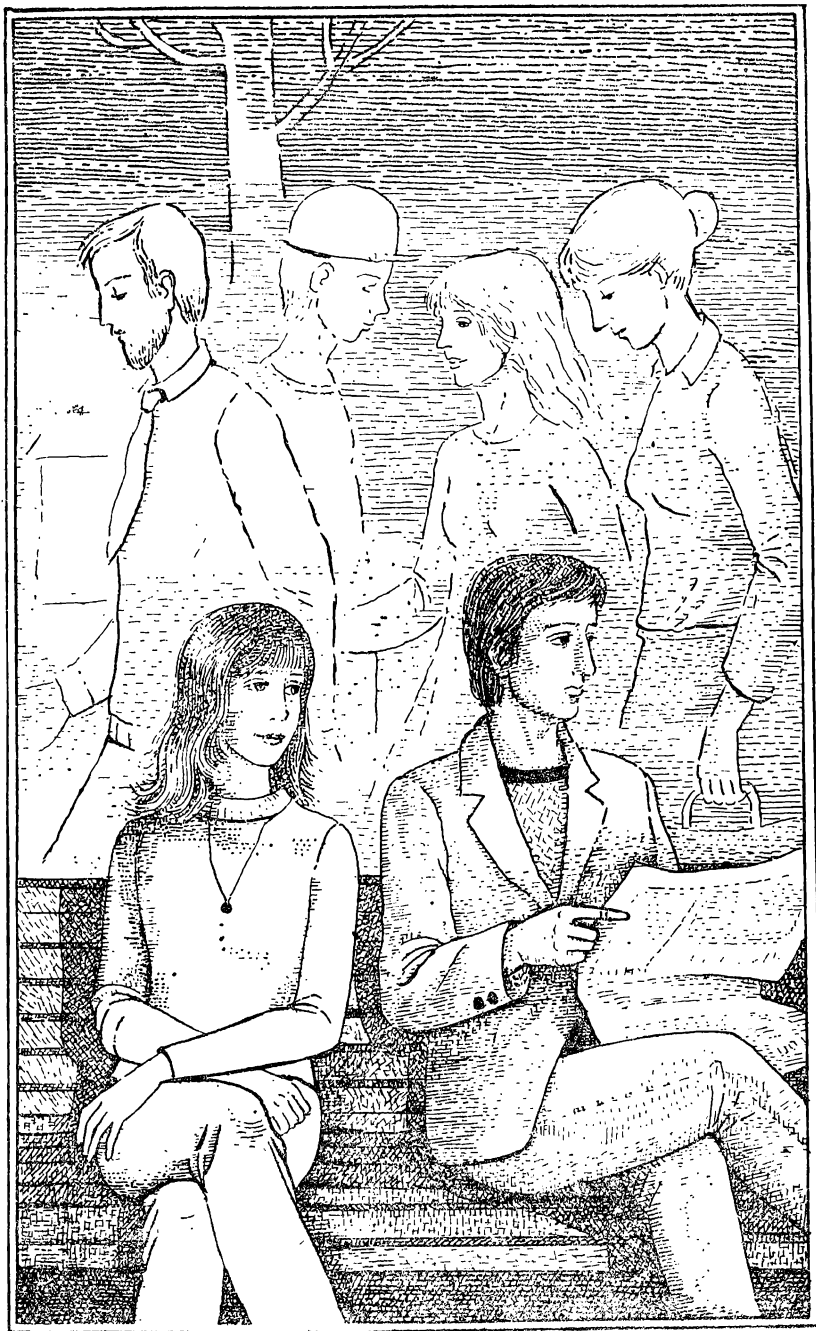
На язиці в Сільї крутилося уїдливе запитання: чим же захоплюючим вони займалися в Мерле, якщо для замка не лишилося часу. Питання вертілося, вертілося, допоки не вислизнуло.

Деякий час хлопець пильно дивився на Сілью, перш ніж нерішуче заговорив:

— Ти свѣрідна дівчина, Сільє. Усе просте і ясне робиш таким хитромудрим, що хоч кричи «рятуйте!». Все. І в дечому на тебе Нїйда впливає негарно.

— Ага, так саме це ти хотів мені сказати! Дякую! Побачення було дуже цікавим!

Сілья підхопилася з лави і заквапилася геть,

Під вікном сонно пошелесувала липа. За нею, підперши верховіттям сіре небо, куняли сосни. І будинок спав. І всі люди в ньому спали. І всі речі.

Лише Сільї було не до сну. Вона лежала в постелі, некліпно дивилася на тьмаве небо, нерухомі сосни, прислухалася до сонних лип і думала про те, що через Воотеле вона втратила найкращу подругу. Та й Індрек геть спантеличений, і навіть його світлий розум ніяк не збагне, навіщо. Мерле вигадала цю історію із замком.

І раптом Сільї стало страшенно шкода, що вона не поїхала з батьками. Уперше пожалкувала про це.

Негаймо дорікнула собі за спалах жалісливості, назвала себе флюгером і слабаком.

Але самокритика не розвіяла відчуття самотності й бентеги. Вона підвелася, взяла графітову паличку і почала малювати дерева, що виднілися за вікном.

«Бач, вийшов дуже гарний малюнок,— подумала вона, роздивляючись.— Принаймні ліпший намальованого досі. Так мені здається».

Умиротворена пірнула під ковдру і заснула.

Її збудив пронизливий дзумкіт дзвінка, і дівчина підхопилася.

У будинку панувала тиша. Тремтячою рукою ввімкнула світло і поглянула на годинник. Друга.

Різкий дзвоник знову заповнив кімнату, а з-за дверей пролунав схвильований жіночий голос:

— Сільє! Сільє! Одчини! Швидше!

Сілья підбігла до дверей.

— Хто там?

— Я. Скоріше відчини! Ради бога, швидше!

— Хто це я?

— Мерле!

Тремтячими руками Сілья відчинила. Мерле влетіла, хряпнула дверима і перевірила замок.

— Зачинено! — глибоко-глибоко зітхнула вона, спробувала всміхнутися, та натомість заплакала. Зіперлася об стіну, закрила очі руками і заридала.

— Що з тобою?

— Ні... ні-чо-го! — схлипувала Мерле.

Сілья обняла її, провела до своєї кімнати і посадила в крісло-гойдалку. Розірваний халат Мерле розхристався, і під ним стало видно... нічну сорочку. Сілья нерозуміюче поглянула на Мерле. Та швидко поправила халат і запитала:

— Дозволь, я посиджу в тебе до години шостої? Йди спати, а я посиджу.

— Що сталося? Скажи нарешті!

У цей час зі сходового майданчика донісся чужий чоловічий голос і лайка тітки Метс. Вони все гучнішали, що можна було зрозуміти кожне слово.

— Дідько б її побрав! Вона забігла сюди. Я шукаю свою дочку. Мерле, виходь! Я знаю точно...

— А, дочку...— голос тітки Метс полагіднішав.— Це інша річ. Хтось зайшов до Сільї. Так дзвонили, що весь будинок переколошкали.

Мерле вп'ялась у Сілью і попрохала її не відчиняти. Сілья нічого не розуміла.

— Чому ти втекла з дому? Що ти накоїла?

— Я?! — скрикнула Мерле і, не відриваючи погляду від дверей, швидко заторохкотіла: — Ти говориш, як моя мати: я винна, я кокетую, я... Тьху! Навіть сміятися не можна. Щоразу, коли мати їде у відрядження, її чоловік тягне додому горілку і ще казна-які помії. Спершу жлуктить сам... Тоді пропонує... Тоді примушує, горланить, буянить, погрожує... Нарешті дає волю рукам. Якось я з розгону розбила вікно і вистрибнула. А оце прив'язала двері мотузкою, але він все одно вдерся. Як я злякалась...

Мерле тремтіла. Її зуби цокотіли. Пережитий страх і побоювання, що Сілья може впустити вітчима, змусили її вихлопнути все, що донині вона старанно приховувала від однокласниць. Тепер, після хвили відчаю, Мерле безсило опустила руки, від сорому вона ладна була провалитися крізь землю.

Сілья отетеріла. Ось для чого їй був потрібен замок. А Індрек не прийшов. «Як я без тебе...» Жахливо, коли ми іноді помилково розцінюємо поведінку інших. Які ми буваємо тупаки! Бідна Мерле! Яка мужня дівчина! Ще й знаходила в собі сили усміхатися. Вдавала завше веселу.

Сілья обійняла Мерле, притисла голову до її щоки і прошепотіла:

— Я не впускаю його. Я теж боюся п'яних. Вони мов ненормальні, не люди, а... зіпсовані роботи... або...

І тієї ж миті дівчата здригнулися від різкого дзвоника. Вітчим знайшов кнопку і не знімав з неї пальця. Звук щосекунди здавався гучнішим, ставав якимось кошмаром. Після цього п'яний намагався відчинити двері, гатив у них, щосили рвав ручку.

Потім усе раптово змовкло. У тиші пролунав сердитий Індреків голос:

— Якщо ви зараз же не підете геть, через дві хвилини тут буде міліція.

Потому на поверсі з'явився чоловік тітки Тійни. П'яний сварився і репетував, що без дочки нікуди не піде, що доцільніше було б приструнити дівулю, яка гупої ночі напівгола забігає до чужого будинку, а не його, батька, який розшукує дитину з найкращими намірами.

— Ідіть проспійтеся та протверезійте! — звелів чоловік тітки Тійни, а Индрек гукнув Сільї, щоб вона викликала по телефону міліцію.

Мерле знову вчепилася в Сілью і прохала не дзвонити: інакше їхні прізвища потраплять до газети, і після цього вона ніколи не наважиться вийти на люди.

Чоловічий голос подаленів. У коридорі запала тиша.

Мерле смикала гудзик на халаті. Від сорому вона ще не наважувалась поглянути на Сілью.

— Послухай! — мовила вона, не підіймаючи очей. — Я тут намолола зопалу... Ти не дуже всьому вір!

— Я в цій колотнечі не звернула уваги на те, що ти говорила, — зумисне так обмовилася Сілья. — Ти нібито сказала, що можеш проспати вранці.

— А коли інші в тебе спитають?

— Хіба їх така відповідь не влаштує?

Мерле витерла рукою заплакані очі, поглянула на Сілью і усміхнулась.

— Нумо негайно спати! — скомандувала Сілья.

Вона перенесла свою ковдру й простирадла до кімнати батьків, а Мерле постелила на своїй кушетці.

— У цій кімнаті житимеш, доки твоя мама не повернеться з відрадження. А приїдуть раніше мої, то будемо тут удвох. На добраніч!

33

Уранці Сілья прокинулась од того, що її смикали і хтось бідкався:

— Вставай нарешті! Боже мій, як ти сама прокидалася? Сілья прочулася.

Біля постелі стояла Мерле.

Погляд Сільї ковзнув по її халату, кишень якого була майже відірвана. Під ним — нічна сорочка, черевики — ось і вся її одягачка.

— Одну хвилю, одну хвилю! — Сілья побігла до своєї кімнати. — Зараз знайду тобі все, що треба.

Два тижні Сілья готувала каву тільки собі, дбала тільки про себе. Сьогодні вона варила напій для двох, при цьому кожним її порухом керувала думка: хай у Мерле буде все гаразд, вона принаймні зробить усе від неї залежне.

Знайшла для Мерле пухнастого рушника з найрадіснішими кольорами, вибрала найкрасивішу білизну. Засмажила з неабиякою старанністю окату яечню і принесла для бутербродів усе, що мала вдома.

А Мерле якось байдуже спостерігала за клопотами Сільї, з кожною хвилиною стаючи все замкнутішою і похмурішою.

Сілья вирішила, що така поведінка Мерле від нічного переживання, та все одно Мерле — молодчина. Яксь би інша плакала б і бідкалась або рила б казна-що. А Мерле тільки мовчить, набурмосилася й зиркає спідлоба.

Сілья дістала з шафи свій новий турецький синій костюм, приклала його до Мерле і заходилася вкочувати низ. Однокласниця вперто відмовлялася. Але Сілья її не слухала, закінчила підшивати, спритно накинула на Мерле спідницю, допомогла одягти жакет і сама застібнула гудзики. Потому підвела Мерле до дзеркала.

— Бачиш, як гарно пасув синє до твоїх очей,— похвалила вона.

І хоч Мерле щосили намагалася не показати радості, все ж на її устах з'явилася легка усмішка.

Сілья щасливо дивилася на Мерле, котра крутилася перед дзеркалом. От знову порожевіли її щоки! А в красивих очах уже немає й крапельки смутку...

Та несподівано Мерле перестала милуватися собою і спохмурніла.

— Так ми ще й запізнаємося,— занепокоїлася вона.

У гардеробі фабрики вони стріли Хійє, яка здивовано виринула на них.

Хтось із дівчат подікавився, навіщо Мерле вдягла костюм Сільї.

— Чому ти гадаєш, що це мій? — запитала Сілья.

— Адже тобі придбали такий на травневі свята.

— Чому ти гадаєш, що такий синій костюм придбали тільки мені? — ще запитала Сілья, і щоб у Мерле знову не зіпсувався настрій, прошепотіла їй: — Не зважай на це ба-зікання.

— Гм! Не зважати! — спалахнула Мерле і знову набурмосилась. Вона так майнула сходишками вгору, що не помітила Индрека, який сидів на підвіконні.

Хлопець поглянув Мерле услід, тоді на Сілью — в його погляді було тривожне запитання, що, мовляв, з Мерле?

— Все гаразд,— сказала Сілья і хотіла пройти повз Інд-река.

Хлопець заступив їй дорогу:

— Треба сьогодні ж поставити їй замок.

— Це не допоможе,— заперечливо похитала головою Сілья.— Від цього вона вчасно не прокидатиметься. Ми вже домовилися, що віднині вона залишиться в мене.

Індрек насупив брови. Юнак хотів ще запитати щось, але з'явилася Хійє — і дівчата пішли разом.

— Ну, ну! — ображено повела Хійє.— Може, ти хочеш таким чином повернути Мерле до нашого квартету? Хто ж у кого за це ночує?

— Ночую в Сільї я! — несподівано для обох прозвучав голос Мерле, яка стояла на верхній сходинці.

Сілья здивовано поглядала то на одну, то на другу однокласницю.

— Що з вами скоїлося?

— Нічого,— відрізала Мерле.— Я зранку думаю... Якщо ви, дівчата, хочете, я можу повернутися в квартет.

Голос Мерле пом'якшав, став невпевненим, коли за якусь хвилину вона продовжила:

— Коли ти, Сільє, хочеш, тоді... тоді... Ти сьогодні так палко мене відстоюєш, і я весь ранок думала, чи не повинна я тепер...

— Ага, як вияв подяки, чи не так? — глузливо запитала Сілья.— За те, що я тебе будитиму,— додала тієї ж миті вона, коли помітила швидкий погляд Мерле у бік Хійє.

Від її тону Мерле збентежилася:

— Я... не цілком так. Принаймні думала... Я гадала...

— Нарешті вирішила, що і я так думаю? — короткий смішок Сільї пролунав грубувато.— Вирішила працювати окремо, то й стій на цьому. Те, що ми тепер живемо разом, справи не стосується. Це зовсім інше.

— Ти так гадаєш? — ще сумнівалася Мерле.

— А що тут гадати! — вже запально вигукнула Сілья.— І взагалі... Твоє повернення до квартету залежить не тільки від мене. У нас є бригадир. Та передусім треба запитати Нійду і Хійє. Але, чесно кажучи,— лише не ображайся — ми не дуже хочемо твого повернення. Можливо, завтра ти знову передумаш і здіймеш колотнечу.

— Так, важко вгадати, яке колінце утнеш через хвилину,— додала Хійє.— А втім, ображайся чи ні, ми розфасуємо більше, ніж раніше вчотирьох.

Мерле не образилася. Навіть розсміялася. Розсміялася полегшено, схопила Сілью і міцно обняла.

— Принагідно я розповім, чому для мене зараз важливо попрацювати самій,— сказала вона і, наспівуючи, побігла на своє робоче місце.

34

Сілья виділила в своїй стінній шафі місце для речей Мерле, яка в обідню перерву з'їздила по одяг додому. Рінальдо возив її мотоциклом і, поки вона збиралася, поставив на двері її кімнати замок. Сілья залишила Мерле розкладати одяг, а сама побігла до магазину.

Коли поверталася додому, почула з квартири Індрека голос Мерле.

— Сілья вже вдома! — вигукнула вона. — Мені пора.

Ноги Сільї обважніли.

«Один,— мовила вона нечутно і підняла ліву ногу.— Два...— ступила правою.— Три... чотири... п'ять... шість... Скільки ж тут сходинок! Вісім...»

Двері Індрекової квартири все ще не відчинялись.

Дев'ять і десять...

Ось і сталося те, чого можна було чекати, але про що вона, Сілья, і думки не допускала. Індрекові помисли зайняті Мерле, він же відчув, що у тієї не все гаразд удома. Отже, тут і дивуватися нічому, що тепер, коли вони живуть в одному будинку...

А втім... Сілья зупинилася. Відсьогодні Мерле може замикати свою кімнату, і їй нічого боятися вітчима. Тож могла б спокійно повернутися додому. Та відразу ж у її пам'яті ожив пічний скандал у коридорі, гупання в двері, розірваний халат, і Сілью охопив такий сором, такий палючий сором, що вона з усіх сил кинулася вгору, відімкнула двері, упала плиском на ліжко батьків і накрила обличчя подушкою.

Чи давно співчувала вона Нїйді, вважала її ревності прихильними й сміховинними. А тепер ось сама в тисячу разів гірша. Нїйда мучила тільки себе, а через неї, Сілью, Індрек не поставив замок до кімнати Мерле, коли це для неї було життєво важливим питанням.

Якщо лиш думки про юнака так погано впливають на людину, то й не треба про це думати! Окрім цього, хто скаже, що саме Індрек для неї отой один-єдиний. Якби це був Індрек, то, за словами Нїйди, в душі панувало б постійне свято. Тоді в людини було б стільки щастя й доброти, що її вистачило б на весь світ. Та якщо втрачають душевний

спокій і співчуття, стають чужі й огидні навіть самим собі, тоді й справді про це краще помовчати.

Саме так! Що це за життя, коли без угаву тремтиш і боїшся. Якби мама тремтіла отак за батьком, а він — за нею, то не від'їздила б надовго з дому на навчання і, можливо, займалася б нині тим, що їй ні крапельки не цікавить. Але хіба в такому випадку мама й тато розуміли б одне одного в півслова?

Звичайно, ні.

Зрештою, коли вона, Сілья, взагалі щось значить для Індрека, то нехай із ним живуть в одному будинку і ходять до нього на розмову хоч двадцять Мерле. Індрекове ставлення від цього не зміниться, якщо він не якийсь там вітрогон. Та коли вона, Сілья, Індреківі лише сусідка, товариш по школі, то... колись з'явиться той, для кого вона стане Джульєттою. Неодмінно, бо для кожного в світі, подекують, хтось є.

«Але хто скаже, що й для мене? — запитала в себе і тієї ж миті подумала, що в неї немає навіть сестри чи брата. — Може, я приречена в цьому світі на самоту? Авжеж, і раніше жили такі люди».

І хоч серце Сільї пекло пекельним вогнем, вона над силу усміхнулася: самотня — чи не означає це виняткова, унікальна, якій неможливо зустріти близьку по духу людину.

Сілья віднесла сумку на кухню і почала викладати продукти на стіл.

Аж ось і Мерле рвучко відчинила двері й вигукнула:

— Уявляєш! Дзвонили! З редакції! З редакції! З редакції газети. Прохали передати Індреківі Пармасу... тому самому нашому Індреківі, що...

— Із редакції? Індреківі? Хто дзвонив?

— Якийсь чоловік. Мовляв, будьте ласкаві, напишіть Пармасу записку, коли його немає вдома, хай негайно завітає до редакції, бо сьогодні дуже потрібен.

«До редакції?! Отже, він туди квапиться після роботи», — подумала Сілья.

Мерле взялася в боки:

— У тебе такий вираз обличчя, нібито й справді не знаєш, що Індрек і є той самий У. Кареда, який написав про нашу бригаду...

— Хто? Індрек?

Заморожене рибне філе вислизнуло з рук Сільї і лягнулося на підлогу.

— Хто сказав, що це він? — запитала Сілья.

— Ніхто не казав.

Мерле раніше від Сільї нахилилася й підняла рибне філе.

— Ніхто не казав,— повторила вона.— Сама здогадалася. Адже Імре говорив, що для осмислення життя потрібна алгебра. Рівняння з одним невідомим я розв'язала вмить. Так що ікс, цей містер Ікс, або У. Кареда, і є Індрек. Адже яснісінько: по-перше, йому подзвонили з редакції; по-друге, ніхто чужий до публікації цього матеріалу в нашій бригаді не бував; по-третє, хто інший писав би тільки про тебе,— Мерле дзвінко розсміялася. Раптово сміх урвався, і вона продовжила: — Ось так! Більше й не варто знати. А як він, чудний, почервонів, мов дівчина, коли я йому це сказала. Куди мені покласти цей айсберг?

Сілья взяла у Мерле брикет риби.

— Уявляєш, він хоче стати журналістом,— клапнула язиком Мерле.— З нашої школи почнуть виходити всілякі діячі. Стривай, із пакета капотить...

Вона взяла в Сільї рибне філе, розгорнула його над раковиною і продовжила:

— А я хотіла б залишитись працювати на фабриці. І нехайно! Якби це в мене тільки вийшло! Через це я й забажала пакувати одна, щоб у них стосовно мене було ясне уявлення. Однак іншим дівчатам про це — ані пари з уст! Я вірю лише тобі, ти — мені не суперниця, бо тобі не дозволять кинути школу.

— А тобі? — запитала Сілья, не прийнявши всерйоз намір однокласниці.

— Про це іншим разом,— мовила Мерле.— Я сказала також Індреку, так що лиш тобі і йому. А іншим — ні. А то, коли всі разом теж захочуть спробувати, в мене нічого не вийде. Ось так. Що ми робитимемо з цією рибою? Посмажимо чи як?

35

Сілья сиділа в своїй кімнаті за столом, обхопивши голову, з олівцем у руці. Вона пильно дивилася на білий аркуш, що лежав перед нею.

Фабрична художниця кілька днів тому попрохала її намалювати запрошення до весільного столу Ендлі Курма. Сама Юта Пур'є мала намір підготувати великі веселі малюнки, які розвісять на стінах у залі, де відбуватиметься весілля. Кажучи про це, вона простягла Сільї список гостей і сказала:

— Прошу! Тут також деякі дані для характеристики гостей, ось фарби і пензлі, м'яка гумка, папір...

Сілья позадкувала.

— Ви... ви... не хочете? — засмутилася художниця.— Чи не маєте часу? Я боюсь, що одна не впораюся з усім.

— А я зумію? — засумнівалася Сілья.— Я досі не робила такого, раптом не вийде...

Жінка підбадьорливо всміхнулась:

— Я твердо переконана, що зумієте. Тут нічого боятися. І втрачати теж. Лише перемогти.

Вона тицьнула Сільї папір, пензлі і фарби.

Полишивши художницю, Сілья спинилася, щоб перевести подих: серце шалено калатало від радості,— доросла людина, художниця, довірила їй, школярці, свою роботу.

Тепер вона метикувала над нею. Папір уже розрізала на картки, які очікувально світили до неї своєю білістю. Що ж на них намалювати?

— Щось гумористичне, якщо вийде,— сказала художниця.

А якщо в нього, першого за списком, п'ятдесятирічного спортсмена-рибалки і завмага Антса Лунда немає почуття гумору? І коли, наприклад, на його картці намалювати щасливця, котрий витяг із води величезну рибину — в декілька разів більшу від рибалки, а сам Антс Лунд насправді ловить тільки дрібноту? Він же сприйме вдалий улов за кпини й замість сміху дорікатиме своїй дружині, що базикає про нього нісенітницю. І замість веселих людей за весільним столом сидітиме похмуре подружжя.

Дівчина читала далі список гостей і знайшла в ньому прізвище юнака років вісімнадцяти. Майже так само, як Індрекові.

Де Індрек зараз? Чи поїхав разом з фабричною молоддю на змагання з нічного орієнтування, яке Імре Лойку допомогла організувати Мерле? Мабуть, поїхав.

Сілья зітхнула. Вона сподівалася, що разом з Мерле в її дім ввійде ясність між нею та Індреком.

Та Мерле жила у неї вже півтижня, а все лишалося постарому.

Хоча не зовсім. Індрек на фабриці тепер частіше зупинявся біля їхнього столу, запитував про роботу або цікавився, що пишуть Сільї батьки. А вдома про його буття свідчили тільки прізвище на дверях та вечорами знизу чулося насвистування і здивований голос тітки Метс, яка все не могла збагнути — чи не підробляє Індрек двірником, бо чому це він пізно увечері замикає, а рано-рано відмикає парадні двері.

Мерле нібито геть не цікавилася Індреком. Принаймні

про нього більше не говорила. Залишаючись із Сільєю, вона клопоталася тільки про роботу, про отримання місця в гуртожитку, а в присутності інших дівчат — про нічне спортивне орієнтування. Вона допомагала Вейніці та Імре складати список, збирати гроші і гасала по магазинах. У день від'їзду, вранці, вона гукнула Ідреківі й Воотеле на всю залу, щоб вони були готові поїхати з нею по намети. Протягом дня, щоразу, коли хлопці з'являлися в приміщенні, Мерле підбігала до них і нагадувала. І щоразу Сілья кидала погляд на Нйду, але та останнім часом була незворушна.

Сілья прислухалася до себе. Цілковитого спокою не було. Звичайно, це через запрошення. Чи вийдуть такі гарпі, щоб сподобалися Юті Пур'є? Спробуємо!

Що ж намалювати на картці вісімнадцятирічного юнака?

Перед зором постали Ендла і її суджений на узбережжі. Двійко молодих стояли пригорнувшись. Чому б і ні!

Ні! Краще намалювати самотню чайку над морем. Авжеж — самотню чайку.

Разом з ідеєю її огорнув спокій, який усе зростав, поки не став натхненням. Як це неказанно чудово — думай, міркуй і потому радій, як рука переносить твою ідею на папір. Якби завжди все життя сповняти подібну роботу!

Та ось картку закінчено, і дівочий запал охолов. Це траплялося останнім часом після кожного малюнка. Навіть непросохлі акварелі або начерки олівцем вона бачила такими, якими жадала бачити. А коли творчий порив згасав або зосереджувалась на новій роботі, то на попередню дивилася здебільшого розчаровано. І, соромлячись, Сілья майже визнавала: «Ох, як убого!» Або: «Все не те...» Або знову: «Просто я не вмію. Наступного року таки піду в гурток народного танцю».

«Хизується!» — казали їй в очі гуртківці. І поза спиною теж.

Але безмежно тактовний Пророк Муз хвалив її і терпляче навчав.

І Сілья думала, що коли людина не може малювати так, щоб у того, хто дивиться роботу, перехоплювало подих, щоб у нього з'явилася жага до хорошого, красивого і довершеного, як перед акварелями Рейбаса, полотнами Райді і графікою Юріса, то нехай ліпше не переводить папір. Хай собі ілюструє шкільну стіннівку. Хай, звісно, і далі ходить у гурток малювання, бо ж повинна школярка чимось займатися. Однак нехай і не рипається порівнювати свою німічну мазанину з творами Рейбаса і Райді. А до наступної осені хай обере собі інше уподобання.

Так вирішила Сілья.

А зараз вона сиділа за столом, тримаючи губами пензлик. Перші чотири картки вона відклала з думкою, що ці слабкі дитячі спроби треба переробити. А тепер надійшла черга п'ятої, яка мала вказати місце за столом якійсь двадцятирічній студентці.

Сонце вже здолало третю чверть свого денного шляху. Його проміння грало на віконній рамі масвом липового листа і готувалося зазирнути до кімнати.

«Оце так! — здивувалася Сілья. — Невдовзі вечір, а зроблено зовсім мало».

Раптом за вікном щось зашурхотіло, тоді з'явилася палиця, і на підвіконні «затанцювала» целофанова торбинка з червоною полуницею. Гостинець ніяк не хотів зіскакувати з рогачика, і його обережно струшували, погойдували.

Чоловік тітки Тійни? Чи вона сама? Повернулася з городу... Або з базару?

Сілья зняла торбинку і визирнула на подвір'я.

Індрек!

— Як ти сюди потрапив? — вигукнула Сілья з вікна.

— А де ж мені бути, якщо матері сьогодні вперше дозволили погуляти в дворі.

— Одужала? Ой, Индреку! А я і не знала!

Усміхнені Индрекові очі посерйознішали:

— Що ти взагалі знаєш про мене або... хотіла б знати? Гаразд. Тепер піду варити варення, поки пам'ятаю науку. Сьогодні зібрав у нашому садку перший урожай.

Він помахав рукою і, тримаючи палицю-рогачик, як Нептун тризубець, сягнуто попрямував до будинку.

— Индреку!

Юнак зупинився.

Сілья підняла торбинку з ягодами.

— Дякую!

Хлопець усміхнувся.

Дівчина відступила в кімнату. Тепер гукнув Индрек:

— Слухай! Якщо не таємниця, що ти поробляєш?

Сілья зіперлася на підвіконня і пояснила.

— Добряча робота! — кивнув Индрек. — А ти встигнеш до завтра?

— Де там! Добре, коли закінчу в неділю увечері.

— Ну, хай і так, я вмю чекати. Тоді в понеділок або вівторок покличу тебе з собою. На грядках повно квітів і чудових ягід. Сьогоднішні — це перші. Отож надолужимо!

Зранку в понеділок, ще до роботи, Сілья попростувала на шостий поверх. І рисунки вугіллям, і морський пейзаж, і

деякі попередні роботи прихопила з собою — вже заодне перетерпить сором і біль.

Майстерня була відчинена, художниця на місці. Не зволікаючи, Сілья розіклала на столі картки. Юта Пур'є з цікавістю роздивлялася їх. Кожну окремо і з неабиякою увагою. І без жодного слова. Лише після сьомої вона сказала:

— Одному гостю ви зробили ненароком дві картки.

— Це навмисне. На вибір. Таких близько половини.

Жінка підвела очі, пильно поглянула на Сілью і знову зайнялася картками.

Настало тривале й нестерпне для Сільї мовчання.

«Бодай одне-єдине слово сказала б! — благала подумки дівчина.— Що їй варто — одне-єдине слово! Цю картку вона роздивлялася так довго... І цю. А з виразу обличчя не збагнути, яка подобається, яка — ні. З усіх окремо відклала тільки чотири. Невже інші не до вподоби? Хоч оця повинна б пройти... І ця...»

Художниця не поспішала.

Нарешті — для Сільї час видався безконечним — Юта Пур'є поклала шосту картку на п'ять попередніх, а ті, що лишилися, повернула.

Сільї начебто хто за комір сипнув колючого снігу. Звичайно, іншого й чекати марно!

— Віддайте все Ендлі Курма. Окрім оцих шести. Нехай вона сама вибере з тих, що по дві, які найбільше припадуть до серця. А попрацювали ви добре. Молодчина. Дякую!

Після цього Сілья вийняла свої рисунки та акварелі.

— Ова! — скрикнула художниця.

Вона підвелася, спиртно розіклала на підлозі малюнки, і знову для Сільї запало нестерпне мовчання.

— Молодець! — Юта Пур'є збрала малюнки і повернула дівчині.— Ким ви хочете стати?

— Ще не знаю.

— Фарбами, на мою думку, у вас виходить ліпше.

Очі Сільї стали великі-великі, а губи затремтіли від хвилювання.

— Ви так... думаєте? Чи гадаєте, що... Адже тоді я повинна б...— Її погляд знайшов біля вікна картини Юти Пур'є.— Але в мене... Адже я так не вмію!

— Готовим майстром ще ніхто не народився. Нахил у вас є, а якщо вистачить працьовитості... Що ж іще? Конкретна спеціальність? За два роки, що у вас лишилися для вирішення, з'ясується і це. А щодо інституту, де опановують цей фах, немає ніякого сумніву.

— Ви так гадаєте?

Ці слова, які щойно пролунали в майстерні, звільнили Сілью від болісної непевності, несміливості і незнання. І весь чудовий світ барв притьма оточив її, закружляв.

Сілья вибігла за двері, сіла на верхню сходинку, притиснула картки до грудей і засміялася беззвучно, щасливо.

Там і знайшла її Мерле.

— Хутчіше, Сільє! — вигукнула вона. — Дзвонили з прохідної. Тебе там чекають.

— Мене?

— Так, тебе.

«Цікаво, чому Індрек запрошує мене до брами? І це в робочий час!» — здивувалася Сілья і, як була, з картками в руках і малюнками під пахвою, помчала сходинками вниз.

Ще здаля вона побачила біля дверей прохідної дві такі знайомі постаті — маму й тата! Які брунатні! Ніби пряники!

Сілья змахнула рукою і припустила бігом.

Як вони роздивляються її! Як вивчають! Ось мама повернулася до тата і щось йому сказала. Тато кивнув. Безумовно, після тривалої розлуки вони теж бачать, що донька цілком доросла. Через це вони так і дивляться. А ти стрімголов, як дитя, біжиш їм назустріч, розпростерши руки.

Подумавши про це, Сілья майже зупинилася. Вільною рукою вона поправила червону хустину в білих цяточках і малюнки під пахвою і далі пішла спокійно. Ступала розмірено, гордо, як доросла. Прямувала й дивувалася: невже минув місяць? А ніби лише тиждень. І зараз мама запитас, як жила увесь цей час, а тато — що робила. Вони пам'ятають обоє, що донька їм писала, і все міркують, чи переважили ця місячна робота, і життя самотою, і поїздка на острів, і взагалі всяка всячина одну прекрасну мандрівку на південь.

Добре, якби вони так подумали! Ще краще, коли б вони сказали їй це! Тому що тоді... Тоді я можу без усяких передмов оголосити: «А знаєте, звідкіль я йду, і що мені щойно сказали, і про що я іноді теж відважуюсь думати...»

Вже одне це переважує і дві мандрівки на південь! Безумовно! Адже деякі люди не знаходять єдиного й правильного шляху й за все своє життя.

І якби ще тільки це...

Ось мама вийшла за двері, ступила вниз на сходинку, другу...

По-дорослому поважна хода Сільї збилася, і вона знову кинулася бігти.

40 к.

